

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MLY-YL-2009-0003**

BİLGİSAYAR İNTERNET TEKNOLOJİSİNİN VERGİ DENETİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

**HAZIRLAYAN
Cihan MERT**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Şansel ÖZPINAR**

AYDIN-2009

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MLY-YL-2009-0003**

**BİLGİSAYAR İNTERNET TEKNOLOJİSİNİN VERGİ
DENETİMİ ÜZERİNE ETKİSİ**

**HAZIRLAYAN
Cihan MERT**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Şansel ÖZPINAR**

AYDIN-2009

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Maliye Ana Bilim Dalı Öğrencisi Cihan MERT tarafından hazırlanan Bilgisayar İnternet Teknolojisinin Vergi Denetimine Etkisi başlıklı tez, tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı ve Soyadı	:	Kurumu	:	İmzası	:
(Başkan)	:		:		:
	:		:		:
	:		:		:
	:		:		:

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun.....sayılı kararıyla.....tarihinde onaylanmıştır.

Ünvanı, Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde kullanmış olduğum tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı :

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: CİHAN MERT

**BAŞLIK: BİLGİSAYAR İNTERNET TEKNOLOJİSİNİN VERGİ DENETİMİ
ÜZERİNE ETKİSİ**

ÖZET

Bu çalışmada bilgisayar internet teknolojisini vergi denetimine etkisi, etkin bir vergi denetimi için hangi faktörlerin etkili olduğu ve çözüm önerileri araştırılmıştır. Çalışma bilgisayar ve internet teknolojisini vergi denetimi üzerindeki etkilerini görmek adına yapılan ilk çalışmalardan biridir. Vergi denetim yapısını daha etkin ve güçlü bir yapıya kavuşturmak adına yapılan bu çalışma Türkiye'deki bir ilimize bağlı Vergi Dairesi Başkanlığı bünyesinde görev yapmakta olan, vergi dairesi denetmenleri grup müdürü ve on denetmenin katkıları ile hazırlanmış örnek olay çalışması ile de desteklenmiştir. Karşılıklı mülakat ve vergi denetim yapısının boyutlarını, etkin bir vergi denetiminin karşısındaki engelleri, etkin bir vergi denetim yapısına ulaşmak için yapılması gereken eylemleri belirlemeye yönelik hazırlanmış 12 sorudan oluşan formlar soru cevap şeklinde sunulmuş denetmenler tarafından cevaplandırılmıştır. Tez çalışmasında ortaya konulmak istenen etkin bir vergi denetim anlayışı ve vergi denetimin önemi, vergi denetim yapısının içinde bulunup vergi denetiminin boyutlarını hem mükellef hem de devlet açısından en iyi gözlemleyen kişiler olan denetim kadrosu tarafından tüm gerçekçiliği ile ortaya konulmuştur. Sonuç olarak vergi denetim yapısının etkinliğinde bilgisayar ve internet teknolojisini katkısı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında denetim birimlerinin tek çatı altında yapılması, denetim elemanlarının genişletilmesi, denetim oranının artırılması, vergi oranlarının uygun düzeylere çekilmesi, vergi denetim yapısının özerk ve bağımsız bir yapıya kavuşturulması gibi diğer etkenlerin de hayata geçmesi ile birlikte bilgisayar ve internet teknolojisini katkısı daha etkin bir şekilde hissedilebilir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Vergi Denetimi, Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi, E-Devlet

NAME: CİHAN MERT

**TITLE: THE EFFECTS OF COMPUTER AND INTERNET TECHNOLOGY ON
TAX AUDİTING**

ABSTRACT

In this paper, the effect of computing internet technology on tax audit, the influential factors for effective tax audit and the solutions are studied. This paper is one of the first studies about the effects of computing and internet technology on tax audit. This paper is also contributed by an incident which has been created as an example by a branch manager of tax audition supervisors who work for a tax administration in a province of Turkey and ten different supervisors. A survey of 12 questions is prepared to determine the dimensions of the tax audition, obstacles to an effective tax audit and actions taken in order to achieve an effective tax audition structure are answered by the supervisors. Understanding of an effective tax audition which is to be displayed in the paper and the importance of tax audit are introduced with all its reality by the supervisor group consisting of people who observe the dimensions of tax audition from the angle of both tax payers and the state. In conclusion, the contribution of computing and internet technology to the effectiveness of tax audition appears as an undeniable reality. The contribution of computing and internet technology is able to be seen more effectively with some factors such as the structuring of tax administrations in the same group, extension of supervising factors, decrising of the tax rates, having the tax audition structure been autonomous and independent.

KEYWORDS

Tax Audit, Computing and Internet Technology, E-Government

ÖNSÖZ

Öncelikle benim için çok büyük bir şans olan Yrd. Doç. Dr. Şansel ÖZPINAR'a tez çalışmam boyunca bana göstermiş olduğu büyük değer ve sabır için teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu aşamaya gelene kadar bana destek olan Sayın Ertuğrul ACARTÜRK, Maliye Bölüm Başkanı Doç. Dr. Sacit Hadi AKDEDE, Doç. Dr. Ferhat BAŞKAN, Doç. Dr. Recep TEKELİ, Yrd. Doç. Dr. Aykut Hamit TURAN, Yrd. Doç. Dr. Funda ÇONDUR ve Arş. Gov. Hakan HOTUNLUOĞLU 'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca örnek olay çalışmamda bana destek olan Mustafa TEKSAN arkadaşına ve bu çalışma içerisinde bana yardımlarını esirgemeyen vergi denetmeleri grup müdürüne, denetmen arkadaşlara ve Özgür AKKOYUN arkadaşına teşekkürlerimi sunarım.

Ve son olarak, bu tez çalışması boyunca bana imkan ve zaman yaratan iş verenime, beni destekleyen arkadaşlarım ve bana olan ümitlerini hiç yitirmeyen aileme de çok teşekkür ederim.

...../...../2009

Cihan MERT

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÇİZELGELER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	X
BİRİNCİ BÖLÜM	4
TÜRKİYE’DE VERGİ DENETİMİ: KAVRAM, AMAÇLAR, FONKSİYONLAR, BİÇİMLER VE TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.1.VERGİ DENETİMİ KAVRAMI	4
1.2.VERGİ DENETİMİNİN AMACI	5
1.2.1-Mali Amaçlar:.....	6
1.2.2-Sosyal Amaçlar:.....	6
1.2.3 Ekonomik Amaçlar:	6
1.2.4 Hukuki Amaçlar:.....	7
1.3.VERGİ DENETİMİN FONKSİYONLARI.....	8
1.3.1-Araştırma Fonksiyonu:	8
1.3.2-Önleme Fonksiyonu:	8
1.3.3-Eğitici Fonksiyonu:	8
1.4.VERGİ DENETİMİNİ GERÇEKLEŞTİRME BİÇİMLERİ.....	9
1.4.1-Vergi Tetkiki_Yoklama:	9
1.4.2-Vergi Kontrolü:.....	10
1.4.3-Vergi İncelemesi:	10
1.4.4-Teftiş:	13
1.4.5- Arama:.....	13
1.4.6-Bilgi Toplama:	13
1.5.MALİYE BAKANLIĞI’NIN YAPISI	14
1.5.1-Merkez Örgüt:.....	14
1.5.1.1-Gelirler Genel Müdürlüğü:	15
1.5.1.2-Hesap Uzmanları Kurulu:	15
1.5.1.3-Maliye Teftiş Kurulu	15

1.5.1.4-Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı:	16
1.5.1.5-Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü	16
1.5.2-İl Örgütü:.....	16
1.5.3-İlçe Örgütü:	16
1.5.4-Vergi Dairesi.....	16
1.6.VERGİ DENETİMİNİN YAPISI VE TARİHİ GELİŞİMİ	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
ETKİN BİR VERGİ DENETİMİNİN KARŞISINDAKİ ENGELLER VE VERGİ DENETİMİNİN BOYUTLARI.....	19
2.1 VERGİ DENETİMİNİN ETKİN VE VERİMLİ İŞLEYİŞİNİ BOZAN NEDENLER	20
2.1.1-Örgütlenmeden Kaynaklanan Faktörler.....	20
2.1.2-Vergi Mevzuatı.....	20
2.1.3-Denetim Elemanlarının Sayısı ve Çalışma Şartları:.....	21
2.1.4-Otomasyona Tam Olarak Geçilememesi	21
2.1.5-Vergi Bilincinin Oluşturulamaması.....	22
2.1.6-Belge Düzeninin Tam Olarak Yerleşmemesi	22
2.1.7-Uzlaşma Müessesesinin Varlığı.....	22
2.1.8-Vergi Sisteminde Beyan Esasının Tam Uygulanmayışı.....	23
2.1.9-Oto-Kontrol Mekanizmalarının Yeterince Olmaması.....	23
2.1.10-Gelir İdaresinin Faaliyetleri Hakkında Kamuoyuna Yeterli ve Düzenli Bilgi Sunulmamaktadır:.....	24
2.1.11-Vergi Denetiminde Planlama ve Koordinasyon Eksikliği.....	24
2.2. VERGİ DENETİMİNİN BOYUTLARI	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
BİLGİ, İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ VE TÜRKİYE 'DEKİ ELEKTRONİK DEVLET ANLAYIŞI.....	30
3.1.BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ VE DEVLET YAPISINDAKİ DEĞİŞİM	31
3.1.1.Bilgi Toplumunu Doğuran Nedenler ve Ulaşılabilecek Amaçlar.....	32
3.1.1.1-Nedenler:.....	32
3.1.1.2-Ulaşılabilecek Amaçlar:	33
3.2.GELİŞEN BİLGİ VE TEKNOLOJİNİN TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA MEYDANA GETİRDİĞİ ELEKTRONİK DEVLET ANLAYIŞI.....	34
3.2.1.Elektronik Devlet Kavramı.....	36

3.2.2.Elektronik Devletin Yapılandırılması ve Gelişim Süreci	38
3.2.2.1.E-devlet Gelişim Süreci	38
3.2.3.Elektronik Devletin Özellikleri.....	39
3.2.3.1.Elektronik Devlet Bir Bilgi Devletidir:	39
3.2.3.2.Elektronik Devlet Teknik Bir Devlettir:	40
3.2.4.E-Devletin Amaçları.....	41
3.2.4.1-Harcamalarda Tasarruf Sağlanması:	41
3.2.4.2-Kağıt İşlemlerinin Kontrol Altına Alınması:	41
3.2.4.3-Şeffaflık:	41
3.2.4.4-Hizmet Kalitesi:	41
3.2.4.5-7 Gün 24 Saat Kamu Hizmeti:	41
3.2.4.6-Katılımın Arttırılması:	41
3.2.4.7-Kolay, Hızlı ve Rahat Erişim Olanığı:	42
3.2.5.E-Devletin Yararları	42
3.2.5.1.E-Devletin Ekonomik Gelişmeye Katkısı:.....	42
3.2.5.2.Devlet Hizmetlerinin İyileştirilmesi:	42
3.2.5.3.Devletin Etkinliğinin Artması:	43
3.2.6.E-Devletin Etkinliğini Belirleyen Faktörler.....	44
3.2.6.1.Ülkenin Telekomünikasyon Altyapısı:	44
3.2.6.2.Yasal ve Düzenleyici Çevre(Ortam):.....	45
3.2.6.3.Mali Kaynaklar:.....	45
3.2.6.4.Kamu Organizasyonlarının Bilgi Teknolojileri İle İlişkisi: E.....	45
3.2.7.E-Devlet Altyapı Gereksinimleri	45
3.2.7.1. Bilgi Güvenliği:	46
3.2.7.2.Mevzuat:.....	46
3.2.8.Elektronik Devlet Gelişimini Destekleyen Gerekçeler.....	47
3.2.9.Elektronik Devlet Mimarisinin Temelleri	48
3.2.9.1-Yapılacak işe ilişkin ilkeler.....	48
3.2.9.2-Hizmete ilişkin ilkeler	48
3.2.9.3-Bilgiye İlişkin İlkeler.....	48
3.2.9.4-Uygulamaya İlişkin İlkeler	48
3.2.9.5-Teknolojiye İlişkin İlkeler	48

3.3.TÜRKİYE'DE KAMU BİLGİ ALT YAPI AĞININ KURULMASINA YÖNELİK KARARLAR VE ÇALIŞMALAR.....	49
3.3.1-Başbakanlık Tarafından Kamu Bilgi Alt Yapısının Kurulmasına Yönelik Çalışmalar....	51
3.3.1.1-Ulusal Bilgi Sistemi Kapsamında Bitirilen ve Güncellenen İşler.....	52
3.3.1.2- Ulusal Bilgi Sistemi Kapsamında Devam Eden İşlemler.....	52
3.3.2: Türkiye e-Dönüşümün Neresinde?	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	57
BİLGİSAYAR, İNTERNET TEKNOLOJİSİ İLE BERABER TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER.....	57
4.1. TÜRKİYE'DEKİ VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER.....	57
4.1.1-Türkiye'de Uygulanan Projeler ve Vergi Denetimine Etkisi	59
4.1.1.1-Vedop Projesi:.....	59
4.1.1.2-İnternet.....	61
4.1.1.3-Bilgisayarlı Eğitim	63
4.1.1.4-TÜRMOB'la Bilgi Paylaşımı:	63
4.1.1.5-Gümrük Beyanname Bilgilerine Vergi Dairelerinin Manyetik Ortamda Erişimi:	64
4.1.1.6-Vergi Kimlik Numarası Uygulaması ve MERNİS Projesi :.....	64
4.1.1.7-VEDOS Projesi:	66
4.1.1.8-E Fatura Kayıt Sistemi:.....	66
4.2.DÜNYADA VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER.....	67
4.2.1-ABD:	68
4.2.1.1-IRS'nin Yeniden Yapılandırılması	68
4.2.1.2-Amerikan Vergi İdaresince Kullanılan Beyanname Seçim Yöntemleri: 70	
4.2.2-Singapur:.....	71
4.2.3-Finlandiya:.....	72
4.2.4-Kanada:	72
4.2.5-İngiltere:.....	72
4.2.6-Fransa:	73
BEŞİNCİ BÖLÜM	74

ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI.....	74
5.1.VERGİ DAİRESİ DENETMENLERİ GRUP MÜDÜRÜ İLE YAPILAN ÇALIŞMA	74
5.2.VERGİ DENETMENLERİ İLE YAPILAN ÇALIŞMA.....	76
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	87
EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	95

ÇİZELGELER LİSTESİ

Tablo 1: İnceleme Raporlarının Tarihiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçları (1996-2003).....	22
Tablo 2: Genel Bütçe Gelirleri Tahsilatının Yüzde Dağılımı (2000-2008).....	23
Tablo 3 :Gelir Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi	25
Başkanlığı Harcamalarının Karşılaştırılması (2002-2008).....	25
Tablo 4: ABD ve Türkiye’de nüfusa göre denetim personeli karşılaştırması.....	26
Tablo 5 : Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğü-Ülkeler Arası Karşılaştırma.....	27
Tablo 6 : Son Beş Yılın Vergi İnceleme Tablosu.....	28
Tablo 7: Sanayi Çağı ile İnternet Üzerindeki Devletin Karşılaştırılması.....	35
Tablo 8:E-Devletin Yararları.....	44
Tablo 9:E- Devletin Kamu Yönetimine Etkileri.....	45
Tablo 10:2002-2009 Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yatırımları	50
Özet Tablosu.....	50
Tablo 11:Ülkelerin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumları.....	55
Tablo 12:Türkiye’nin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumu.....	55
Tablo 13:İllerin Otomasyon Durumu.....	61
Tablo 14:Vergi Kimlik Numarasının seyri.....	66
Tablo 15: Örnek Olay Çalışmasının Özet Görünümü.....	82

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik devletleri(Amerika Birleşik Devletleri)
ASPA	Birleşmiş Milletler ve Amerikan Kamu Yönetimi Topluluğu
BIT	Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi
BİT	Belediye İktisadi Teşekküller
BTD	Bilişim Teknolojileri ve Danışmanlık Bilim
BTYK	Bilişim Teknoloji Yüksek Kurulu
CMMI	Capability Maturity Model Integration(Bütünleşik Yetenek Olgunluk Modeli)
DİF	The Discriminated Functions (Diskriminant Fonksiyonu)
DİE	Devlet İstatistik Kurumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EBTİS	Elektronik Banka Tahsilatları İşleme Projesi
E-BÜTÇE	Bütçe Enformasyon Sistemi
E-DEVLET	Elektronik Devlet
GSM	Gençlik Servisleri merkezi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
HUK	Hesap Uzmanları Kurulu
IRS	Internal Revenue Service (Amerikan Ulusal Gelir İdaresi)
ISO	International Organization For Standardization (Uluslar Arası Standartizasyon Kurumu)
ITIL	Information Tecnoloay Infrastructure Library (Bilgi Teknoloji Altyapı Birimi)
İMKB	İstanbul Menkul Kıymet Borsası
KDV	Katma Değer Vergisi
KHK	Kamu Hükmünde Kararname
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
MEDOP	Milli Emlak Otomasyon Sistemi
METOP	Muhakemet Hizmetleri Otomasyon Sistemi

MKE	Makine Kimya Enstitüsü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PTT	Posta Telgraf Teşkilatı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TUENA	Ulusal Enformasyon Ana Planı
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası
UIK	Uluslar Arası İktisat Kongresi
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
VEDİS	Vergi Dairesi İzleme Sistemi
VEDOP	Vergi Dairesi Otomasyon Projesi
VEDOS	Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında vergi denetiminin dünyada ve ülkemizde hangi süreçlerden geçtiği, vergi denetim yapısının durumu ve küreselleşen dünya ile birlikte teknolojinin her alanımıza girmesinin bize neler sağlayacağı konusu üzerinde durulmuştur. BIT (bilgisayar ve internet teknolojisi) 'in küresel süreç içerisinde devlet yapımıza dahil olması ve bu yeni yapılanmanın vergi denetimi açısından Türkiye ve ülke toplumu için ne gibi getiriler sağlayabileceği incelenmektedir. Amacı, bilgisayar ve internet teknolojisinin vergi denetimine ne gibi kazanımlar sağlayacağını görmek ve bu kazanımları gerek veriler gerekse örnek olay çalışması ile ortaya çıkararak bilgisayar ve internet teknolojisinin aslında devletler açısından bir külfet olarak görülmemesi gerektiği, aksine devletlerin geleceği açısından büyük bir fırsat olabileceğini ortaya koymaktır.

Küresel hayat toplumun her kesimini etkisi altına almıştır. Artık bilişim çağı firmaları, insanları hayatlarının her aşamasında kontrol etmekte ve bilişim araçlarının kullanımını zorunlu hale getirmektedir. Toplumun gereksinimlerini bilgisayar, internet, telekomünikasyon gibi araçlar ile sağlayarak hayatlarını kolaylaştırmaları, insanların her kesimden bu hizmetlerin sunulması beklentilerini arttırmıştır. Hükümetler de bu beklentilere cevap verebilmek ve küresel dünyada kendilerine yer edinebilmek adına e-devlet (elektronik devlet) yapılanmasına geçmişlerdir. Çünkü devletlerin güçlü olmaları artık bilişim teknolojilerinin varlığına ve etkin kullanımına bağlıdır. Bu çalışmada bilişim teknolojisinin Türkiye'de ve dünya da ne kadar verimli kullanıldığına yanıt aranacak ve verimliliğin artırılması için neler yapılması gerektiği incelenecektir. Ayrıca e-devlet yapılanmasına öncülük eden Singapur, Kanada, Finlandiya ve ABD (Amerika Birleşik Devletleri) gibi ülkelerin ne gibi çalışmalarla günümüze kadar geldikleri, Türkiye'de e-devlete geçiş sürecinde önemlidir.

Devletlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri ve yatırım yapmaları, ülke bütçesinin gücüne bağlıdır. Devlet bütçelerinin oluşması için hesaplanan gelir kalemleri içinde en önemlisi ise vergi kalemidir. Bütçe gelirleri içinde verginin bu kadar önemli olması vergi denetimini ortaya çıkarmıştır. Çünkü vergi, bir ülke için gelirin yanında adaleti de temsil etmektedir. Devletin gücünü her alanda gösterebilmesi ve gelir dağılımına göre adaletli vergi toplaması, verginin denetimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada Türkiye'de vergi denetimi kavramı ve vergi denetiminin hangi kalitede olduğu araştırılmıştır.

Günümüz dünyasında gelişen bilgi teknoloji ve internet ağı devlet faaliyetleri gibi vergi denetimi açısından da birçok gelişmeye öncü olmaktadır. Artık devletler geleneksel yapıdan kurtulup, elektronik anlayışı kurumlarına benimsetmek zorundadırlar. Vergi denetiminin %2 olduğu Türkiye’de, vergi denetim yapısının durumu ve etkin bir vergi denetiminin karşısındaki engeller, çözüm önerileri ile birlikte anlatılmaktadır.

Bu çalışma Türkiye’de vergi denetiminin hangi boyutlarda olduğu, nasıl bir süreçten geçilerek günümüze gelindiğinin ve vergi denetim kavramı ile teknolojinin bütünleşerek vergi denetiminin nasıl bir yapıya kavuştuğunu ortaya çıkarmak üzere yapılan bir çalışmadır. Bilindiği gibi Türkiye’de vergi kaybı çok büyük boyutlardadır. Refahın artırılması ve bunun tüm kesime yayılması, bir ülkenin her konuda bağımsız ve güçlü bir yapıya kavuşmasında yatmaktadır. Bütün ülkeler gibi Türkiye’de de devletin en büyük maddi gücü vergi gelirleridir. Vergi gelirlerini maksimum düzeyde kullanmak ise vergi denetiminin güçlü ve adaletli olmasıyla mümkündür.

Çalışmanın birinci bölümünde vergi denetim kavramı ve vergi denetim kavramının kapsamına değinilmiştir. Vergi denetiminin hangi aşamaları kapsadığı ve vergi denetim kavramının ne kadar geniş bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir. Vergi denetiminin amaçları ve bu amaçların ülkeler açısından ne kadar önemli oldukları ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, vergi denetiminin geçmişten günümüze sorunlarının neler olduğundan bahsedilmiştir. Bu sorunlar vergi denetim birimlerinin yapısı, kanunların eksiklikleri ve mükellef açısından çeşitli boyutlardan incelenmiştir. Vergi denetim elemanlarının sayısı ve mükelleflerin denetlenme oranları, tahakkuk eden verginin denetim oranı gibi oranlar ile vergi denetiminin hangi boyutlarda olduğu rakamsal oranlarla ortaya konulmuştur. Bu oranlarda özellikle vergi denetiminin teknolojiden önceki ve teknolojiye geçiş yılları temel yıl olarak alınmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm, vergi denetiminin teknoloji ile buluşma sürecini anlatmaktadır. Bu süre zarfında değişen dünyada insanların teknolojiye olan bağımlılığı ve bu duruma kayıtsız kalmayan devlet anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elektronik devlet anlayışına geçiş devrimi olarak da ortaya çıkan teknoloji bağımlılığının, elektronik devlet yapılanmasında hangi kademelerden geçtiği ve hangi ilkelerle bütünleştiği göz önüne serilmektedir. Türkiye’de kamu bilgi ağı çalışmaları için alınan kararlar ve uygulamalar açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, bilgisayar ve internet teknolojisinin vergi denetimini nasıl etkilediği, günümüzde uygulanan çalışmaların ortaya çıkışları ve bu çalışmaların etkileri ortaya konuşmuştur. Vergi dairelerinde kullanılan programlar ile ortaya çıkan bilgi paylaşım ağı sayesinde mükellefler kontrol altına alınmaktadır. Vergi sisteminde uygulanan E-beyanname, E-bildirge, VEDOS (Vergi Denetmenleri Otomasyon Sisitemi), VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon Projesi), MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) gibi projelerin vergi denetimini ve vergi mükelleflerini nasıl etkilediği açıklanmıştır. Ayrıca diğer ülkelerin vergi denetim sistemleri anlatılarak tüm dünyanın teknolojiyi nasıl kullandığı, hangi sistemlerin var olduğu oraya konmuştur. Özellikle bu konuda örnek olmuş Singapur, Kanada, Finlandiya ve ABD gibi ülkelerin vergi denetim yapısı anlatılarak vergi denetimine nasıl yaklaşıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. ABD vergi sistemi IRS (Amerikan Ulusal Gelir İdaresi)' in sistemsel yapısından, vergi denetim modellerinden, vergi kurum yapısından bahsedilmiştir.

Beşinci bölüm ise tüm bölümleri kapsayan bir örnek çalışmayı ortaya koymaktadır. Bir ilimizde bulunan Vergi Dairesi Başkanlığı'nda vergi denetmenleri grup müdürü ve on vergi denetmeni ile “*vergi denetimin yapısı, karşılaşılan sorunlar, vergi denetimin etkinliği, denetim elemanlarının çalışma koşulları, vergi denetimin önündeki engeller ve çözüm önerileri*” hakkında yapılmış olan karşılıklı görüşme şeklinde ortaya çıkmış bir çalışmadır. Bu çalışmada geçen kurum ve yetkililerin kimlikleri; yapılan çalışmanın verimliliği, kazanımları ve ortaya çıkan tablonun gerçek sonuçlara dayanması açısından gizli kalması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Yapılan çalışma yukarıda saymış olduğum amaçlara dayanak oluşturması dışında sağlayacağı katkılar ile de geleceğin Türkiye'si için bir araç olabilir. Çünkü kayıt dışının resmi rakamlara göre % 32,1 olduğu ülkemizde bu rakamın aşağılara çekilmesi ile birlikte sağlanacak ek finansman ile Türkiye'deki birçok problem için kaynak yaratabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VERGİ DENETİMİ: KAVRAM, AMAÇLAR, FONKSİYONLAR, BİÇİMLER VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde vergi denetiminin kavramsal açıdan neler ifade ettiğini, vergi denetimi ile hangi amaçlara ulaşılmak istenildiği, vergi denetiminin hangi fonksiyonlara hizmet ettiği, vergi denetimi gerçekleştirme biçimleri, vergi denetim yapısının hangi birimlerden oluştuğu ve vergi denetim yapısının tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir.

1.1.VERGİ DENETİMİ KAVRAMI

Devletlerin üstlendiği görevleri yerine getirmeleri, çeşitli kaynaklardan karşılanan kamu gelirlerine bağlıdır. “Çağdaş, gelişmiş ekonomiler ve kalkınmakta olan ülkelerde devletin büyüme ve gelişmesine paralel olarak artan yatırım harcamalarının ve cari harcamaların finansmanında kullanılan en sağlıklı yol vergi gelirleridir” (Irmak ve Bilen, 2007: 11). Vergi, ülkenin kendi reel kaynakları içerisinde en risksiz ve en az maliyete sahip bir finansman aracı olmasının yanında, özellikle 1930’lu yıllarda başlayıp günümüze kadar gelen iktisadi ve sosyal hayata müdahaleyi sağlayan en önemli maliye politikası aracıdır. Devletler için son derece önemli olan bu finansman kaynağının devamlı olması ve adaletli alınması için vergiler üzerindeki denetim olgusunun ilk hedef olarak benimsenmesi gerekir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına uygun yasalar yürürlükte bulunsa ve gelir idaresinin işleyişi mükemmel olsa dahi, vergi denetiminin yapılmaması ya da etkin bir vergi denetiminin var olmayışı sistemin bozulmasına ve hedeflere ulaşılamamasına neden olur.

Günümüzde vergi sistemleri beyan esasına dayanmaktadır. “Beyan esasına dayanan tarhiyat, vergi alacağının kanunlarda gösterilen matrahının yükümlü tarafından hesaplanarak vergi dairesinin de bu matrah ve vergi yasalarında gösterilen oranlara göre vergi alacağının tutar olarak saptanması ve tahakkuk fişi ile idari işlem haline getirilmesidir” (Çakıcı ve Bayatlı, 1986: 161). Bu şekilde yükümlü bir takvim yılı içerisinde serbestçe beyan ettiği geliri ile vergilendirme sürecine dâhil olmaktadır. “Kaynakta kesinti yoluyla vergileme usulü bir kenara bırakılacak olursa, Türk Vergi Sistemi de ağırlıklı olarak bildirim esasına dayanmaktadır” (Şin, 2005: 77).

Beyan esasına dayanan vergilerin gerçeğe uygun olması, mükellefin bildirimının içtenliğine ve doğruluğuna bağlıdır. Mükellefler tarafından yapılan vergi bildirimlerinin gerçeği yansıtmaması mükelleflerin iyi niyetli olmamasına ya da kimi zaman kanunların yeterince anlaşılabilmesi ve maddi hata yapılmasından kaynaklanabilir. Mükelleflerin de vergiye karşı dirençli olduğu bilinmektedir. Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı devlet, “mükellefe göstermiş olduğu güvenin geçerliliğini sağlamak ve sapmaları önleyerek, bildirim yönteminin işlerliğini sağlamak amacıyla, mükelleflerin hesap ve işlemlerini inceleme yetkisini elinde tutmaktadır” (Akdoğan, 1979: 3).

Vergi denetimi olgusu çeşitli kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Vergi denetimi geniş anlamıyla “Ödenmesi gereken verginin, doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak amacıyla; mükelleflerin vergi kanunlarına uygun hareket edip etmediklerinin, vergi uygulaması yapanların ise, kanun, tüzük, yönetmelik ve tebliğlerde belirtilen hüküm ve ilkelere uygun, uygulama yapıp yapmadıklarının belirlenmesi ve saptanmasıdır” (vdd,2009). Dikkate edilirse bu tanımda vergi mükellefleri yanında, vergi idaresinin de mevzuata uyup uymadığı vergi denetim kavramı içinde yer almaktadır. Diğer bir tanımda ise “Vergi denetimi yönetimin ve yükümlülerin (mükellef ve vergi sorumluların) yasal düzenlemelerle saptanan ilkeler çerçevesinde hareket edip etmediklerinin belirlenmesidir” (tsrsb, 2007). Buna göre vergi denetimi, gelir idaresi açısından teftiş ve mükellef açısından yoklama ve vergisi incelemesi biçimde ortaya çıkar. Mükellefler açısından en önemli etken risk unsurudur. Mükelleflerin denetlenme riski ne kadar büyük olursa, vergiye tabi gelirleri beyan etme eğilimleri de o derece artar. Vergi mükelleflerinin bir gün denetleneceklerini bilmeleri onları yasalara uygun davranmaya iter.

1.2.VERGİ DENETİMİNİN AMACI

“Modern vergi inceleme anlayışı, defter ve belge ile kısıtlı olmaksızın vergiyi doğuran olayın tespiti, araştırma, karşılaştırma ve iktisadi gerçekleri dikkate alma ve bu olayın tespitinde her türlü delilleri değerlendirme gibi geniş bir kavram kazanmıştır” (Şin, 2005: 81). Bu açıklamaya göre devletin aleyhinde dahi olsa “gerçek durumun vergi yasaları çerçevesinde iktisadi ticari ve teknik icaplar gözetilerek vergiyi doğuran olayların gerçek mahiyeti ortaya konarak, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, belirlemek ve sağlamak gerekmektedir” (Şin, 2005: 81).

Denetimi gerektiren nedenler mali, sosyal, ekonomik ve hukuki nedenler olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2.1-Mali Amaçlar:

Günümüzde devletler klasik devlet anlayışından uzaklaşarak sağlık, sosyal, güvenlik gibi alanlarda yeni ekonomik ve sosyal görevler üstlenmişlerdir. Giderek genişleyen bu görevler devletleri ek finansman ihtiyacına sevk etmektedir. Devletler bu finansmanını en çok vergi gelirleri ile karşıladıkları için, vergi oranlarını artırarak, vergi tabanını genişleterek ve vergi kaçakçılığı önleyerek vergi gelirlerini arttırmaya çalışırlar. Bu yöntemler arasında en az tepkiyi gören ve devletin en yaygın olarak başvurması gereken yöntem vergi kayıp ve kaçaklarının ortadan kaldırılmasıdır. Bu şekilde denetlenen mükelleflerden alınan ceza ve vergiler bütçe finansmanı için ek bir gelir kaynağıdır. Vergi denetimlerinin de en önemli etkisi vergi kayıp ve kaçakçılığına yönelmeyi düşünen mükelleflerin caydırılmasıdır. Vergi kaçakçılığı ya da vergi kaybına uğratma diğer mükellefleri de olumsuz etkileyeceği için vergi denetimi vergi kaybını önlemek için çok önemlidir. Bu yüzden kayıt dışına çıkan vergiyi de ülke gelirlerinin içine katmak vergi denetiminin öncelikli oluşumudur.

1.2.2-Sosyal Amaçlar:

Sosyal ve ekonomik refahın sağlanması adaletli gelir dağılımına bağlıdır. Vergilerden beklenen bir diğer önemli fonksiyonda gelir dağılımının düzeltilmesidir. “Bu fonksiyon gelir, tüketim veya servet bakımından ödeme gücü yüksek olanlardan daha fazla vergi alınması ve devlet tarafından elde edilen bu fonların düşük gelir grubuna dahil kimselerin refahını arttırıcı alanlarda kullanılması suretiyle yerine getirilmektedir” (Akbay, 1990: 213). Vergi gelirlerinin gelir dağılımına sağladığı bu etkiyi vergi kaçakçılığı ortadan kaldırmaktadır. Bu vergi kaybı, düşük gelirli mükelleflerin üzerinde bir yük oluşturursa gelir dağılımı daha da çok bozulur. Gelir dağılımının bozulması, ülke refahı ve ekonomik açıdan çok tehlikelidir. Çünkü gelir dağılımının bozulması ülkeler için daha fazla fakir kesimin finansmanı anlamını taşımaktadır. Örneğin gelir düzeyi çok düşük olan kesim ne kadar genişlerse devletin bütçesinde ayıracağı barınma, sağlık, işsizlik ve temel tüketim için ayıracağı pay o kadar büyümektedir. Bu artan gider payları daha fazla gelire neden olacaktır. Tabi ki bu da devlet için finansman maliyeti ya da vatandaş için ek vergiler anlamına gelmektedir. Bundan dolayı insanca bir yaşam için sosyal devlet anlayışında vergi denetiminin ayrı bir önemi vardır.

1.2.3 Ekonomik Amaçlar:

Devletin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için kamu gelirlerine ihtiyacı vardır. Kamu gelirlerinin büyük çoğunluğu da vergi gelirlerinden sağlanmaktadır. Devletlerin

gelir ve giderleri dengede bulunmalıdır. Vergi kaybına uğrayan bir devlet gelir gereksinimini borçlanma, emisyon gibi diğer gelir kalemlerini kullanarak karşılamaktadır. Devletin kullandığı bu diğer kalemler ileriki yıllarda enflasyon, faiz ve daha ağır vergi oranlarına neden olmakta ve vatandaşların üzerine daha çok vergi yükü anlamını taşımaktadır. Enflasyon ve faiz ayrıca yatırımları ekileceğinden istihdam ve üretim gibi ekonomiyi ayakta tutan değerler azalacaktır. Bu değerlerin azalması daha az istihdam ve daha az vergi ödeyici mükellef anlamı taşıyacağından devlet bütçesi için ek bir gider ama bunun yanında eksi bir gelir payı anlamı taşımaktadır. Bu döngü ileriki dönemlere ek finansman ve ek vergi yükü olarak nesilden nesile geçecektir. Bu yük, vergi kaçırıcıları çok fazla etkilemeyeceği için vergisini düzenli ödeyenlerin sırtına binecek ve ülkedeki gelir dağılımı bozulacaktır.

Ayrıca firmalar arasında düzenli vergi ödeyenlere karşın vergi kaçırıcı firmalar bu tutarları finansmanında kullanacakları için diğer firmalara göre daha avantajlı konuma gelecekler ve firmalar arası rekabet bozulacaktır. Bu da bazı firmaların kapanmasına ve işsizliğe neden olacaktır. Bu durum da üretimi etkileyecek milli gelir düşecek ve ülke fakirleşecektir. Görüldüğü gibi vergi kaçakçılığının etkilerinin boyutları çok vahim durumdadır. Bu yüzden etkin bir vergi denetimi vergi kaçakçılığını ortadan kaldıracak ve bu olumsuzlukları önleyecektir.

1.2.4 Hukuki Amaçlar:

Tüm Dünyada demokratik ve çağdaş ülkeler kendi koymuş oldukları kanunlara bağlı olarak varlıklarını sürdürürler. Bu bağlılık, ülke refahı ve sosyal ekonomik yapı için çok önemlidir. Bu yapı içerisinde vergisel sistemi düzenlemek için de hayata geçirilen birçok kanun ve yasa bulunmaktadır. Ülke vatandaşları da devletlerinin çıkarmış olduğu bu yasa ve kanunlara uyma zorunluluğunun yanında yaşamlarını da bu kanunlar üzerine kurarlar. Hayata geçirilmiş bu kanunlar herkese ve herkesine eşit şekilde uygulanmalıdır. Devletler, egemenlik hakkını kullanarak getirmiş olduğu yasaları ve kanunları hiç bir kuşkuyla yol açmayacak şekilde uygulamak zorundadır. Tüm kanunlar gibi vergi toplamanın ilk ilkesi eşitliktir. Yani herkesten gücüne göre ve yasaların getirmiş olduğu yaptırımları göz ardı etmeden vergi toplanmalıdır. Vergi toplamanın eşit bir şekilde yapılması devletin saygınlığı ve otoritesi açısından çok önemlidir. Aksi takdirde bu yasaların insanlar açısından bir bağlayıcılığı kalmaz. Bu durumda insanların yasalara ve devlete olan güvenlerini kaybederler. Bu da devletleri her alanda olduğu gibi vergi denetimi konusunda da zayıf bir hale sokar. Bu durumda

insanlar vergiden kaçınma yoluna başvururlar. Vergi denetimi bu açıdan devletin saygınlığı ve otoritesi için çok önemlidir. (DPT-Devlet Planlama Teşkilatı, 1996)

1.3.VERGİ DENETİMİN FONKSİYONLARI

Vergi denetiminin fonksiyonları üç grupta toplanmaktadır. Bunlar araştırma ve önleme ve eğitici fonksiyonlarıdır.

1.3.1-Araştırma Fonksiyonu:

Araştırma, kuruluşların defter ve kayıtlarında yapılan hile ve yanlışları saptamaya yöneliktir. Arayıcı ve bulucu olarak da nitelendirilen bu fonksiyon, önleme fonksiyonu lehine değişmektedir. Çünkü “günümüz vergiciliği her şeyden önce vergi dairelerinin mükelleflerle işbirliği esasına dayanmakta ve bu anlayışın bir sonucu olarak da vergi işbirliği esasına dayanmakta ve bu anlayışın bir sonucu olarak da vergi denetiminin eğitici, öğretici, yapıcı ve önleyici fonksiyonu; araştırmacı, bulucu ve cezalandırıcı fonksiyonunun önüne geçmektedir” (Akbay, 1990: 215).

1.3.2-Önleme Fonksiyonu:

Bu fonksiyon, “Hataların kaynaklarını yok etmek suretiyle hata yapılmasını önleyici etkilerin yaratılmasını ifade eder” (Şin, 2005: 87) Vergi denetiminin çok sık yapılması, mükelleflerin incelemeye tabi olma olasılığının yüksek olduğunu bilmelerine neden olacak ve vergi kaçırmalarına engel olacaktır. Aksi halde vergi kayıplarına yol açarlar. Ayrıca denetmenler, hazine taraflı olmaktansa mükelleflerle ikili ilişkilerini iyi tutarak mükelleflere bilgi vermek, gerekli durumlarda uyarmak ve mükelleflere yardımcı olarak görevini de üstlenmişlerdir. Bu davranışlar mükellefe güven vererek, hataların düzeltilmesi, verimin artırılması ve vergi bilincinin geliştirilmesi bakımından mükellefi olumlu etkileyecektir.

1.3.3-Eğitici Fonksiyonu:

Vergi denetiminin vergi kayıp ve kaçakları bulması dışında mükelleflerini eğitici rolü de bulunmaktadır.

Vergi denetmenleri inceleme süreci içinde gerek görülürse mükellefleri aydınlatıcı, uyarıcı ve öğretici şekilde bilgi verme ya da eleştirme yoluna gidebilirler. Bu durum mükellefler üzerinde eğitici bir rol oynar. Vergi denetimin ortaya çıkarmış olduğu bu fonksiyon yukarıdaki fonksiyonlarla birlikte vergi denetim sisteminde tamamlayıcı bir rol oynar.

1.4.VERGİ DENETİMİNİ GERÇEKLEŞTİRME BİÇİMLERİ

Mükellef, vergiyi doğuran olayı mükellef kendisine verilen süre ve usul çerçevesinde vergi dairesine bildirir ve vergilendirme işlemi başlar. Mükellefler bu süreçte vergi ödevini eksik ya da hiç yerine getirmeyebilirler. Bu durumda vergi idaresi, mükelleflerin kanunlara uygun hareket edip etmediklerini vergi tetkiki, vergi incelemesi, vergi kontrolü ve teftiş gibi yollarla gerçekleştirir.

Vergi denetimi VUK (Vergi Usul Kanunu)' un birinci kitabının 77. kısmında bulunan bölümlerin genel oluşumu olarak da tanımlanır. Bu bölümler;

1.4.1-Vergi Tetkiki_Yoklama:

İdare vergi mevzuatı ile vergi memurları eliyle ve denetim elemanları vasıtasıyla mükelleflerin kurallara uyup uymadığını tetkik eder. Bu tetkik “beyanın zamanında yapılıp yapılmadığını, tahsil edilen verginin doğru beyan edilip edilmediğini ve diğer hususlarda beyanname revizyonu” şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Yoklama işlemi de bu kategoriye katmak mümkündür. Mükelleflerin vergi işlemlerinin bir anlamda fotoğrafını çeken yoklama, Vergi Usul Kanunu'nun 127. Ve izleyen maddelerinde düzenlenmiştir. Bilindiği gibi vergiyi doğuran olay sonucu ortaya çıkan vergi borcunun somut bir hale dönüştürülmesi gerekir. Bunun içinde beyanname verme, tarh, tebliğ ve tahakkuk işlemleri gibi bazı işlemlerin yapılması gerekmektedir. Uygulama her zaman vergi kanunlarındaki gibi işlemektedir. Bazen mükelleflere gerekli bilgiler iletilmemekte ya da eksik iletilmektedir. Örneğin ilk işyeri açan bir mükellef işyeri açma bildirimini ya da yanında çalışanların bildirimini vergi idaresine bildirememektedir. Bu durumda mükellef hakkında gerekli bilgiler edinilememekte ya da eksik bilgi edinilememektedir. Bu gibi durumlarda vergi idaresi birimleri bizzat bu olayı saptamak için faaliyette bulunmaktadır ki buna da yoklama denilmektedir. “Vergi Usul Kanununa göre yoklama, mükelleflerin ve mükellefiyete ilişkin maddi olayları, kayıtları ve kanunları araştırmak ve saptamaktır” (Kırbaş, 1984: 140).

3239 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile yoklama yetkisi olanların yapabileceği yoklama işlemleri;

- Günlük hâsılatı tespit etmek,
- Ödeme kaydedici cihaz kullanma zorunluluğu olan firmaların işyerlerinde bu cihazları bulundurup bulundurmadığının tespiti, bulunan cihazların kanunlara uygun kullanılıp kullanılmadığının tespiti,
- Defter ve belge düzenine uyulup uyulmadığının tespiti ve vergi kaybına delil gösterecek emarelerin toplanması,

- Taşıtları durdurarak taşıtlarda bulundurulması gereken belgelerin tespiti, eğer bu belgeler yoksa ya da eksikse araçları üzerindeki mallarla beraber gerçek sahipleri çıkana kadar alıkoymak, (Arslan, 2006: 238)

Vergi Usul Kanunu'nun 128. maddesine göre "vergi dairesi müdürleri, yoklama memurları, yetkili makamlarca yoklama işi ile görevlendirilenler ve vergi incelemesine yetkili olanlar yoklama yapabilecekleridir. Bu kişilerin elinde yoklama yetkisini gösteren fotoğraflı resmi bir belge bulunur. Bu belge, kendilerinden sorulmasa bile yoklama yapılan kimseye gösterilir"(VUK. md 129).

Yoklama her zaman yapılabilir. Kanunlarca yoklama yapılma zamanı sınırlandırılmamıştır. Yoklama memurunun mükellefe yoklamayı yapacağı zamanı yoklamanın sağlığı yönünden haber vermez (VUK, md.130).

Yoklama sonuçları yoklama fişi denilen tutanakla kayıt alınarak tespit edilir. Tutanak iki nüsha halinde çıkarılır. Yoklama fişinin birinci nüshası yoklama memurunda diğer nüshası da yoklama işlemi yapılan ilgili kişiye ya da temsilcisine imzalatılarak bırakılır. Yoklama fişi polis, jandarma ya da ihtiyar meclis üyelerinden birine de imzalatılır. Yoklama uygulanan kişi yoklama anında yoklama yapılan yerde bulunmuyorsa bu nüsha yedi gün içinde posta yoluyla ilgilinin adresine gönderilir.

Günlük kayıt sistemi olarak tanımlanan yoklama, güncel işlemlerin belgelendirilmesi ve kayıtlara aktarılmasını amaçlar. Yoklama faaliyeti ile mükelleflerin vergi yasalarının öngördüğü defter ve belgelerin düzenlenip düzenlenmediği ve belgelerin yasanın öngördüğü şekil şartına ne şekilde uyduğu araştırılır. "Amaç, vergi kayıp kontrolünden çok yasal uygunluğun kontrolüdür. Bu nedendir ki uyumsuzluklar usulsüzlük cezaları ile cezalandırılır" (Çakıcı ve Bayatlı, 1986: 162).

1.4.2-Vergi Kontrolü:

Vergi kontrolü, vergi uygulaması ile vergi denetimini etkin kılmak için mükelleflerle olan işlemlerin meydana gelişi sırasında işlemlerin tam ve düzenli bir biçimde kayıtlara alınıp alınmadığının kontrol edilmesidir. Bu amaçla yapılan kayıt nizami kontrollerine "yoğun yaygın vergi denetimi" adı da verilmektedir.

1.4.3-Vergi İncelemesi:

"Vergi incelemesi, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu 'nun (VUK) 134. maddesindeki;"Ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak..."şeklinde tanımlanmıştır" (DPT,1996).

Vergi denetimi “verilerin doğruluğunu sağlamak amacıyla yükümlülerin defter, kayıt ve belgeleri, envanteri üzerinden yapılan derinlemesine bir araştırmadır”(vdd, 2007). Sadece defter ve belgelerin incelenmesi ile yetinilmemekte tanık ifadesi, istihbarat arşivi bilgileri ve maddi kontroller gibi araştırmaları da kapsamaktadır. Ayrıca ekonomik değerlerin fiili envanterinin yapılmasına ve beyannamelerde gösterilmesi gereken unsurların incelenmesi yoluna da gidilmektedir.

Vergi incelemesinde amaç, mükellefleri doğru bildirimde bulunmaya yönleltmek ve vergi kaybını önleyerek ek gelir sağlamaktır. Esas amacın yanında inceleme sonucunda mükellefe çıkan cezai şart ve inceleme olasılığının yüksekliğinin hissettirilmesi ile mükellefleri doğru beyanda bulundurmaya yönleltmek ve bu şekilde vergi kaybını önlemektir. Ayrıca mükellefler vergi incelemesine alındıklarını anda inceleme sonuçlanıncaya kadar eğitim sürecine girmektedir. Bu da vergi incelemesinin düzeltici fonksiyonudur. “Vergi incelemesi; inceleme süresince ortaya çıkan vergi kanunlarını bilmemekten, anlayamamaktan dolayı yapılmış hatalar konusunda yetkilileri bilgilendiren yönü ile yükümlüleri eğitmeyi ve vergi bilincini geliştirmeyi, vergi kaçırmayı önleyici yönü ile vergi adaletini güçlendirip, vergide eşitlik ilkesini geliştirmeyi amaçlamaktadır (vdd, 2006).

Vergi incelemesi; hesap uzmanları ve yardımcıları, ilin en büyük mal memuru(defterdar), vergi denetmenleri ve yardımcıları ya da vergi dairesi müdürleri tarafından yapılmakla birlikte maliye müfettişleri ve yardımcıları, gelirler kontrolörleri ve stajyer gelirler kontrolörleri, Gelirler Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra örgütünde müdür kadrolarında görev yapanlar da her hal ve takdirde vergi incelemesi yetkisine sahiptirler (VUK: md. 135).

Maliye Bakanlığı, bakanların murakıpları ve bunların yardımcılarını Bankalar Kanununun da yazılı kısıtlamalarla sınırlı olmak üzere vergi incelemesi yapma yetkisi verilmiştir. Yeminli mali müşavirler de 3568 sayılı Kanun uyarınca vergi inceleme yetkisine sahiptirler. Vergi incelemesine yetkili olanlar, yoklama memurları gibi vergi inceleme memuru olduklarını gösterir resimli belgelerini yanlarında taşımak ve ilgililere göstermek zorundadır.

Vergi incelmelerinin esas amacı, mükellef beyanının defter ve kayıtlara uygunluğunu araştırmak olduğundan “defter ve hesap tutmak, belgeleri muhafaza etmek ve ibraz etmek ödevi altında bulunan mükellefler, sorumlular ve ilgililer vergi incelmelerinin kapsamına girerler” (VUK. md 137). Vergi incelemesi kural olarak iş saatleri içerisinde yapılır. Vergi incelemesinin süresi tarh zamanaşımının sonuna kadar

istenilen her zaman da yapılır. Bir inceleme ya da resen vergi tarhi yapılmış olsa da aynı dönem için tekrar vergi incelemesi yapılabilir. Vergi incelemesi esas itibari ile vergi incelemesi yapılan mükellefin iş yerinde yapılır. Bu duruma mani olacak ölüm, işin terk edilmesi ya da iş yerinin denetime uygun olmaması durumunda mükellefin ve vergi sorumlusunun karşılıklı onayı ile ilgili vergi dairesinde yapılabilir. Bunun için mükellefe defter ve belgelerini vergi dairesine getirmesi için bir süre verilir. Bu süre sonunda mükellef bu görevi yerine getirmezse defter ve belgeleri ibraz edilmemiş sayılır. Mükellef halkı bir neden gösterirse mükellefe ek süre verilebilir.

İnceleme sırasında uygulanacak kurallar Vergi Usul Kanunu' nun 140-141. maddelerinde belirtilmiştir. Bunlar;

- İncelemeye başlarken ilgiliye inceleme konusu anlatılır ve incelmenin başladığı konusunda bir tutanak tutulur.
- Nezdinde inceleme yapanın aksine bir muvafakati olmadıkça, kural olarak inceleme resmi çalışma saatleri içinde yapılır. Ancak tutanak düzenlemesi ve inceleme ile ilgili emniyet tedbirlerinin alınması bu hükmün dışındadır.
- İnceleme bitince, incelemenin tamamlandığına dair bir belge düzenlenir ve bu belge mükellef ya da sorumluya verilir. Vergi incelemeleri sırasında tutulan tutanakların birer örneği ilgiliye verilir.
- İnceleme sırasında gerekli konularda tutanak tutularak, hesap kayıt ve durumlar tespit edilir. Mükellef ve sorumlunun itiraz ve görüşleri varsa bunlar da tutanağa yazılır. Mükellef bu tutanağı imzalamaktan kaçınırsa defter ve belgeleri kendisine geri verilmez. Yargılamanın sonuna kadar, yani hüküm kesinleşinceye kadar muhafaza edilir. Sonradan imzalandığı takdirde, suç kanıtı değilse geri verilebilir.(VUK. md 141-Arslan, 2006: 242).

İnceleme elemanı, inceleme sonuçlarını bir rapor doğrultusunda hazırlar.

Vergi inceleme raporu; vergi incelemesinde, tutanak ve diğer delillerle tespit edilen hususların, vergi hukuku ve muhasebe denetimi açılarından değerlendirilerek, bu verilerle ne gibi sonuçlara varıldığını ve bu sonuçlara göre incelemenin muhatabı hakkında vergi hukukunda hangi hükümlere göre ne yolda işlem yapılması gerektiğini belirten, vergi yönetimi adına düzenlenmiş idari bir ön işlem belgesidir (Arslanr, 2006: 243).

Bu rapor doğrultusunda vergi dairesi vergi ve ceza alma işlemlerini yapar. Vergi dairesinin raporu değerlendirme ve takdir etme yetkisi yoktur.

1.4.4-Teftiş:

Teftiş, örgüt yapısının kanun ve tüzüğe göre hareket edip etmediğinin denetlenmesidir. En üst yapının verdiği kararları astların uygulayıp uygulamadığı iç denetim mekanizmasında denetlenir. İdarenin temel işlevi, yönetimin planlanan amaçları ve bu amaçlara ulaşma da işleyişin uyumunu sağlamaktır. Diğer amaçlardan biri de idarenin ne durumda olup olmadığını görmektir. Bu yüzden idarenin etkin denetimi etkin bir teftişe bağlıdır. Bir vergi denetiminin güvenliği açısından vergi sisteminin denetimi ve teftişi çok önemlidir. Bu denetim beyannamelerde denetimi kapsadığı için dolaylı yoldan mükellef denetimine de katkı sağlar.

1.4.5- Arama:

Kural olarak vergi incelemesi mükelleflerden belge ve defterleri incelenerek yapılır. Fakat bir ihbar yada daha farklı bir inceleme durumunda vergi kaçırdığını gösteren delil ve belgelerin mükellefler tarafında tahrip edileceği ihtimalinden dolayı mükellefin rızasına bakılmaksızın mükellef yada vergi kaçırılma durumuyla ilgili olanların evleri ve işyerleri üzerinde araştırma yapılması istenir.

Arama yapılması için gerekli şartlar VUK'nun 142. Maddesinde belirtilmiştir. Bunlar;

- Mükellef hakkında vergi kaçakçılığı yaptığı hususunda ihbar yapılmış ve bu ihbarın yeterli belirtilerle desteklenmiş olması,
- Vergi inceleme sırasında vergi kaçakçılığı yapıldığı konusunda yeterli belirtilerin elde edilmiş bulunması,
- Vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların gerekçelerini ve dayanaklarını belirtmek suretiyle, yetkili sulh hakiminden arama yapılmasını talep etmeleri,
- Sulh hakiminin mükellef veya kaçakçılıkla ilgili görülen diğer kişiler nezdinde ya da üzerinde arama yapılmasına karar vermiş olması gereklidir. (Arslan, 2006: 243-244)

Arama sonucunda gerekli görülen belgeler bir tutanağa geçilerek teslim alınır. Eğer bir tutanak tutma imkânı yoksa mühürlü kutu ve dosyalarda tutulmak koşuluyla teslim alınır. Kural olarak üç ay içinde teslim alınan defter ve belgeler mükellefe teslim edilir. Ancak suç unsuru olan belge ve evraklar ceza kesinleşinceye kadar verilmeyebilir.

1.4.6-Bilgi Toplama:

Bilgi toplama Vergi Usul Kanunumuzun 148. ve ilgili maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre “kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye zorunlu

tutulmuşlardır. Toplanacak bilgiler, istihbarat arşivinde saklı tutulmakta ve bu bilgilerin ne şekilde, kimler tarafından kullanılacağı Maliye Bakanlığı'nca tespit edilmektedir. 1989 yılında başlayarak Gelirler Genel Müdürlüğü bünyesinde istihbarat arşivi oluşturulmuştur. İstihbarat arşivinin temel amaçları,

- a)Vergi kayıp ve kaçığına neden olan mükellefleri kolayca saptamak,
- b)Vergi inceleme ve denetimin etkinliğini arttırmak,
- c)Vergi inceleme elemanlarına sağlıklı bir bilgi akışı sağlamaktır. (Kırbaş, 2003: 171)

Bilgi toplama merkezine her ayın 15. akşamına bilgi gönderme zorunluluğu olanlar;

- Eczaneler
- Tapu sicil müdürlükleri
- Mühendisler, mimarlar, şehir planlıcıları, jeologlar ve yetkili teknikerler ve benzerleri tarafından düzenlenen plan, proje, resim ve hesapları, tevhid ve ibraz beyannamelerini, jeoloji ve fizibilite raporları ile benzeri belgeleri tasdik eden bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatları ile bağlı ve ilgili kurum ve kuruluşlar, Valilik, Belediye ve Türkiye Elektrik Kurumu, PTT (Posta Telgraf Teşkilatı), MKE (Makine Kimya Endüstrisi) gibi kurum ve kuruluşları,
- Kuyumcu, mihlamacı gibi kıymetli taş ve eşyaları işleyen veya şekil verenler,
- On iki kişiden fazla işçi çalıştıran imalat işi yapan işletmeler,
- Noterler, mahkemeler, icra iflas daireleri,
- Ticaret borsaları (yıllık olarak bilgi verirler)
- Kiracılar ve apartman yöneticileri, (Arslan, 2006: 246-247)

Vergi istihbarat arşivi bu toplanan bilgileri periyodik olarak denetim birimlerine göndermekle görevlidir.

1.5.MALİYE BAKANLIĞI'NIN YAPISI

Maliye Bakanlığı devletin içinde önemli görevleri olan en eski ve köklü bakanlıklardan biridir. Bakanlık örgütü merkez, il ve ilçe örgütü olarak düzenlenmektedir.

1.5.1-Merkez Örgüt:

Maliye Bakanlığında vergi idaresi ile görevli birimler Gelirler Genel Müdürlüğü ve Hesap Uzmanları kuruludur. Bu birimlerin yanında "Teftiş Kurulu ve Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Baş Hukuk Müşavirliği ile Muhakemat genel

Müdürlüğü vergi politikası ve vergi idaresine ilişkin görevler yapmaktadırlar” (Kırbaş, 2003: 157).

1.5.1.1-Gelirler Genel Müdürlüğü:

Gelirler Genel Müdürlüğü, Devletin gelir bütçesini gerekçesiyle birlikte hazırlamak, Devlet gelirlerine ilişkin kanunların uygulanmasını yönetmek, Devlet alacaklarının zamanında ve kanunlara uygun bir biçimde tahsili için gerekli önlemler almak, iller gelir örgütünün çalışmalarını düzenlemek, gelirlere ilişkin kanun ve tüzükleri ve bunlara ilişkin her türlü değişiklikleri hazırlamak, uygulamadaki anlaşmazlık ve aksaklıklar konusundaki soruları yanıtlamak ve bu işlere ilişkin kanun hükümlerinin zamanında hazırlanması için gerekli önlemleri almak, gelirlere etkisi olan her türden kanun teklif ve tasarılarını inceleyip düşüncelerini bildirmek, silinmesi gereken vergilere ve tahsil edilmeyerek zamanaşımına uğrayan hazine alacaklarının silinmesine ilişkin işlemler yapmak, tahakkuk ve tahsilat hesaplarını ve istatistiklerini toplamak, özel idareler ve belediyeler vergi sisteminin Devlet vergi sistemiyle uyum ve uygunluğunu sağlayıcı önlemler almak, uluslararası kuruluşlarla vergi konusunda işbirliği yapmak, vergi istihbarat hizmetlerini örgütlemek, görev alanına giren işlemleri kontrolörleri aracılığıyla incelemek ve denetlemekle görevlendirilmiştir.(Kırbaş, 2003: 158)

1.5.1.2-Hesap Uzmanları Kurulu: Hesap Uzmanları Kurulu 29.05.1945 yılında kurulmuştur. Ülkemizde Hesap Uzmanları Kurulu, vergi sistemi ve tekniği, işletme denetimi ve vergi incelemesi, muhasebe, bilanço ve mali tablolar konusundaki gelişmelere öncelik ederek ilgililerin hizmetine sunmaktadır. Maliye Bakanlığınca verilmiş görevleri arasında; vergi incelemeleri yapmak, vergi inceleme işlemleri ile ilgili konularda etüdler ve çalışmalar yapmak, vergi incelemelerini denetlemek, yürütmek ve yönetmek, vergi incelemeleri ile ilgili bilimsel çalışmalar yaparak gerek görüldüğü takdirde Maliye Bakanlığına sunmak olarak sıralayabiliriz. Maliye Bakanlığı vergi incelemelerini öncelikle hesap uzmanlarına yaptırmakta öteki inceleme elemanlarının görevi ikincil görev olarak adlandırılmıştır.

1.5.1.3-Maliye Teftiş Kurulu: Teftiş Kurulu Başkanın yönetiminde maliye müfettişleri ve müfettiş yardımcılarında oluşmaktadır. 178 sayılı K.H.K’(Kamu Hükümünde Kararname) nin 20’ inci maddesinde açıklandığı gibi, “Maliye müfettişleri genel, katma ve özel bütçeli dairelerle ya da Maliye Bakanı adına teftiş ve incelemelerde bulunmakla görevli ve yetkilidir. Ayrıca maliye müfettişleri ve yardımcılarının vergi inceleme yetkileri de vardır.” (VUK.md. 22)

1.5.1.4-Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı: Maliye Bakanlığı hizmet alanı ile ilgili olan kanun, kanun hükmünde kararname, yönetmelik gibi düzenlemelerde Maliye Bakanlığın görüşünün saptanmasında yardımcı olmak gerekirse bilimsel ve istatistiksel çalışmalar yaparak bu çalışmaları yorumlayarak Maliye Bakanlığına yardımcı olmaktadır.

1.5.1.5-Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü: Tüm mali konularda çıkacak anlaşmazlıklarda devletin haklarını korumakla görevlendirilmiştir. Devlet ve mükellefler arasında anlaşmazlıklar nedeniyle açılan davaların çokluğu nedeniyle bu birime çok ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca hukuksal konularda Bakanlığa danışmalık yapmaktadır.

1.5.2-İl Örgütü:

İllerde Maliye Bakanlığının baş yetkilisi defterdarlıklardır. Defterdarlıklar buldukları illerde vergi kanunlarını uygulamak, vergi, resim ve harçlar toplamak, vergi incelemesinde ve denetiminde bulunmak, istatistikî bilgiler toplayarak bunları Maliye Bakanlığına sunmak, mükellefler hakkında bilgiler toplayarak bunların arşive kadını sağlamak ve terkinin gereken vergisel işlemleri gerçekleştirmektir. İllerde defterdarlığın hizmetinde gelir müdürlüğü, saymanlık, vergi incelemesi ve yoklama memurları, muhakemet milli emlak müdürleri bulunmaktadır.

1.5.3-İlçe Örgütü:

İlçenin en büyük maliye memurluğu mal müdürlüğüdür. Muhasebat Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Mal müdürlüğünün hizmetinde muhasebe vergi dairesi ile gereken yerlerde milli emlak müdürleri bulunmaktadır. İlçelerde bağımsız vergi daireleri bulunmadığı takdirde saymanlık servisini yönetme ve sayıştaya idari hesap verme görevini mal müdürünün yönetimindeki tahakkuk servisi yapar.

1.5.4-Vergi Dairesi:

“Vergi dairesi mükellefi tespit eden, vergi tarh eden, tahakkuk ettiren ve tahsil eden dairedir”(Kırbaş, 2003: 160). Vergi daireleri defterdarlığa bağlı bir şekilde örgütlenmişleridir. Mükelleflerin uygulama açısından hangi vergi dairesine bağlı oldukları kanunlarda belirtilmiştir. Ancak Maliye Bakanlığı gerekli görüldüğü takdirde mükellefin iş ve yerleşim adresine bakmaksızın sektörel veya iş gruplarına göre düzenleme yapma yetkisine sahiptir.

Vergi daireleri, vergi, resim ve harçların tahsil ve tahakkuk işlemlerini kanuna uygun olarak ve zamanında yaptırmak, tahsil edebilir hale gelen vergi, resim ve harçlarla milli emlak servislerince tahakkuk ettirilen alacakları ve Maliye

Bakanlığı'nca belirlenen diğer alacakları tahsil ettirmek, vergi yargı kuruluşlarında hazineyi temsil etmek, haciz kararlarını uygulamak, terkin ve reddi gereken vergi, resim ve harçlara ilişkin işlemleri yaptırmak, vergi kayırlarını ve mükellef fişlerini tutturmakla görevlidir. Bu görevlere ilişkin ortaya çıkacak hazine Zararlarından sorumludur (Kırbaş, 2003:162)

Ayrıca vergi dairesinin vergi incelmesi ve yoklama yetkileri de bulunmaktadır.

1.6.VERGİ DENETİMİNİN YAPISI VE TARİHİ GELİŞİMİ

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Osmanlı dan alınmış vergi denetim sistemi kullanılmaktaydı.“22 Ocak 1880 tarihli “Maliye Nezareti Heyetin Teşkilatı ile Vazifelerini Gösterir Nizamname” Türk maliye teşkilatının temelini oluşturur” (Ünal, 2007: 16)

213 sayılı VUK2un 1352'inci maddesine göre vergi denetiminde yetkili olan 4 ana grup bulunmaktadır. Bunlar;

- Hesap uzmanlar, Hesap uzman yardımcıları
- Vergi denetmenleri, Vergi denetmen yardımcıları
- Maliye müfettişleri, Maliye müfettiş yardımcıları
- Gelirler kontrolörleri, Stajyer gelirler kontrolörleri

Bu gruplardan Maliye müfettişleri Osmanlı zamanında “Teftiş Kurulu Başkanlığı” şeklinde örgütlenmişlerdir. Teftiş Kurulu örgütün genel denetiminden sorumludur. Bunun yanında bakana bağlı Tetkik Kuruluna benzer Tercüme Müdürlüğü bulunmaktadır. Taşrada vergi örgütü illerde defterdar ilçelerde mal müdürlükleri mevcuttur. “Defterdara bağlı gelir servisleri, gelir müdürlüğü ve kamu alacağının tahsili ile görevli vergi daireleridir” (Ünal, 2007: 16). Teftiş Kurulu Başkanlığı Günümüzde Ankara, İstanbul, İzmir ve çeşitli yerleşik yerlerde görev yapmaktadırlar. Tüm Türkiye’de vergi incelemesi ve teftişi yapma yetkileri bulunmaktadır.

“29.05.1945 tarihinde 4709 sayılı özel bir kanunla Maliye Bakanlığı’nda denetim ve danışma birimi olarak kurulan Hesap Uzmanları, “Hesap Uzmanları Kurulu” şeklinde örgütlenmiş olup Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde yerleşik olarak, Bakanlık Makamına bağlı bir şekilde tüm Türkiye’de vergi incelemesi yapmakla görevlidirler” (Irmak ve Bilen, 2007: 13). Hesap Uzmanları vergi inceleme işlemlerini yapmak, yönetmek ve yürütmek, bu konuda plan ve programlar hazırlamak, her türlü vergi konularına ve bunların uygulamasına ait bilimsel ve teknik araştırmalar yapmakla

görevlidirler. Hesap Uzmanları Kurulu, istedikleri büyük işletmeleri inceleme hakkına sahip oldukları için yüksek matrah ve vergi farkı bulabilirler.

1936 yılında “Vergi Denetmenleri” kurulmuştur. O yıllarda taşralarda dağınık bir şekilde görev yapmakta olan Vergi denetmenleri 1936–1998 yıllarında Defterdarlıklara bağlı olarak görev yapmışlardır. Denetmenlerin bu şekilde etkin bir denetim yapmadıkları gözlenmiş ve daha etkin bir denetim yapmaları için 1998 yılında Bölge Müdürlükleri kurulmuştur.7 yıllık uygulamadan sonra 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığı yasama maddesiyle taşra görevinden çıkartılarak Vergi denetmenlerine de il düzeyinde yetkilendirilmiş ve örgütlenmiş bir kimlik kazandırılmıştır. Bakanlar kurulunun yetkisiyle 29 ilde Daire başkanlıkları kurulmuştur. Başkanlıkların kurulmadığı mevcut illerde dolayı mevcut başkanlıklar il ve bölgelerle sınırlandırılmış olmuştur.

29.05.1936 tarih ve 2996 Sayılı Kanun ile maliye Bakanlığı bünyesinde Varidat Kontrolörlüğü adı altında kurulmuş, 1970 yılından sonra vergi incelemesi yapmaya başlamışlardır. Gelirler Kontrolörleri, Gelir İdaresi Başkanlığı’na bağlı olarak “Gelirler Genel Kontrolörlüğü Daire Başkanlığı” şeklinde örgütlenmişleridir. 1998 yılında Adana’ da gurubu kapatılarak Ankara, İstanbul ve İzmir’de örgütlenmişlerdir. Kontrolörlerin Vergi İncelemesi dışında teftiş ve soruşturma yetkisi bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİN BİR VERGİ DENETİMİNİN KARŞISINDAKİ ENGELLER VE VERGİ DENETİMİNİN BOYUTLARI

Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede vergi toplama “Beyan Esası” ‘na dayanır. Beyan esası, mükelleflerin ödevlerini vergi dairelerine doğru ve zamanında bildirmesi anlamını taşır. Ancak mükellefler, daha fazla kar etme güdüsü içinde eksik beyanda bulunabilecekleri gibi hiç beyan da bulunmayabilirler. Devletin görevlerini yerine getirebilmesi için vatandaşlarının gelirlerinden belli bir payı vergi olarak alma zorunluluğu vardır. İşte burada vergi denetimi ortaya çıkar. Vergi işlemine ortak olan 3 unsur vardır. Bunlar mükellef, vergi dairesi ve mükellefe kazancının tespitinde yardım eden meslek mensupları (Serbest muhasebeci, Mali müşavir ve yeminli Mali müşavir) dır.

Bu yüzden etkin ve verimli bir denetim yapısına sahip vergi sistemine ihtiyaç duyulur. Etkinlik “örgütün amaçlarına ulaşma derecesi, başarı ve başarıma derecesini” (Acar ve Merter, 2005: 7) ifade etmektedir. Verimlilik ise “en az vergi masrafıyla en fazla vergi geliri elde etmeyi ifade etmektedir.”(Acar ve Merter, 2005: 7) Bu durumda mevcut denetim sistemimizin işleyişi ve bu işleyişin sorunlarını ele alarak mevcut durumu açıklayalım.

T.C Maliye Bakanlığı denetim birimleri doğrudan bakanlığa bağlı veya Gelirler Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunanlar diye ikiye ayrılır.

1) Doğrudan Bakan ‘a bağlı olan denetim birimleri;

a)Hesap Uzmanları Kurulu; Merkezi denetim birimleridir. Birimi:

- Baş Hesap Uzmanları
- Hesap Uzmanları
- Hesap Uzman Yardımcıları oluştururlar.

Bu kurullar Ankara, İzmir ve İstanbul’da bulunurlar, bazı illerde ve ilçelerde belirli dönemlerde inceleme yaparlar.

b-Teftiş kurulu; Merkezi denetim birimdir. Birimi:

- Maliye Baş Müfettişleri
- Maliye Müfettişleri
- Maliye Müfettiş Yardımcıları oluştururlar.

2) Gelirler Genel Müdürlüğü Bünyesinde Bulunan Denetim Birimleri :

a)Gelirler Kontrolörleri; Genel Müdürlüğün merkezi birimdir. Birimi:

- Gelirler Baş kontrolörleri
- Gelirler Kontrolörleri
- Stajyer Gelirler Kontrolörleri oluşturur.

b)Vergi denetimleri; Genel Müdürlüğün iller bazındaki birimleridir. Bu birimler :

- Vergi Denetmenleri
 - Vergi Denetmen Yardımcıları
- oluşturur.

2.1 VERGİ DENETİMİNİN ETKİN VE VERİMLİ İŞLEYİŞİNİ BOZAN NEDENLER

Vergi denetiminin etkinliğini bozan birçok neden bulunmaktadır. Bunlar, örgütlenmeden kaynaklanan faktörler, vergi mevzuatı, denetim elemanlarının sayısı ve çalışma şartları, otomasyona tam olarak geçilememesi, vergi bilincinin oluşturulamaması, belge düzeninin tam olarak yerleşmemesi, uzlaşma müessesinin varlığı, vergi sisteminde beyan esasının tam uygulanmayışı, oto-kontrol mekanizmalarının yeterince olmaması, gelir idaresinin faaliyetleri hakkında kamuoyuna yeterli ve düzenli bilgi sunulmaması, vergi denetiminde planlama ve koordinasyon eksikliği gibi başlıca nedenlerdir.

2.1.1-Örgütlenmeden Kaynaklanan Faktörler:

Gelir idaresinin bugünkü merkez ya da taşra teşkilatı etkin bir örgüt yapısına sahip değildir. Gelir idaresinin denetim, vergi anlaşmaları, sosyal ve ekonomik hayatın izlenmesi, teknolojinin adapte edilmesi, çıkarılan kanunların işleyişinin ve aksaklıklarının kontrolü, personel atama ve nakil gibi birçok konuya yetkisi olmasından dolayı her konuya yeterli ilgi ve özeni gösterememektedir. Dolayısıyla bütün bu yetkilerin ve görevlerin tek bir çatı altında toplanması, denetim faaliyetlerinin koordineli bir şekilde takibini zorlaştırmaktadır.

2.1.2-Vergi Mevzuatı:

Vergi mevzuatımızın ihtiyaca cevap vermemesi, sık sık değişen vergi kanunları sisteminin çok karışık olması, vergi boşluklarının ve belirsizliklerin olması, ekonomik ve sosyal düzene ayak uyduramaması vergi denetimini etkileyen olumsuz bir etkidir.

2.1.3-Denetim Elemanlarının Sayısı ve Çalışma Şartları:

Türkiye’de vergi denetiminin nitelikli ancak az sayıda denetmenle yapılıyor olması vergi denetiminin başarısızlığını ortaya çıkaran önemli nedenlerden biridir. 3568 Sayılı Kanunla görev süresince 10 yılı dolduran personelin sınavsız Yeminli Mali Müşavir olma imkânı verilmesi, çalışan nitelikli denetçinin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca vergi denetmenlerinin bulunduğu işin riski ve sorumluluğu karşılayacak düzeyde tatmin edici bir maaşın verilmemesi de vergi denetmenlerini, etkin hizmet vermesini engellemektedir. Ayrıca denetim sistemindeki atamaların ve terfilerin hakkaniyet çerçevesinde yapılmaması bu kuruma olan güveni zedelemektedir.

Gelir İdaresi Başkanlığı personel sayısı merkezde 1.677, taşrada ise 39.943 kişidir. 41,260 kişi ile çoğu bakanlıktan daha fazla personel mevcuttur. Merkezdeki 1.677 kişinin 1.503 kişisi yüksek okul mezunu bunların 344’ü denetim kadrosundadır. Taşradaki 39.943 kişinin 24.170’i kişisi yüksek okul mezunu olup bunların da 2.755’i vergi denetmenidir. Taşra ve merkezdeki 25.073’ü yüksek okul mezunu olup buda çok iyi bir insan kaynağı olduğunu ifade etmektedir (Acar ve Merter, 2005: 9).

2.1.4-Otomasyona Tam Olarak Geçilememesi:

“Vergilerin düzenli ve güvenli bir şekilde saklanabilmesi ve verilere hızlı bir şekilde erişimi mümkün kılan, bilgisayar teknolojisinin vergilendirme süreci içerisinde mutlak surette kullanılması gerekmektedir” (Acar ve Merter, 2005: 9). Türkiye’de her muhasebecinin bilgisayardan yararlandığı bir ortamda, vergi dairelerinin bu imkânın gerisinde kalmaması gerekir.

“Bilgisayarın denetim süreci içerisinde kullanılması, denetimi daha güçlü ve etkin kılacaktır” (Acar ve Merter, 2005: 10). Güçlü bir vergi dairesinin oluşumu ve bu vergi dairesinin güvenilirliğine, verimliliğine inanılması tam otomasyona geçişle olanaklı olacaktır.

Ayrıca bazı kuruluşlar arasında (noterler, bankalar, Tapu sicil müdürlükleri, belediyeler vb.) etkin bir bilgi akışının ve teknolojik donanımın oluşmaması vergi denetiminin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde 2002 yılı itibariyle 1.023 vergi dairesi bulunmakta bunun da 155 tanesi otomasyona geçmiş bulunmaktadır. Diğer vergi daireleri teknolojiden az ya da hiç yararlanmamaktadır. 2.077 denetmene taşınabilir bilgisayar dağıtılmıştır. Beyannamelerin % 70’i İnternet ortamında alınmaktadır. Bu rakamda 15 milyonu bulmuştur. Ancak taşınabilir bilgisayarlar için gerekli alt yapının kurulamaması, bu girişimlerin de sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır. Global dünyadaki erişim ağının

takibi ve kontrolü için teknolojinin vergi dairelerine adapte edilmesine ve gerekli alt yapıların hazırlanması gerekir.

2.1.5-Vergi Bilincinin Oluşturulamaması:

Vergi bilincinin oluşmamasının en büyük etkisi toplam vergilerin harcamalarındaki güvensizliktir. Bu güven ortamının sağlanmasıyla vergi bilinci oluşur ve vergiye karşı direnç ortadan kalkar.

2.1.6-Belge Düzeninin Tam Olarak Yerleşmemesi:

Mükelleflerin işlemleri doğrultusunda karşılıklarına çıkan belge ihtiyaçlarının kalabalığı ve maliyetleri mükellefleri kayıt dışına çekmektedir. O yüzden belgelerin daha az maliyetli ve sade bir şekilde tedarik edilmesi, vergi denetiminin etkinliği için yararlı olacaktır.

2.1.7-Uzlaşma Müessesesinin Varlığı:

Bir yandan vergi denetimi için yapılan çalışmalar ve diğer yandan “verginin ne kadarını alsam kar” uygulaması, mükellefleri “nasıl olsa uzlaşma yoluyla daha az ve indirimli bir şekilde taksitli olarak öderim” düşüncesine itmektir. Bu da verginin zamanında ve düzgün ödeyen mükellefler için adaletsizliğe neden olmaktadır. Tablo 1’de görülmek üzere düzgün mükelleflerin de kayıt dışını tercih etmesi kaçınılmazdır.1996-2003 yılları arasında Hesap Uzmanları tarafından her 100 uzlaşma konulu raporun 82 tanesinin uzlaşma ile sonuçlandığı ortaya çıkmaktadır (huk, 2008).

Tablo 1: İnceleme Raporlarının Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçları (1996-2003)

YILLAR	RAPOR SAYISI	TARHİYAT ÖNCESİ	TARHİYAT ÖNCESİ	TARHİYAT ÖNCESİ	TARHİYAT ÖNCESİ
		UZLAŞMA	UZLAŞMA	UZLAŞILAN	UZLAŞMA
		İSTENEN	İSTEME	RAPOR SAYISI	ORANI
		RAPOR SAYISI	ORANI		
1996	4.023	3.559	% 88	2.795	% 79
1997	2.388	2.123	% 89	1.675	% 79
1998	3.909	3.220	% 82	2.920	% 91
1999	2.215	1.654	% 75	1.390	% 84
2000	2.842	2.128	% 75	1.722	% 81
2001	1.650	1.068	% 65	855	% 80
2002	1.206	525	% 44	373	% 71
2003	985	460	% 47	287	% 62
TOPLAM	19.218	14.737	% 77	12.017	% 82

Kaynak : <http://www.huk.gov.tr/index-t.htm> İnternet adresinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

2.1.8-Vergi Sisteminde Beyan Esasının Tam Uygulanmayışı:

Çağdaş vergi sistemlerinin beyan esasına dayanmasına karşın, Türkiye’de uygulanan vergi politikaları beyan esasının etkinliğini azaltmakta ve mükellefleri beyan vermeye teşvik etmemektedir.

Vergi gelirlerinde son yıllarda beyan esasını yerine stopaj yoluyla vergi toplama yöntemi belirlenmiştir. Stopaj çalışanlardan veya kurumlardan kesinti olarak alınan beyan dışı vergidir. Bunlar stopaj kesintisi, sigorta kesintisi ve muhtasar beyannamede karşımıza çıkmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü gibi vergi gelirlerinin payında dolaylı vergilerin ağırlığı bulunmaktadır.

Tablo 2: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde Dağılımı (2000-2008)

	VERGİ GELİRLERİ		DOLAYSIZ VERGİLER		DOLAYLI VERGİLER	
YILLAR	-1.000 TL	(%)	-1.000 TL	(%)	-1.000 TL	(%)
2000	26.503.698.000	100	10.849.996.000	41	15.653.736.000	61
2001	39.735.928.000	100	16.058.048.000	40	23.677.879.000	60
2002	59.631.867.000	100	20.060.524.000	34	39.571.343.000	66
2003	84.316.168.000	100	27.780.137.000	33	56.536.031.000	67
2004(*)	101.038.904.000	100	31.147.157.000	31	69.891.747.000	69
2005(**)	131.948.778.000	100	43.081.460.000	33	88.867.318.000	67
2006(**)	151.271.701.000	100	47.334.572.000	31	103.937.129.000	69
2007(**)	171.098.466.000	100	57.473.256.000	34	113.625.210.000	66
2008(**)	189.966.082.000	100	67.239.305.000	35	122.726.777.000	65

(*)Önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir.

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_3.xls.htm

KDV (Katma Değer Vergisi), ÖTV (Özel Tüketim Vergisi) ve özel iletişim vergisi gibi dolaylı vergilerin %60’ları geçtiği görülmektedir. Stopaj yoluyla alınan vergilerle birlikte bu rakam %80’e gelmektedir. Bu rakamlar devletin beyanname sistemini bıraktığı, garanti vergi peşinde koştüğünü göstermektedir. Böyle bir ortamda vergi denetiminin başarısızlığının dikkat çekmediği görülmektedir.

2.1.9-Oto-Kontrol Mekanizmalarının Yeterince Olmaması:

Geliştirilen oto-kontrol sistemi ile yükümlüler arası çıkar ilişkileri yoluyla kendiliğinden denetim sağlanmış olup vergiler arasındaki ilişkiler de ortaya çıkmaktadır. Örneğin; gelir vergisi veren bir mükellefin geliri, diğer mükellefin gideri

olduğu için kendi kendine denetim sağlanır. Aynı konu Katma Değer Vergisinde de alıcı ile satıcı arasında denetlenebilir bir ilişki oluşturur.

Gelir vergisi ile Katma Değer Vergisi de ilişkili olduğu için iki vergi de birbiriyle aralarındaki otokontrolü sağlamış olmaktadır. Diğer taraftan vergi beyannamelerinin fazlalığı, beyannamelerin hepsinin incelenmesini imkânsızlaştırmaktadır. Oto-Kontrol daha fazla beyannamenin denetlenmesine yardımcı olacaktır.

2.1.10-Gelir İdaresinin Faaliyetleri Hakkında Kamuoyuna Yeterli ve Düzenli Bilgi Sunulmamaktadır:

Gelir idaresinin projelerini ve mükelleflere sunduğu hizmetleri tüm kesime duyurmak ve haber vermek zorunluluğu vardır. Bu şekilde mükellefler için yapılan yeniliklere verilen tepki ölçülmüş olur. Mükelleflerde vergi bilinci doğar.

2.1.11-Vergi Denetiminde Planlama ve Koordinasyon Eksikliği:

Vergi denetiminde bölgelere göre yıllık programlama yapılmaması dolayısıyla, mükelleflerin önem derecesine göre incelenmesini engellemektedir. Bu durum da vergi denetmenlerinin etkin ve verimli çalışması da engellenmiş olmaktadır.

2.2. VERGİ DENETİMİNİN BOYUTLARI

“Denetimde amaç muhtemel kayıp ve kaçakları önlemek (caydırma),meydana gelenleri tespit ve dolayısıyla vergi hâsılasını geri kazanmaktadır.”(Acar ve Merter, 2005: 14) Maliye Bakanlığı'nın 15 Kasım 2004 tarihli basın açıklamasında vergi denetiminin asıl amacının vergi adaleti olduğu vurgulanmıştır. Vergi denetiminde etkinliğin ölçülmesi başarı düzeyinin bilinmesine neden olmaktadır.

Vergi denetiminde etkinliğin boyutlarını görmek için çeşitli oranlamalar ve analizler yapılır.

Küreselleşen Dünya ve teknolojinin akıl almaz sınırlara ulaşması, teknolojinin hayatımızın her alanında olmasını ve mutlak surette teknolojiden yararlanılması zorunluluğunu getirmiştir. Artık teknolojiden etkin bir şekilde yararlanamayan ülkeler güçlerini kaybetmekte ve gelecekte ki yerleri de tehlikeye girmektedir. Günümüzde devletlerin bütün kurum ve kuruluşları bilgi ve teknolojiden faydalanmaktadır. Devletler elektronik devlet anlayışını benimseyerek, geleneksel devlet yapısından uzaklaşmışlardır.

Elektronik devletin anlayışından en fazla, vergi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar faydalanmaktadır. Çünkü vergi gelirleri ve vergi işlemlerinin işleyişi devletin hedeflerini, hizmetlerini yerine getirmesi için çok önemlidir. Gelişen teknoloji ile

birlikte artık devletler denetim alanlarını arttırmak için mükelleflerini daha kolay denetlenebilir ve daha çabuk hizmet verilebilir bilgi işlem ve teknolojinin içine itmektedirler.

Türkiye’de;

-İnternet aracılığı ile 75000.000 vergi beyannamesinin elektronik ortamda işlem yapması amaçlanmıştır.

-E-Beyanname ile 6000 ton kâğıt tasarrufu (3 milyon\$/yıllık) 14.000 personel (4,2 milyon\$/aylık) tasarruf sağlanmıştır.

-Şu an elektronik ortamda beyannamelerin %80’i alınmaktadır.(BUMKO, 2008)

GELİR BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI İLE GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI			
(2002-2008)			
YILLAR	VERGİ GELİRLERİ (BİN TL)	GELİR İDARESİ	100 TL VERGİ
		HARCAMALARI (BİN TL)	TOPLAMAK İÇİN YAPILAN HARCAMA (TL)
2002	65.188.479	471.361	0,72
2003	89.893.112	666.651	0,74
2004	111.335.368	922.286	0,83
2005	131.948.778	1.042.775	0,79
2006	151.271.701	1.152.886	0,76
2007	171.098.466	1.274.631	0,74
2008	189.966.082	1.420.976	0,75

Kaynak :www.gib.gov.tr/index

Tabloda 3’de görüldüğü gibi vergi toplama maliyetleri her yıl düşmektedir. 2004 yılında bu rakamın artması, o yıllardaki bilgi işleme geçiş aşamasındaki ilk maliyetlerin etkisidir. Fakat 2005 yılında bu rakam aşağılara çekilmiştir. Bilgi işlem teknolojisinin daha da gelişmesi ve yerleşmesi sonucunda ileriki yıllarda bu rakam daha da aşağılara çekilecektir. Çünkü bulunduğumuz yıllar bilgi işlem için harcamış olduğumuz yatırımların yılıdır. Bilgi işlem teknolojisinin vergi sistemine adapte olması için daha yapmamız gerek yasal, bürokratik ve teknolojik etkenler söz konusudur.

E-Beyanname ve E-Bildirge gibi çoğu vergisel işlemler internet aracılığı ile yapılmaktadır. Böylece mükellefleri denetlemek daha kolay ve daha çabuk olacaktır. Ayrıca teknoloji ve bilgi işleminin kullanılması, vergisel işlemlerin maliyetlerini çok büyük bir biçimde düşürmektedir. Vergi dairelerinde ve Gelir dairesine bağlı

kurumlarda çalışanların yerini teknolojinin alması bu atıl çalışan personelin vergi denetmenlerine kaydırılmasını sağlamıştır. Gelişen teknoloji, veri tabanı bilgileri çerçevesinde, vergisel kayıplara neden olan mükellefler daha rahat tespit edilmekte ve denetimi daha çabuk yapılmaktadır. Ülkemizde vergi denetim oranının % 2,5 'larda olması da artık geleneksel yapının fonksiyonlarını yitirdiğinin açık bir ispatıdır.

Tablo 4: ABD ve Türkiye’de nüfusa göre denetim personeli karşılaştırması

	Nüfus	Denetimle ilgilenen personel sayısı
ABD	300 milyon	24600
Türkiye	70 milyon	4000

Kaynakça: Doğan ve Kapsuzoğlu, 2005:22

Tablo 4’de görülmek üzere 300 milyon nüfuslu ABD'nin denetimde bulunan eleman sayısının yaklaşık olarak sadece 18.000 civarında olması, nüfusu 70 milyon olan Türkiye 'nin denetmen sayısı yaklaşık olarak 4.000 civarlarında olması da bazı faaliyetlerin yanlış yapıldığının açık bir göstergesidir. Çünkü ABD ile Türkiye arasındaki kişi başına düşen denetim elemanı sayısı ABD’de yaklaşık olarak 12200 kişi iken bu rakam Türkiye’de 17500 kişidir. Denetim elemanı sayısı olarak arada çok büyük bir fark olmamasının yanında vergisel gelirlere bakacak olursak oransal olarak ABD ile aramızda ABD’nin yaptığı teknolojiden maksimum faydalanarak bilgi_işlem içinde vergi eksikliklerinin ve vergi kayıplarının araştırılarak kesin ve doğru bir şekilde denetleme yapmasını içermektedir.

Aşağıdaki tablo 5’e bakacak olursak Türkiye’nin kayıt dışı ekonomi ile mücadelede ne kadar başarısız olduğu gözükmektedir. ABD ‘den denetim kadrosu olarak aramızda çok fark olamamasına karşın, kayıt dışı oranı olarak bakarsak yaklaşık olarak dört kat daha fazla ekonomimizde kayıt altına alamadığımız parafiksel gelirler bulunmaktadır. Bu oranlar bile ülkemizin tüm dünyada ortaya çıkan bilişim teknolojisinin faydalarından en üst düzeyde yararlanması gerektiği gerçeğini vurgulamaktadır.

Elbette bu farkların ortadan kalkması sadece bilişim teknoloji ile olması mümkün değildir fakat bilişim teknolojisinin siyasi ve yasal etkenler tarafından da desteklenmesi ile bu fark ortadan kalkacaktır.

KAYIT DIŞI EKONOMİNİN BÜYÜKLÜĞÜ -ÜLKELER ARASI KARŞILAŞTIRMA	
ÜLKELER	ORAN(%)
YUNANİSTAN	28,6
İTALYA	27
BELÇİKA	23,2
PORTEKİZ	22,6
NORVEÇ	19,1
İSVEÇ	19,1
FİNLANDİYA	18,3
DANİMARKA	18,2
ALMANYA	16,3
İRLANDA	15,8
FRANSA	15,3
HOLLANDA	13
İNGİLTERE	12,6
AVUSTURYA	10,2
İSVİÇRE	8,8
ABD	8,8
TÜRKİYE	32,1
ORTALAMA	18

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/Kayit_disi_2009tr.pdf

Ayrıca teknoloji, denetim dışında vergi mükelleflerini vergisel kanunları ve kuralları daha iyi anlamasına ve istem dışı yapılan yanlışlıkların da azalmasına neden olmaktadır. Çünkü tüm mükelleflere vergisel kanunlardaki ve işlemlerdeki değişiklikler hakkında bildirilmektedir.

Tablo 6:

SON 5 YIL VERGİ İNCELEME SONUÇLARI TABLOSU						
YILLAR	KABUL RAPORU	ELEŞTİRİ RAPORU	TOPLAM	İNCELENE MATRAH(TL)	BULUNAN MATRAH FARKI(TL)	FARK (%)
2004	34	2.460	2.494	6.139.712.991	8.999.395.600	147
2005	27	3.051	3.078	8.513.856.830	5.592.837.186	66
2006	24	5.241	5.265	12.367.971.860	5.753.270.900	47
2007	40	3.093	3.133	23.687.190.962	11.876.653.673	50
2008	30	2.227	2.257	19.205.401.726	11.828.006.641	62
TOPLAM	155	16.072	16.227	69.914.134.189	44.050.164.000	63

Kaynak: HUK(Hesap Uzmanları Kurulu),2009:43

Tablodan 6'da görüldüğü üzere Hesap Uzmanları Kurulu'nun son beş yıllık denetim raporlarında % 63 oranında (44,05 milyar TL tutarında) matrah farkı tespit edilmiştir. Bu oran sadece Hesap Uzmanları'nın denetimini kapsamakta Maliye Bakanlığı'na bağlı diğer denetim birilerinin matrah farkları da göz önüne alınırsa denetimde bir yapılanmaya ve vergisel boyutta bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği göze çarpmaktadır.

Vergi dairelerinin modernizasyonu çerçevesinde ve bilgi-işlem, teknolojik gelişmeler diğer kamu kurumlarını da etkilemiş ve kurumlar arası bilgi-işlem paylaşımı daha hızlı ve etkili bir şekilde artmıştır. Gelişen projeler kapsamında alıcı ve satıcıların internet yolu ile vermiş oldukları beyannameler vergi daireleri tarafınca karşılaştırılıp incelenmesi artmıştır ve beyannamelerdeki eksiklikler daha çabuk incelenmiş olmaktadır. Bu durumda vergi dairesine borcu olan mükelleflerin vergi dairesi aracılığı ile mal ve mülk bilgileri, banka hesapları kontrol altına alınmaktadır. Ayrıca vergi kimlik numaraları ve T.C kimlik numaraları sayesinde kişilerin veri ambarında her türlü bilgisi saklanmakta ve bu bilgiler lazım olan kurumlarca kullanılmaktadır.

Türkiye'de ekonomik bazı göstergelerin olumlu seyir izlemesine rağmen; kayıt dışı ekonomi %70'leri bulmuş, dolaylı vergilerde %70'leri geçmiştir. İthalatta patlama yaşanmış, dış ticaret açığı artmıştır. Faizler hala bütçe için önemli bir kambur olurken borçlanma halen yüksek düzeylerde seyretmekte, sürdürülebilir-evrilebilir borç argümanı ile durum idare edilmektedir. Beyan üzerinden alınan vergiler %10'u bulmamaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliği tüketim üzerinden yüksek oranlı vergileme ile birlikte daha da bozulmaktadır.

Kayıt dışı ekonominin %70'leri aşması, vergi denetim sisteminin etkin ve verimli çalışmadığının en büyük göstergesidir. İncelenebilecek mükelleflerin ancak ortalama %2'sinin incelenebildiği bir durum söz konusudur. Yapılan incelemelerin %90'nı gerçekleştiren Vergi Denetmenlerinin küçük mükelleflerle oyalandığı ya da incelenen mükelleflerin büyük çoğunluğunun küçük mükellefler olduğu düşünüldüğünde Türkiye 'de vergi denetimi yoktur."denilirse çok da yanlış bir söylemde bulunulmamış olur" (vdd, 2008).

Türkiye, genel olarak vergi kayıplarının çok büyük derecelerde yaşadığı ve denetim yetersiz kaldığı bir ülkedeyiz. Bu yüzden;

“-Vergi dairelerinde otomasyona geçiş çalışmaları

- İnternet vergi dairesi uygulaması
- Vergi kimlik numarası uygulaması
- Vergi istihbarat merkezinin oluşturulması
- Yeminli mali müşavirlik müessesinden faydalanarak vergi denetiminin kısmen özelleştirilmesi”(Acar ve Merter, 2005: 26) gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ, İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ VE TÜRKİYE ‘DEKİ ELEKTRONİK DEVLET ANLAYIŞI

Yeni ekonominin ana unsuru bilgidir. Bilgiye yapılan yatırım diğer üretim faktörleri olan emek, sermaye, materyal ve enerjinin verimliliği yeni ürünler ve süreçler oluşturarak arttırmaktadır. “Bilgiye yapılan yatırımın geliri arttırması özelliği, bunun uzun dönemli ekonomik büyümenin anahtarı olması sonucunu doğurmaktadır” (Aykın, 2004: 5). Teknolojik değişme, çalışanların sürekli eğitilip yetiştirilmesi sonucu araştıra ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesi ile marjinal verimliliğin bu yeni modelle artması sonucunu doğurmuştur. Bilginin satın alınması güçtür. Paylaşılan bilgiler olduğu gibi bazı bilgilerde üretilip paylaşılmaz. Bilgi enformasyondan daha geniş bir anlamı ifade eder. Enformasyon bilginin niçin ve ne bilindiği kısmını içerir, bilgi ise bilginin nasıl ve kim tarafından bilindiğini de kapsadığı için tüm sorular bilgiyi ifade eder. Kodife edilen ve enformasyon şekline dönüştürülen bilgiler uzak mesafelere çok düşük maliyetle ulaştırılıp paylaşılabilir. Dijital devrim bilginin paylaşılmasını hızlandırarak toplumun bilgi stokunu arttırmaktadır.

“19. yüzyıl başlarında endüstrinin gelişmeye başlaması ve sanayi devrimi ile teknik bilginin (know-how) önem kazanması ile birlikte, toplumlara güç sağlayan bilgi, bilime sistematik olarak üretilmiş, bir araya getirilmiş bilgiye ve teknolojiye yani bu bilginin günlük yaşamda kullanılmasına uyarlanmış haline dönüşmüştür” (İnce, 2001: 4).

Küreselleşen dünyada uluslararası rekabet, bilgiye dayalı hale gelmiştir. Bu rekabetten ülkelerin kurumsal yapıları ve anlayışları da çok fazla etkilenmiştir. Hızla gelişen bilgi ve teknoloji, günümüzde kendini her alanda hissettirmekte ve ülkenin geleneksel anlayışlardan sıyrılmasını zorunlu kılmaktadır.

“Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve özellikle internet, bilginin üretilmesi, depolanması, işlenmesi, iletilmesi, bütünleştirilmesi ve kullanımda yeni olanaklar sağlamaktadır”(bilgitoplumu, 2009). İnternet ağlarının birbirine bağlı olduğu durumlarda, o ağ üzerindeki tüm bilgileri karşılıklı olarak paylaşma olanağı vardır. Bu durum; kişilerin, kurumların ve firmaların kaynağına erişilerek, üretilen bilgilerin tekrar aynı işlemlerden geçmek yerine bu bilgileri depolayarak, bilgileri merkezileştirme olanağı sağlar. Böylece hem kurumların hem de kişilerin doğru ve eksiksiz bilgiyi

kurallar çerçevesinde erişebilmekte, kararların daha hızlı ve doğru bir şekilde verilmesi sağlanabilmektedir. Teknolojik gelişmelerin etkin olabilmesi için kamu kurum ve kuruluşların yerleşik düzeninde, kültüründe değişiklik kaçınılmaz olmaktadır. Bu değişim, bilgi paylaşımıyla sağlanacak tasarruf ve etkinlikle toplumsal düzeyde değer yaratacaktır.

3.1.BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ VE DEVLET YAPISINDAKİ DEĞİŞİM

Kamu yönetimi, toplumun gereksinimlerine cevap vermek ve üstlendiği görevleri etkin bir şekilde uygulamak esasını benimsemiştir. Bu yüzden kamu yönetimi değişen koşullara ayak uydurmak ve hizmet esasını etkin bir şekilde yerine getirmek zorundadır. Bu doğrultuda sosyal, kültürel ekonomik ve teknolojik değişimler hizmetlerin etkin yapılmasına olanak veren yönetim kavramlarını ortaya çıkarılmıştır. Bu yöntemlerle kamu kesimi sınırları daraltılarak adalet, güvenlik ve savunma fonksiyonları olarak çağdaş devlete geçiş sağlanmaktadır. Böylece, birey ve vatandaşa hizmet ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’de merkeziyetçi ve hantal yapı ortadan kaldırılmadıkça birçok sorunla karşı karşıya kalınacaktır. Bu sorunların daha önceden aşılabilmesi teknolojik altyapının yetersizliği ve mevcut siyasi iradenin gösterilememesinden kaynaklanmıştır. Bu gecikmeyle mevcut yönetim halkına çağdaş hizmet sunamamıştır. Bu bağlamda, devlet yapısı (hükümet yapısı, siyasi kadrolaşma, giderek büyüyen kamu teşkilatı) aşırı derecede büyümüştür. Böylece her şeyin devlet tarafından yapılması anlayışı yerleşmiş, çağdaş düzenleyici devlet anlayışından uzaklaşmıştır.

Kamu hizmetlerinin vergi toplamak için kullandığı bütçe kaynakları ile finanse edilmesi arasında, fayda-maliyet analizi kurulamamakta, bu düşünceyle devamlı bu maliyetler ve teşkilatlar genişlemektedir. Genişleyen teşkilatlar iyi planlanıp denetlenmediğinden kendi kendine hizmette bile zorlanan bir devlet yapısı ortaya çıkmaktadır. Çünkü her genişleyen teşkilatı da denetleyen bir teşkilat kurulmakta ve bu düzen böyle devam etmektedir. Sonuçta her hizmetin başka birimlerde tekrarlanması kamu hizmetlerinde yavaşlamaya, etkinliğin azalmasına ve bürokratik işlemlerin artmasına neden olmaktadır.

Küresel gelişmelerle beraber uluslararası ilişkilerin artması ve Avrupa Birliği üyeliği çalışmaları kamu yapısının uluslararası standartlara uygun hale gelmesini

gerektirmektedir. Sonuç olarak Türkiye’de, kamu yönetimini yeniden yapılandırarak ve bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanılarak devlet teşkilatını uluslararası standartlara çekmek zorundadır. (İnce, 2001: 2-5)

3.1.1.Bilgi Toplumu Doğuran Nedenler ve Ulaşılabacak Amaçlar

Bilgi toplumu insanların her saniye daha çok artan ihtiyaç ve beklentilerinin eseridir. Küreselleşme gibi kavramlar artık mevcut durumun topluma bir fayda sağlayamaması ve bundan devletlerin de etkilenmesi sonucu ortaya çıkmış bir tablodur. Bilgi toplumunun ekonominin gelişmesi, rekabetçiliğin artırılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, istihdamın artırılması, rekabetçi bir piyasanın oluşması, şeffaf ve etkin bir kamu hizmet ağı, bölgesel gelişme ve Avrupa Birliği’ne uyum gibi faydalar sağlayacağı görülmektedir.

3.1.1.1-Nedenler:

Küreselleşme: Günümüzde hizmetlerin ve ürünlerin üretimi, pazarları, dağıtımı küreselleşmiştir. Küreselleşen dünyada küreselleşme ekonomik, sosyal ve kültürel olarak kendine yer bulmuştur. Ekonomik küreselleşme;

Ülkeler arasında duvarların kalkması, üretim ve pazarlama süreçlerinin dünya pazarlarını esas alarak yeniden örgütlenmesi, malların, hizmetlerin, insanların ve paranın ülkeler arasında kolayca ve engelle karşılaşmadan dolaşılabilir hale gelmesi, ekonomik yapıların serbest piyasacı bir mantıkla yeniden düzenlenmesi sürecidir. Siyasal anlamda küreselleşme, ulusal-devletin gücünün ve öneminin aşınması, egemenlik ve bağımsızlık kavramlarının içerik değiştirmesi, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öne çıkması, ülkelerin iç politikalarına dış ülkelerin ve uluslar arası kuruluşların daha kolay müdahale edebilir hale gelmesini ifade etmektedir(2.U.İ.K-Uluslar Arası İktisat Kongresi, 2008: 5).

Küreselleşme bütün insanoğlunun hayatını değiştirmiş ve değiştirmeye devam etmektedir. Küreselleşmeyle beraber insanoğlu oturduğu yerden alışveriş yapabilir, mallarını satabilir, dünyanın öbür ucundaki olaylardan ve gelişmelerden haberdar olabilir, dış dünyada ki piyasalar hakkında bilgi edinebilir ve sahip olduğu kaynakları daha verimli bir şekilde değerlendirebilmektedir. İnsanoğlundaki bu değişim yeryüzünde yepyeni bir oluşuma sebebiyet vermektedir. Kamusal yapılarda bu değişime ayak uydurmak zorundadır.

Bilgi Yoğunluğu: Etkili üretimin ve hizmetin bilginin kalitesiyle ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Artık bilgi gücü kabul görmekte, çalışanların çoğu bilgi çalışanı olarak

görev yapmaktadır. Yeni oluşum içinde bilginin kullanılıp geliştirilmesi ve tekrar kullanılması firmalar için çok büyük önem taşımakta hatta var oluş nedenleri haline gelmektedir. Bilginin özellikli olması firmalara diğer rakip firmalar karşısında üstünlük sağlamaktadır.

İnsanlar arasında sınırsız bir şekilde bilgi alışverişi ve bilgi üretimi doğmaktadır. Bu değişim insanların beklenti ve ihtiyaçlarının da değiştiği sonucunu çıkarmaktadır. Birbiri ile bağlantılı bir şekilde ilerleyen insan ve çevre karşılıklı beklentiler içinde bilgiye dayalı bir yaşam biçimini ortaya çıkarmıştır. İnsanların temel ihtiyaçları içinde bilgide bir temel ihtiyaç haline dönüşmüş bu da tüm dünya sistemini değiştirmiştir.

Ağlar: İnternet gibi ağların dünya çapında gelişmesi, ürün ve hizmetlerin bilgisayar üzerinde geliştirilmesine ve dağıtılmasına neden olmuştur. Ticaret ve her türlü parasal işlemlerde İnternet üzerinden sağlanmaktadır. İnsanoğlu için zamanda ve mekân da tasarruf yolunu açan internet ve ağlar hayatın vazgeçilmez gereksinimleri haline gelmiştir. Bu değişimden insanlar, firmalar ve kamusal yapılarda etkilenecek bu oluşumun bir parçası haline gelmişlerdir. Artık tüm insan gereksinimleri internet yoluyla sağlanır durumu gelmiştir. Bunun sonucunda devletin de bu koşullara ayak uydurup, denetimini ve gücünü teknolojiye de göstermelidir.

3.1.1.2-Ulaşılabacak Amaçlar:

Ekonomik gelişme ve rekabetçiliğin artırılması: Bilgi ve iletişim teknolojiye geçilmesi ile birlikte ekonomi de ve piyasalarda her açıdan değişiklik göstermiştir. Artık firmaların pazara giriş-çıkışları, satış hizmetleri, satış sonrası hizmetler, ar-ge çalışmaları, üretim aşamaları ve ürün tefariği, tasarım, dağıtım gibi faaliyetler değişime uğramıştır. Artık firmalar bu faaliyetlerini insanların talep ve beklentilerine göre düzenlemek zorunda bırakılmışlardır. Çünkü küresel dünya ile birlikte firmalar arası rekabet ve piyasa hâkimiyeti ön plana çıkmıştır. Gelişen ve gelişmeye devam edecek olan teknolojiye en iyi şekilde yararlanılması, firmaları rekabetin dışına itmeyecek ve güçlü duruma getirilebilecektir.

Yaşam kalitesinin yükseltilmesi: Bilgi ve iletişim teknolojiye geçilmesindeki önemli bir neden de toplumsal refahı ve toplumun yaşam kalitesini yükseltmektir. Bu bağlam da toplumun, özel sektörün ve kamunun ekonomik ve sosyal standartlarının yükseltilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerinden en iyi şekilde faydalanmak gerekmektedir.

İstihdamın artırılması: Bilgi toplumuna geçişle birlikte istihdam koşulları da değişime uğrayacaktır. Bilgi ekonomisi ile birlikte bilgisayar ve internet teknolojisi ön plana çıkacak bununla birlikte ofis dışı çalışma gibi yeni iş sahaları ve meslekler ortaya

çıkacaktır. Bilgi ekonomisinin etkisi özel sektör ve kamusal alanlara da yansiyacak böyle yeni iş alanlar ve istihdam ihtiyacı artacaktır.

Rekabetçi bilgi ve iletişim teknolojileri piyasasının oluşumu: Bilgi ve iletişim teknolojinin gelişmesi ile firmalara arası üretim ve hizmet maliyetleri düşecek bunun sonucu olarak rekabetçi piyasalar oluşacaktır. Çünkü bilgi iletişim teknoloji firmalara her ürünün ve hizmetin en kalitelisini, en uygun maliyetlisini üretme zorunluluğu getirecektir. Bu sayede firmaların kendilerini bulacağı rekabetçi piyasaları kanunlara nezdinde kontrol etme bu rekabeti bozucu etkenleri ortadan kaldıracak düzenlemelere gidilmesi zorunlu olacaktır.

Şeffaf ve etkin kamu yönetiminin oluşturulması, kamu hizmetleri sunumunun iyileştirilmesi: Kamu yönetiminin şeffaf ve etkin bir yapıya konuşması için geleneksel yapıdan uzaklaşması gerekmektedir. Bunun içinde bilgisayar ve internet, bilişim teknolojilerinden en etkili ve verimli bir şekilde faydalanması gerekmektedir. Kamusal yapılar arasında bilgi ve iletişim paylaşımını en iyi şekilde sağlanmalıdır. E-devlet projelerinden en verimli şekilde faydalanmalı vatandaşına kamu hizmetlerini elektronik ortamda sunarak iş dünyası, vatandaş ve kamusal yapılar arasındaki bağı ve bilgi iletişim odaklı hizmet sunumunu en sağlıklı şekilde hayata geçirmeli ve daha ileriye taşıyacak projeleri hayata geçirmelidir.

Bölgesel gelişmenin sağlanması: Bilgi ve iletişim teknoloji bölgesel arası farkları da azaltmak adına önemli faydalar sağlamaktadır. Bilgisayar ve internet teknoloji sayesinde bilgi paylaşımı her bölgeye ulaşmakta böylece kırsal kesim ile gelişmiş kesimler arasında bilgi eksikliği ya da bilgi farkları ortadan kalkmaktadır.

Avrupa Birliği'ne uyum: Ülkemizin Avrupa birliği serüveninde Avrupa Birliği ile arasında bilgi ve uyum sorunu adına bilgi ve iletişim teknolojilerinden en iyi şekilde faydalanarak ileri için oluşabilecek farkları ya da sorunları ortadan kaldırmaya yönelik proje ve çalışmalara başlanabilir.(DPT, 2005: 1-5)

3.2.GELİŞEN BİLGİ VE TEKNOLOJİNİN TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA MEYDANA GETİRDİĞİ ELEKTRONİK DEVLET ANLAYIŞI

Hükümetlerin büyüyüp daha geniş hizmetler vermeleri gelirlerin tarıma dayalı bir ekonomiden öte daha kapsamlı süreçlere ve yapılara dayandırılması gerektiği tüm dünya için yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçeği gören firmalar fiziki ve finansal açıdan büyüdüler ve yeni bir oluşum, kurallar içerisine girdiler. Bunun yanında geleneksel

bürokratik yapılanma bilginin dikey bir biçimde akmasına izin vererek tüm yapılarına bu bilgiyi aktaramadı. Son otuz 35 yıldır hükümetler sıkıntılarını aşabilmek için bilgi işlem süreçlerine ihtiyaç duydular. ABD hükümeti 1994 yılından başlayarak askeri harcamalar hariç yıllık 25 milyar doları bu oluşuma aktararak bilgi işleme önem vermeye başladı.

Tablo 7: Sanayi Çağı Devleti ile İnternet Üzerindeki Devletin Karşılaştırılması

SANAYİ ÇAĞI DEVLET ANLAYIŞI	İNTERNET ÜZERİNDEKİ DEVLET ANLAYIŞI
-Bürokratik kontroller	-Bireye hizmet ve toplumun güçlendirilmesi
-İzole edilmiş idari fonksiyonlar	-Entegre kaynak hizmetleri, açık ve şeffaf Devlet
-Kağıt işi ve dosyalama	-Elektronik hizmet teslimatı
-Zaman tüketen süreçler	-Hızlı seri iş süreçleri
-Elle düzenlenen finansal sözleşmeler	-Elektronik form transferi(EFT)
-Garip raporlama sistemleri	-Bilgiye esnek erişim
-Bağılantısız, birbirinden kopuk Bilgi teknolojileri	-Bütünleşmiş ağ çözümü
-Her dönem idareci seçimi	-Gerçek katılımcı ve sürekli demokrasi
-Devlet vatandaş anlayışı	-Devlet müşteri anlayışı

Kaynak: "E-devlet ve Dünya Örnekleri" Demokaan Demirel,2006:2

Yukarıda tablo 7’de görüldüğü gibi geleneksel metotlar artık vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun durumu gelmişleridir. Birçok ülkede E-devlete geçiş gereksinimlerinden biri kamuoyundan bu yönde gelen beklentilerde artış olmasıdır. E-ticaret her geçen gün insanların hayatlarına girip insanları birçok alanda rahatlığa kavuşturması kamunun da özel sektör gibi hizmetlerini bu alana kaydırma mecburiyetini doğurmuştur. Vatandaşlar işyerinden ya da evinden 7 gün 24 saat ihtiyaçlarını zaman kaybetmeden karşıladıkça, kamu kesimindeki yöneticilerin, idarecilerin ve E-devlet yapılanmasının üzerindeki baskı ve talepler artmaktadır. Vatandaşlar müşteri olarak özel sektörden aldıkları hizmetleri aynı şekilde kamudan da beklemektedirler.

Bireyler gelişen teknoloji ile birlikte devlete karşı daha talep kar olmaktadır. Ağ teknolojileri ve bilgi, iletişim araçları, bilginin erişimi ve paylaşımı alanında sınır tanımaz hale gelmişleridir. Artık bireyler devletlerinin daha hızlı, daha aktif, daha şeffaf

ve daha az maliyetli çalışmalarını istemekte ve beklentilerini bu süreçlerde bulmaktadırlar. Kamu yararı gözetilen güvenlik, sosyal projeler dışında devletlerden artık istatistikî bilgiler, veri paylaşımı, teknolojik hizmet gibi beklentiler teknolojiye evrimli şekilde faydalanmayı zorunlu hale getirmiştir. Bu uyum süreci çerçevesinde devlet hantal ve bürokratik yapısından kurtularak yerine daha şeffaf, hızlı, modern, müşteri odaklı ve az maliyetli yapıya bırakacaktır.

E-devlet yapısı bilgisayar ve özellikle internet teknolojilerinden en iyi şekilde faydalanarak kamu hizmetlerini vatandaşların 7 gün 24 saat hizmetine sunmaya yönelik çalışmalar hız kazanacaktır. Müşteri odaklı devlet yapısı ortaya çıkacak, vatandaş, firmalar ve devlet kurumlarını da kapsayan geniş bir oluşum oluşacaktır. E-devlet yapısı ile vatandaşlara daha iyi hizmet sunulacak, etkinlik artacak, kurumlar kırtasiye masraflarının azalması ile daha az maliyetli bir yapıya kavuşacak, şeffaflık ve güvenilirlik artacak, bunların sonucu olarak da devlete güven artacak ve devlet daha aktif bir konuma ulaşacaktır.

Dolayısıyla elektronik devlet kendi kendine ortaya çıkan bir oluşum değildir. “Zaman içinde giderek artan ihtiyaçların yarattığı ve bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ile ayakta duracak olan yeni bir devlet anlayışının ifadesidir. Bu anlayış kamu kurumlarının birbiri ile, iş sahiplerinin devlet ile, vatandaşların devlet ile olan ilişkilerinde yepyeni bir açılım sağlayacaktır” (İnce, 2001: 20-22).

Günümüz dünyasında bilgi ve teknolojinin insanların yaşantısının her anında yer alması ve artık hayatlarını geliştiren bilgi ve teknolojiye göre belirlemeleri ister istemez devletleri de geliştiren düzene uyum sağlamayı gerektirmiştir. Günümüz devletlerinde hizmet anlayışı, bilgi ve teknolojinin kalitesine dayandırılmıştır. Nitekim devlet hizmetlerinin bilgi ve teknolojiye dayandırılması, o hizmetin kalitesini ve hızını artıracaktır.

3.2.1. Elektronik Devlet Kavramı

Küreselleşme ile birlikte geleneksel kamu hizmetlerinin sunum şekilleri değişmiş, devletler küresel dünyada güçlü olabilmek için hizmet sunumlarını modernleştirmeleri gerekliliğinin farkına varmışlardır. “Özellikle 1990’ların sonundaki teknolojik devrim, internet üzerinden hizmet sunmanın mümkün olmasıyla devletin fonksiyonlarında hızlı ve büyük bir dönüşüme sebep olmuştur” (Çiçek, 2009: 2).

E-devlet kavramından önce hayatımıza giren E-ticaret kavramı e-devlet ile karıştırılmaktadır.

E-ticarete müşterilerin, işletmeleri seçmelerine izin verilir ancak e-devlette kurumlar yetersiz ve düşük gelirli bireyleri de içine alan yeterli nüfusun erişimlerinin sağlanmasından sorumludur. Buna ek olarak ticari işletmelerin yapıları farklılık arz etmektedir. Karar verme yetkisi, kamu kurumlarında ticari işletmelere göre daha az merkezileşmektedirler. Kamu kurumlarındaki bu yeki dağılımı yeni kamu hizmetlerinin gelişim ve uygulamasını geciktirmektedir (Çiçek, 2009: 2-3).

Demokratik devletlerde verilen hizmetin sunumunda maksimum kamu yararı gözetilmektedir. E-devlette sunulan hizmetlerin e-ticarete göre vatandaş ile devlet arasında zorunlu bir ilişki doğmaktadır.

Model olarak e-devlet en az maliyet ve en az emekle en kaliteli hizmeti sunma yönetim sistemidir. Bu bağlamda e-devlet toplam kalite yönetimi ile müşteri memnuniyeti ölçütlerine göre yapılandırılmış e-iş modeliyle gelişmiş bir yapıdır.

Elektronik devlet, çağın gelişmelerini politik, siyasi, kurumsal ve teknolojik olarak araştırarak;

-“Bilginin araştırılması, seçilmesi, analizi ve paylaşımı için geliştirilecek teknolojilerin kamu görevlerini karar verme süreçlerini derinden etkilediği, bu teknolojilerin kullanımıyla birlikte, halk katılımı ve açık devlet kavramlarının mümkün kılındığı” (bilisimsurasi, 2008),

-Devletçe gerçekleştirilecek tüm proje ve uygulamaların bilgi ve teknolojisi ile bütünleştirildiği

-Kamu sektöründe iletişim ve kayıt sisteminin zorunlu hale geldiği,

-Her zaman bilgi ve teknolojiadaki gelişmelerin takip edildiği,

-Birbiriyle uyumlu bilgi işlemin ve sistemin geliştirildiği,

-İnternet kullanımıyla devletin açık bilgilerinin de paylaşıldığı,

-İnternet kullanımının halk ve özel sektörde yaygınlaşarak bütünsel bir hizmet verilebileceği,

-Araştırma kaynaklarının kullanılabilir bilgi sağladığı,

bir devlet yönetimidir.

1996 yılından beri Ulusal Gelir İdaresi vergi beyanname formlarını ve yayınlarını PDF şeklinde mükelleflerine sunmaktadır. Bu hizmetlerin posta yoluyla ve muhafaza edilmesi için yapılan harcamalara karşılık milyonlarca dolar tasarruf sağlanmaktadır.

3.2.2.Elektronik Devletin Yapılandırılması ve Gelişim Süreci

Elektronik devlet sistemlerinin verimli çalışması ve gereksinimlere cevap verebilmesi için gelişmiş bir ulusal bilgi sistemine sahip olması gerekir.

“Ulusal Bilgi Sistemi, sistemde yer alacak kurumların, ülke veri alt yapısını düzenleyecektir. Ulusal Bilgi Sisteminin bileşenleri; politikalar, teknoloji, kurumlar, standartlar, veri (ağları, tabanları, kaynakları, kullanıcıları) olarak, sistemin içinde aynı öncelikli bir ilişkiler yumağı oluşturmaktadır. Sistemin, belirli kurumlara, sektörler, ya da alana özel olmayıp, ülke genelinde hizmet vermesi planlandığından; Ulusal Bilgi Sistemi, ulusal düzeyde tüm kamu kurum ve kuruluşlarını, diğer sektörleri ve nihayet bireyleri içerecektir. Sistem kapsamının bu denli geniş olması ve bilgiye dayalı devlet yönetimi anlayışını gerektirmesi, süre gelen kamusal yapının teknolojiyle bütünleşecek şekilde analizini gündeme getirmiştir”(bilisimsurasi, 2008).

Kamu hizmetlerindeki bilgilerin saklanması ve dağıtılması iki şekildedir.

- 1) Kamunun işlevlerini yerine getirebilmesi için kurumlar arası bilgi paylaşımı (kurumlar arası iletişim)
- 2) Kamunun kurumlar dışı bilgi alışverişi

Kamu bir bütün olarak ele alındığında her parça kendi faaliyetleriyle ilgili eksiksiz bilgileri temin ederek bu bilgileri diğer parçalarla doğru, zamanında ve eksiksiz paylaşmak zorundadır. Devletin düzenleyici ve gözetleyici etkisi, devletin birçok alanda denetimini hissettirmesini sağlayacaktır. Bu yüzden de, daha çok bilginin sağlanması ve tasnif edilerek uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

3.2.2.1.E-devlet Gelişim Süreci

Aşama1-Erişim ve İletişimin Gelişimi: Bu dönemde erişim ve iletişim çalışmaları dışında dönüşüm çalışmalarının benimsenmesi için altyapı çalışmalarına ve yasama çerçevesi uyarlaması çalışmalarına odaklanılmıştır. Bu odak noktası günümüzde kurumların birbirleri ile uyumlu çalışmasının temelini oluşturmaktadır. Bu aşamada bilgisayar, internet teknolojisinin kamuya sağladığı maddi kazanımlar bilinmekte fakat ölçülmektedir.

Aşama 2-Çevrim İçi Hizmetleri Sağlamak: Bu aşamada e-devlet mevcut hizmetlere çevrimiçi erişimi sağlayacak iletişim kanalları üzerinde çalışılmıştır. Kurumlar bu aşamada vermiş oldukları hizmetleri web sitelerinden sağladıkları bağlantılarla özerk bir yapı oluşturdular. Bu aşamada başarı ölçütü, çevrimiçi erişim oranı ve bu servislerin gelişmişliğidir. Bu çevrimiçi ara yüzlerin altyapı olmaksızın oluşturulması sunulan hizmete erişim kolaylığı kamudan her alanda aynı hizmeti sunma beklentilerini

arttırmıştır. Bu beklentileri karşılamak için kurulan hizmet kanalları aceleyle ve programsız bir şekilde yapıldığı için beklenen verim alınmamıştır.

Aşama 3-Kurumsal Değişim: Bu aşamada amaç verilen hizmetlerin sağlamış olduğu kazanımlar ve verimliliklerdir. Bu aşamanın ilk ayağı mevcut yapıyı değiştirmeden otomasyonun gerçekleştirilmesi olarak adlandırılabilir. Bu aşamada verilen ve verilecek hizmetlerin daha hızlı ve daha verimli çalışması üzerinde durulmuştur. Kamu tarafından sunulan hizmetin fayda ve neleri gerçekleştirdiği önem derecesine göre belirlenerek teknolojinin de yardımıyla bu süreçlere daha basitlik ve daha fazla hız kazandırmaya çalışılmıştır. “CMMI (Capability Maturity Model Integrational) adıyla anılan bu model 2007 temmuz ayı itibariyle “CMMI for Development” olarak, artık sadece yazılım projelerinde değil de, tüm proje yönetimi ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yeniden dizayn edilmiştir” (U.İ.K, 2008: 8)

Aşama 4-Gelecek Nesil Teknolojik Devlet: Bu aşamada e-devlet artık bir bütün olarak görülmekte artık kamu kurumları arası bilgi ve iletişim geleneksel yöntemlerden çıkarılarak teknolojinin sunduğu imkânlarla yeniden yapılandırılmaktadır. Bu sayede tüm kanallar birleştirilmiş ve elektronik ortamlar asıl iletişim yönetimi haline getirilmiştir. Bahsedilen iletişimin diğer bir ayağı GSM (gençlik servisleri hizmeti) operatörleri ile mobil devlet yapısını da oluşturarak vatandaşların her an her yerden kamu hizmetlerinden faydalanması sağlanmaktadır. Bilgi iletişim teknolojisinin sağladığı imkânlar sadece devlet ile sınırlı kalmayıp özel sektör ve sivil toplumlara da yansiyacak özel sektör üzerindeki yük hafifleyecektir. Bu aşamanın başarı ölçütü bürokrasinin azaltılması ve kamu değeri yaratma üzerine olmaktadır.

3.2.3.Elektronik Devletin Özellikleri

Elektronik devlet bilgi toplumuna adaptasyonunu tamamladıktan sonra kamu kurumları ile birlikte bilgi kurumu ve teknik bir kurum yapısına dönüşmüştür. Çünkü bilginin rahatlıkla yer değişebilir ve paylaşılabilir bir yapıya kavuşması ile birlikte devletlerde bu değişime kayıtsız kalmayarak adaptasyonlarını tamamladı. Teknik açıdan ise devletler varlıklarını teknoloji ile doğru orantılı bir şekilde sürdürmektedirler. Çünkü bu değişimin dışında kalanlar kendisine ve toplumuna hizmet edemez duruma gelmektedir.

3.2.3.1.Elektronik Devlet Bir Bilgi Devletidir: “E-devletin özünü oluşturan bilim bazlı dünya görüşü, yeni bilgi ve teknoloji üretmeye açık bir sistem oluşturmakta ve bu açık sistem bir yandan mekân içinde, diğer yandan geleceğe doğru genişleyip evrilirken uygarlık kalıbının gelişim yolunu da belirlemektedir”(Demirel, 2006: 6-7).

Bilgi toplumunda artık müşterilerin/vatandaşların kamudan beklentileri, sadece bilginin sunulması yanında o bilginin eksiksiz, doğru, anlaşılabilir, kullanılabilir, güncel, kolay erişilebilir ve hızlı olmasını beklemektedirler. Bilgi artık nesnel bir ürünün el değiştirilmesi ile eşdeğer kabul edilmektedir.

Kamunun vermiş olduğu hizmet çift yönlü bir hizmettir. Sadece vatandaşlar bu hizmet ile aradığı bilgiyi bulmaları ya da kullanmaları yanında kamuda vatandaşlardan istedikleri bilgileri bu vermiş olduğu hizmetle sağlayabilir. Kamu hizmetlerinde vatandaş ile kamu kurumları birebir karşı karşıya gelmek yerine bilgi iletişim omurgası içindeki kamu bilgi sistemine ulaşmakta ve bu sistemin yönlendirilmesi ile istenilen kamu hizmetine ulaşılmaktadır. Bu sirkülasyon içinde dev bir bilgi ambarı oluşturmada, bu sayede önceden çok masraflı olan bilgi edinme işlevi siyasal birimler açısından oldukça kolay ve az maliyetli duruma gelmektedir.

Elektronik devlet bilgi istemi ile vatandaş arasına yerleştirilmiş ve sunulan hizmetlerin vatandaş tarafından yönlendirilmesi sağlanmıştır. Üretilen, kullanılan bilginin yanında bu bilginin nasıl üretildiği ve dağıtıldığı da verilen hizmetin kalitesi için çok önemlidir.

Gelişmişlik düzeyine göre bilgiye ihtiyaç duyulması bilginin kullanılması ile doğru orantılıdır. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde kamu bilgisi korunup geliştirilmesi gereken bir kaynaktır. Elektronik ortamda bilgi paylaşımı bürokrasinin azalmasına, kâğıt israfının ortadan kalkmasına, talep edilen hizmetin daha çabuk ve her yerden ulaşılmasına neden olmaktadır. Vatandaşların talep ettikleri bilgiler ve hizmetler sisteme tekrar entegre edilip vatandaşın talepleri karşılanmaktadır. Tabi ki de bunun için farklı görevlere sahip kamu birimlerinin birbirleri ile çok üst düzeyde iletişim kurmaları, yapının daha etkin bir şekilde çalışması için çaba harcamaları, kamusal bilgileri ve talepleri kısa sürelerde güncelleyip vatandaşın hizmetine sunmaları gerekmektedir.

3.2.3.2. Elektronik Devlet Teknik Bir Devlettir: Dünya siyasi tarihi ve günümüz konjektörün de artık ülkelerin fiziki sınırlarını herhangi bir değişim olmadan(üçüncü dünya savaşı gibi) değiştirmeleri mümkün değildir. Büyük, güçlü devlet kavramı artık başka parametrelerle sınanmaktadır. Bilgi iletişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan bu oluşum devletlerin geleneksel yapıyla sürdürdüğü tüm hizmetleri değiştirme zorunluluğu getirmiştir. Bilgisayar, internet ve diğer teknolojik araçlar kullanılmadan devletlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri mümkün değildir. Hatta bu teknoloji kısa süreli bir sekteye uğraması halinde devletlerin akıbeti adına birçok olumsuz senaryolar

oluşmasına neden olabilmektedir. Bu yüzden bilgi ve iletişim teknolojisinin devletler için büyük yeri ve önemi vardır.

3.2.4.E-Devletin Amaçları

E-devletin yapısal amaçları içinde harcamalarda tasarruf sağlanması, kağıt işlemlerinin kontrol altına alınması, şeffaflık, hizmet kalitesi, 7 gün 24 saat kamu hizmeti, katılım artırılması, kolay ve hızlı erişim kolaylığı gibi amaçlar hedeflenmiştir. Tüm bu öncelikli amaçların ortaya konulması e-devletin etkinliğinin ana unsurlarıdır.

3.2.4.1-Harcamalarda Tasarruf Sağlanması: Her yıl devletlere ağır yük olan harcamalar e-devlet sistemi ile beraber çok büyük oranda düşürülecektir. Buna bir örnek vermek gerekirse ABD’de bir vergi beyannamesinin postalanması ve benzeri masrafları 3 doları bulurken, 1000 adet PDF dosyasının indirilip saklanması 1 senttir.

3.2.4.2-Kağıt İşlemlerinin Kontrol Altına Alınması: E-devlet sistemi ile birçok kamu kurumunun vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılacak olan evrak, belge gibi gereksinimlerin birçoğu artık devletin internet hizmetleri içinde yer almaktadır. Bu sayede vatandaşların bilgileri veri yoluyla saklanabilecek ve diğer kamu kurumlarının da gerektiğinde ihtiyaçlarına sunulabilecektir.

3.2.4.3-Şeffaflık: Vatandaşların gereksinimlerini ve aradığı bilgilerin hepsini e-devlet hizmeti içerisinde bulması önemlidir. Bu önemden önce bu bilgi ve hizmetin şeffaflığı vatandaşlar için çok daha önemlidir. Çünkü vatandaşların devletin güvenliği dışında kalacak bilgi ve hizmetlerin doğru ve şeffaf bir yapıda görmeleri ve kullanmaları vatandaşların devletine olan güvenlerinin artırılması için çok önemlidir.

3.2.4.4-Hizmet Kalitesi: E-devlet, geleneksel yapıdan kurtularak müşteri odaklı ve hizmet kalitesini ön planda tutan bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Vatandaşlar artık müşteri odaklı düşünülmekte ve onlara sunulacak hizmetin en verimli ve kalitede olması yapının amacı açısından esas teşkil etmektedir.

3.2.4.5-7 Gün 24 Saat Kamu Hizmeti: E-devletin diğer sağladığı fayda e-devlet hizmetlerinden vatandaşların 7 gün 24 saat faydalanmaları ve ihtiyaçlarını karşılamaları sağlanmaktadır. Bu sayede e-devlet hizmetleri vatandaşlar için kısıtlı zaman dilimlerinden çıkarak vatandaşlara büyük rahatlık ve kolaylık sağlayarak devlet ile vatandaş arasındaki bağ hep diri tutulacaktır.

3.2.4.6-Katılımın Arttırılması: E-devletin amacına ulaşabilmesi için her kesimin bu oluşumdan faydalanması gerekmektedir. Bölgeler arası kopukluk veya kültür farkları vatandaşların e-devletten eşit bir şekilde faydalanamaması anlamına gelmektedir. Bu sonuç olarak e-devletin istenilen amaca ulaşamaması anlamını taşımaktadır. Bu yüzden

devlet her kesimin ve bölgenin e-devletten faydalanmasını, katılımını arttırmak zorunda. Bunun için gerek altyapı, gerek eğitim, gerek destek sağlanarak katılımı en üst seviyeye çıkarmak zorundadır.

3.2.4.7-Kolay, Hızlı ve Rahat Erişim Olanığı: İnternet teknolojisinin sağladığı faydalar arasında vatandaşların aramış olduğu bil ve hizmetin en kısa sürede ve kolaylıkla kullanılması e-devletin amaçları arasında yer almaktadır. Çünkü bir vatandaş bir hizmetten yararlanmak için bürokrasinin ağırlığı altında ezilmekte, birçok kamu kurumuna gitmek zorunda kalmaktadır. Bunun sonucunda da hem vatandaş hem kurum için maliyet ve zaman kaybı yaratmaktadır. E-devlet teknolojik yönü ile bu sorunları ortadan kaldırmaktadır.

“E-devlette çalışma yöntemlerinin optimizasyonu, hata oranının en aza indirilmesi, digital demokrasiye geçişin hızlandırılması, ekonomik arz ve talebin sağlanması, karar verme süreçlerinin geliştirilmesi ve hızlandırılması, katma değer yüksek üretimlere zemin oluşturması, güvenli, üreten, devletiyle barışık mutlu bir toplum yaratması amaçlar arasında gösterilmektedir” (Demirel, 2006: 5-6-7).

3.2.5.E-Devletin Yararları

E-devletin sağlayacağı başlıca yararlar arasında öncelikle; ekonomik gelişmeye katkı, devlet hizmetlerinin iyileştirilmesi, devletin etkinliğinin artırılması gibi temel yararlar gözetilmektedir. Çünkü devletin etkinliği ve gücü öncelikle bu tanımlar üzerine kurulmaktadır. Birey devletin gücünü her aşamada görmek ister ve buda devletleri, yapılarında her zaman etkinliği ve verimliliği sağlamaya zorlar.

3.2.5.1.E-Devletin Ekonomik Gelişmeye Katkısı: Bilişim dünyasını sağlamış olduğu altyapı imkânları ve elektronik ortam, ağ sistemleri şirketlerin iş modellerini değiştirerek firmaların etkinlik ve karlılık sorunlarını çözmüştür. Ağ teknolojileri sayesinde firmalar tüm dünya üzerindeki müşterilere ulaşabilecek, ürünlerini müşterilerine sunabilecekler ve yeni pazarlar oluşturabilecekleridir.

Devletler düzenleyici ve denetleyici rolünün ağ sistemleri üzerinde de etkisini göstererek bu görevlerini daha hızlı ve etkin bir şekilde sürdürerek firmaların gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca devlet üzerindeki bürokrasinin azalması ile birlikte özel sektör esnek bir yapıya kavuşacak üretim ve yatırımlar daha hızlı bir yapıya kavuşacaktır. Bu sayede devlete olan güven artacak ve vergi ödemede bilinçli olan kesimin sayısı artacaktır.

3.2.5.2.Devlet Hizmetlerinin İyileştirilmesi: E-devletin sunduğu imkanlar ve hizmetler daha hızlı ve ucuz bir şekilde vatandaşların önlerine sunulmaktadır. Fayda maliyet

analizi içinde sunulan hizmetlerin faydaları hizmet maliyetinden daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Artık geleneksel devlet yapısı içinde oluşan bürokratik engeller, kartvizitle yapılan işlemler ya da rüşvet gibi etkenler en aza indirilecektir. E-devlet yavaş ve hantal devlet yapısından devleti kurtararak ona daha hızlı ve verimli bir yapı kazandıracaktır.

“Bilginin dış çevreyle paylaşılması interaktif hizmet sunumu, sorunların iletilmesi, yurttaşlara yapılan hizmetlerin birebir duyurulması, değişik fikirlerin karşılıklı sunulması ve tartışılması sonucu kamusal karar verme mekanizmalarına yurttaş katılımını artırma kamu hizmetlerinde e-devletin güzel örnekleridir” (Demirel, 2006: 11).

3.2.5.3.Devletin Etkinliğinin Artması: E-devletin interaktif hizmetleri zaman ve mekandan tasarruf sağlayacağı gibi vatandaşların daha az memur yada kamu personeli ile muhatap olmasına neden olacağı gibi kamu memurlarını disipline ederek yapı üzerindeki denetimi ve etkisi artacaktır. Hem memurlarda sayıca tasarrufa gidilmiş olacak hem de geri kalan kamu personelinin daha etkin bir çalışma içerisinde olmasını sağlayacaktır.

Vatandaş Katılımının Sağlanması: E-devlet vatandaşların sosyal bir yapının parçası olmalarını sağlamaktadır. Bu yapıda vatandaşlar daha demokratik bir oluşum içerisinde olacak ve demokratikleşme tüm genele yayılacaktır. E-devlet sayesinde vatandaşlara mail ya da internet ortamında bilgilendirilmeleri sağlanacak demokratik katılım bu sayede artacaktır. Vatandaşların elektronik ortamda görüşleri ve fikirleri de alınarak katılım genele yayılacak bu sayede vatandaşların ülke sorunları ya da oluşumları hakkında hep aktif olması sağlanacaktır.

Vatandaş-Devlet Etkileşiminin Sağlanması: E-devletin ortaya çıkışında vatandaştan ziyade müşteri odaklı bir yapıya kavuşmak ana unsur olmaktadır. Bu sayede müşteri odaklı düşünme, müşteri memnuniyeti gibi kavramlar devlet yapısının içerisinde yerini almış ve bürokrasiyi de bu yönde etkilemiştir. E-devlet sayesinde vatandaşların düşünceleri ve istekleri bilinmekte bunun yanında devlet hizmetleri ve bilgileri de şeffaf bir şekilde vatandaşlarla paylaşılmaktadır. Bu sayede devlet ile vatandaş arasındaki bağ kuvvetlenerek devletin halkla bütünleşmesi sağlanacaktır.

Tablo 8 : E-Devletin Yaraları

VATANDAŞ İÇİN	KAMU PERSONELİ İÇİN
<u>Self Servis:</u> Kendi kendine bilgiye erişim	<u>Self Servis:</u> Dış görevler ve iletişimde azalma
<u>Daha İyi Erişim:</u> Bilgiyi bulma ve Kullanmada kolaylık	<u>Daha İyi erişim:</u> Klasik yöntemlerle bilgi temininde azalma
<u>Derhal Servis:</u> Hızlı çözümler ve sonuç	<u>Derhal Servis:</u> Gecikmelerin azalması
<u>Artan İyi Niyet:</u> Vatandaş devlete pozitif bakacak	<u>Artan Vatandaş Memnuniyeti:</u> Daha iyi hizmet sunumunun sonucu
<u>Artan Hesap Sorabilirlik:</u> Vatandaşın Yönetime aktif katılımı	İletişimdeki Gelişme: Yönetici ve dış kurumlarla daha hızlı ve etkin gelişme
<u>Zaman ve Mekan Bağımsızlığı:</u> İstenilen Yer ve zamanda bilgiye erişim	<u>İç İşlemlerdeki Gelişme:</u> İş yapma biçimlerinde değişme
Kaynak: Demirel Demokaan, 2006:11-12	

Tabloda 8’de görüldüğü gibi e-devletin çift yönlü yararlar bütünlüğü hem kamu açısından hem de vatandaş açısından fazladır. Zaten e-devletin başarılı olabilmesi de bu bütünlüğü sağlamasında yatmaktadır.

3.2.6.E-Devletin Etkinliğini Belirleyen Faktörler

E-devletin etkinliğini belirleyen başlıca faktörler arasında; ülkenin telekomünikasyon altyapısı, yasal ve düzenleyici çevre, mali kaynaklar, kamu teknolojilerinin bilgi teknolojileri ile ilişkisi, e-devletin altyapı gereksinimleri, bilgi güvenliği, mevzuat gibi e-devletin etkinliğinde önemli yeri olan faktörler bulunmaktadır. E-devletin etkinliğinde bu sayılan faktörlerin her birinin ayrı ayrı katkısı bulunmaktadır. Bu faktörlerin herhangi birinde meydana gelen esiklik diğer faktörlerinde faydasını azaltacaktır.

3.2.6.1.Ülkenin Telekomünikasyon Altyapısı: E-devlete geçişin başarılı olabilmesi için en önemli etkenlerden biri iyi bir teknolojik altyapıdır. Ülkenin fiziksel durumu ve altyapıya uygunluğu araştırılıp e-devletin verimini ve etkinliğini arttıracak en uygun altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bilgisayar, internet ve telekomünikasyon gibi iletişim araçları ne kadar çok hayatımızın bir parçası olursa e- devlette oluşması gereken asıl düşünce o kadar hayata geçer. E-devlet vatandaşların tüm ihtiyaçlarını telekomünikasyon ve internet aracılığı ile yapma zorunluluğunu getirdikçe istenilen amaca ve devletin vatandaşlar üzerindeki etkinliğine ulaşması sağlanmış olur.

3.2.6.2.Yasal ve Düzenleyici Çevre(Ortam): Özel yatırımlar ve rekabet telekomünikasyon altyapısının hem daha ucuz hem kaliteli olmasını sağlamaktadır. Çünkü devletin özellikle de gelişmekte olan devletlerin tek başlarına etkin bir altyapı ortamı hazırlamaları uzun zamanı almaktadır ve bunun yanında çok maliyet yaramaktadır. Bu yükün hafifletilmesi için özel sektöründe bu oluşuma destek vermeleri sağlanmalıdır. Bu sayede hem e-devlet yapılanmasına özel sektörde dahil edilmiş olacak hem de e-devlet hizmetleri ve faydası daha geniş kitlelere yayılacaktır.

3.2.6.3.Mali Kaynaklar: E-devlet hizmetlerinin devamlı ve etkin sağlanması için kamu kurumlarının devlet bütçesi tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu hizmetin devamlı ve geliştirilerek sunulacağını düşünürsek devletlere çok büyük yükler binecektir. Aynı şekilde özel sektör tarafında karşılanacağını düşünürsek de bu çalışmaların, özel sektörün verilen hizmetleri karşılaması için ya her işlemi fiyatlandırarak ya da devletten belli bir fon alacaktır. Bunu her iki taraflı sakıncaları da olacağından devletin bu yapılanmaları sağlayacak finansman için çeşitli alternatifler üreterek her kesimi bu oluşumun maliyetine yüklenerek projeler üretmesi gerekmektedir.

3.2.6.4.Kamu Organizasyonlarının Bilgi Teknolojileri İle İlişkisi: E-devletin etkin bir yapıya sahip olması için kamusal birimler arası iletişimin ve kamusal birimlerin bilgi iletişim teknolojileri ile ilişkisinin üst seviyede olması gerekmektedir. Ayrıca verilen hizmetlerin internet yada iletişim araçları ile yapılması katılımı arttırmak adına ve kamusal birimler arası kopukluğu önlemeye yönelik en etkili adımdır.

3.2.7.E-Devlet Altyapı Gereksinimleri

E-devlet oluşumun yaraları yanında oluşacak ya da karşılanamayacak ihtiyaçların çözülememesi durumunda olumsuz sorunlarda oluşacaktır.

Tablo 9 :E-Devletin Kamu Yönetimine Etkileri

OLUMLU NİTELİKLER/KATKILAR	OLUMSUZLUKLAR/SORUNLAR
-Kamu hizmetlerinde iç verimliliği artırma	-Fiziki engeller için erişim güçlüğü
-Yeni hizmetler yaratma	-Aşırı enformasyon yükü
-Bilgiye kolay erişim	-Kamu bilgilerinde gizlilik, kopyalama
-Küresel enformasyon ağlarında yer alma	hakları ve koruma konularında belirsizlik
-Maliyet tasarrufu	-Bilgiye erişimde eşitsizliğin doğuracağı
-Kurumlar arası bilgi paylaşım	uçurumlar
-Kamu hizmetlerine on-line erişim	
-Bireysel etkinlik	
-Şeffaf devlet	

Kaynak: Demokaan Demirel Sayıştay dergisi sayı 61 “E-Devlet ve Dünya Örnekleri” ,2006: 16

Tabloda 9’da görülmek üzere e-devlete geçiş bazı temel sorunları gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu sorunları aşmak için hukuksal alanda ve altyapı alanında bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar ve projeler hayat geçirilmelidir.

3.2.7.1. Bilgi Güvenliği: E-devlet yapısal oluşum karşındaki en büyük sorun bilgi güvenliğidir. Verilen hizmetlerin etkinliği ve vatandaşların memnuniyeti öncelikli olarak sistemin bilgi güvelliğine sahip olmasında yatmaktadır. Ancak bu şekilde e-devlet tüm kesimlere yayılır ve katılım gerçekleşir. Bilgi güvenliği adına en yaygın uygulama elektronik ve sayısal imzadır.

Elektronik İmza: Elektronik imza e-devletin karşındaki bilgi güvenliğini sağlayacak en etkili yöntemdir. Elektronik imza kısaca, bir bilgi ortamında üçüncü kişilerin erişmediği bir ortamda kullanıcının kimliklerini doğrulamaya yarayan şifreler, harf, karakter, göz retinası, parmak izi gibi elektronik ortamda onaylanan araçlardır. Elektronik imza kişiye özel olup kişinin elektronik ortamda imzasının açılımını sağlayan sayılar ya da harfler yumağı da olabilir. Elektronik imza sayesinde kişileri da kamusal sayfalarda yapmış oldukları işlemleri inkar edemez duruma geleceklerdir.

Sayısal İmza: Elektronik imzanın bir çeşidi olan sayısal imza elektronik ortam iletiye vurulan mühür olarak açıklanabilir. Sayısal imzada doğrulanabilir ve inkar edilemez.

3.2.7.2.Mevzuat: “Günümüz devletleri, kendi vatandaşının ve toplumlarının en üst düzeyde “değer ve yenilik yaratma” yeteneklerinin ortaya çıkarılmasında ve geliştirilmesinde “aktif rol ve görev” üstlenmektedir. Bu durum “hak ve özgürlükler” ile “ödev ve sorumlulukların” yeniden net bir şekilde tanımlanmasını, karşılıklı doğru algılanmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir” (Demirel, 2006: 17)

E-devlet yapılanmasında vatandaşların hakları ve özgürlükleri çok ince düşünülmelidir yönetsel güç tekeli oluşturulursa baskıcı bir devlet yapılanması oluşur.

Yasal Düzenlemeler: E-devlet önündeki en büyük engel olan bilgi güvenliği ve bilgilerin korunması yasal düzenlemeler ile birlikte geliştirilerek gerekli şartların oluşturulması sağlanmalıdır. Öncelikle internet hizmetlerin herkes tarafından erişimi sağlanmalı ondan sonra ise yeni düzenlemeler ile bilgi güvenliği sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde e-devlete güven sağlanır ve katılım artar.

Onay Kurumu ve E-Noter: Elektronik ortamda alıcıların ve göndericilerin yaptıkları işlemlerin güvenlikleri sağlanmak adına üçüncü kişiler ve kurumlarca sayısal sertifikalar düzenlenmelidir. Bu sertifikaları da yapacak olanlar onay kurumlarıdır.

E-noterde aynı onay kurumu gibi geleneksel noter işlemlerinin yaptığı gibi anlık belge ve yetki devirlerini zaman boyutunda onaylayarak geçerlilik sağlamaya yaramaktadır. E-noter e-devletin teme dayanağını oluşturmaktadır.

Sayısal Kimlik Kartı: Sayısal kimlik kartı ait olduğu kişinin kişisel ve kimlik bilgilerini içerir. Ayrıca elektronik imzayı da içermektedir.

3.2.8.Elektronik Devlet Gelişimini Destekleyen Gerekçeler

Geleneksel devlet anlayışında devlet kurumlarının üzerlerine aşırı yük ve görev düşmektedir. Bu görevleri yerine getirebilmek için birçok işlem kâğıda dayalı halledilmekte bu da gereğinden fazla maliyete, işin yavaşlamasına ve işin etkili olmamasına neden olmaktadır.

Merkezi yönetimdeki yetkilerin yerel yönetimlere aktarılması devletin özel sektörle daha iyi ilişkiler içersine girmesine neden olarak üzerindeki yükü de gelişmiş teknolojiye sahip özel sektöre aktaracaktır. Böylece devletin denetim, kontrol ve gözetim fonksiyonları ön plana çıkmış olacaktır. Gelişen bilgi ve teknoloji hayatın değişilmez bir parçası haline gelmiştir. Devletin buna ayak uydurması kaçınılmazdır. Böylece karar alma süreçleri daha basit ve etkin biçimde gerçekleştirilecektir.

Devletin elektronikleştirilmesinde asıl hedef bilgi ve işlemleri araç olarak kullanarak kamu işlemlerinin kapasitesinin artırılması ve devletin karar alıp ihtiyaçlara zamanında müdahale edebilen bir yapıya bürünmektir. Elektronik devlette sistem bir omurga şeklinde kurulup; merkezden idari birimlere ve vatandaşlara, firmalara, kurumlara kadar bağlanabilmelidir. Bu sistemin maliyetli ve büyük uğraşlar yani özveri gerektirdiği unutulmamalı, dolayısıyla sistem kamu çalışanlarınca da benimsenmelidir. Sistemin başarılı olabilmesi için aşağıdaki maddelerinde benimsenmesi gerekir;

1-Bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla yeniden yapılandırılmasının birinci koşulu, kamu çalışanlarına vatandaşları müşteri olarak görme yaklaşımının benimsenmesidir.

2-Yapılacak düzenlemenin daha az harcama ile daha çok iş yapmak üzerine kurulması ilkesinin benimsenmesidir.

3-Verilecek hizmetlerde açıklık ilkesinin benimsenmesidir.

4-Başta sistemi çalıştıracak olan kamu personelinin yeni sisteme uyumunu sağlayacak eğitim programları olmak üzere, kullanıcıların bilgisayar okuryazarlığının artırılması, bilinçlendirilmesi ve sisteme güven duymasının sağlanması için gerekli çalışmalara süreklilik kazandırılması gerekir. (İnce, 2001: 12-20)

3.2.9.Elektronik Devlet Mimarisinin Temelleri

Oluşturulacak elektronik devlet beş temel ilke üzerine kurulmalıdır.

3.2.9.1-Yapılacak işe ilişkin ilkeler

- Kamu hizmetleri müşterinin ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.
- Kamu çalışmalarının bu yapıyı benimsemesi ve katkısı önemlidir.
- Getirilen çözümler adil paylaşıma tabi olmalıdır.
- Tüm kamu kurumları ve özel sektör desteği sağlanmalıdır.
- Sorumluluklar ve yetkiler performans ölçmeye uygun olmalıdır.

3.2.9.2-Hizmete ilişkin ilkeler

- Hizmet her zaman her yerden sağlanmalıdır.
- Hizmet süresi izlenerek aksaklıklar tespit edilmelidir.
- Yeni tasarım ve kullanım kolaylığının yanında hizmet mümkün olan en kısa yoldan sağlanmalıdır.
- Çeşitli kamu kurumlarının hizmetleri benzer şekilde verilmelidir.

3.2.9.3-Bilgiye İlişkin İlkeler

- Kamu bilgilerinin öneminden dolayı bilgi akışı dikkatli tasarlanmalıdır.
- Sunulan bilgiler tutarlılık, süreklilik bakımından incelenmelidir.
- Bilgiyle en yakın kaynaktan toplandıktan sonra paylaşılmalıdır.
- Mümkün olan her durumda kamu bilgileri elektronik ortama aktarılarak saklanmalıdır.
- Kamu bilgilerinin güvenliği ve bütünlüğü için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Kamu bilgilerinin bütünlüğü, tutarlılığı ve doğruluğunun, yetkililerce kullanımının sağlanması için her birimde bir sorumlu olması gerekir.

3.2.9.4-Uygulamaya İlişkin İlkeler

- Bakım ve yenileme masraflarını azaltmak için genel bilgisayar sistemleri kamu kurumlarınca paylaşılmalıdır.
- Gerekli esnek yapının sağlanması için, bilgisayar sisteminin modüler olması gerekir.
- Uygulamanın yapılacağı alanlarda uygulamayı iyileştirmek için küçük proje etütleri kurulmalıdır.
- Bilgisayar sistemleri kolay kurulabilen ve kolay dağıtımı sağlanacak düzende olmalıdır.
- Bilgi paylaşımı için ortak ara yüzler (interface) kullanılmalıdır.

3.2.9.5-Teknolojiye İlişkin İlkeler

- Yenileme, geliştirme ve değiştirme işlemlerinde sisteme en az zarar verecek bilgisayar teknoloji ürünleri kullanılmalıdır.

- Bilgi paylaşımı için birbiriyle çalışabilir teknolojik gereçler kullanılmalıdır.
- Bilgi işlem, depolama ve iletişim teknolojileri bir sorun karşısında ayrı çalışabilecek düzende kurulmalıdır.
- Erişimi sağlayan istasyonların güvenliğini sağlamak koşulu ile bütün kamu kurumlarına bağlı olmalıdır.
- Sistemin alt yapı tasarımı yeterli güvenliğe sahip olmalıdır. (İnce, 2001: 12-51)

3.3.TÜRKİYE'DE KAMU BİLGİ ALT YAPI AĞININ KURULMASINA YÖNELİK KARARLAR VE ÇALIŞMALAR

Bilgi alt yapısı, teknolojik gelişmelerle birebir ilişkilidir. Küreselleşen dünya ile birlikte teknolojinin gelişmesi sonucu insanlar artık teknolojiden maksimum faydalanır duruma gelmiştir. Bu faydayı sağlamak için iletişim-haberleşme kanallarını ve bilgisayar teknolojisini ağ teknolojisi ile kullanarak bilgi ve iletişim teknolojisi sağlanmaktadır. Kamunun geleneksel devlet yapısından kurtularak kamunun ön planda eksiklikleri olan az maliyet ve verimli etkin çalışan bir devlet yapısını oluşturmak için IBT (internet bilgisayar teknolojisi) geçmek zorundadır.

Türkiye’de bilim ve teknoloji politikaları 1983 yılında kurulmuş olan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) tarafından işletilmektedir. BTYK’nın 1997 kararlarında bilgi altyapısı ile ilgili almış olduğu kararlar şunlardır.

- a)Ulusal Enformasyon Ana Planının(TUENA) hazırlanması,
- b)Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinin (ULAKBİM) kurulması
- c)Elektronik Ticaret Ağı kurulması.

BTYK’nın 1998 yılında yayınlamış olduğu raporda “Ulusal Enformasyon Altyapısı’nın kurulmasına yönelik Ana Plan Çalışmalarının maliyetine ilişkin tahminler yapılmıştır. Buna göre takip eden 10 yılda 15 milyar doları şebeke, 20 milyar doları da uç birimler (terminaller) için olmak üzere, toplam 35 milyar dolar mertebesinde harcama yapılacaktır” (İnce, 2001: 75).

Raporda kısacası “bilgi anayolu” kavramıyla kamu kuruluşlarının ağ teknolojisi ile iletişim kurmaları amaçlanmaktadır. Buna da Ulusal Kamu Bilgisayar Ağı (Kamu-Net) denmektedir.

Projedeki diğer kapsanması gereken konular şunlardır:

- Mevzuat Bilgi Bankası kurulması
- Kamu kurumlarının yazışma ve dosyalama sistemlerinin kurulması

- Hükümet faaliyetlerinin internet ortamında izlenmesi
- Elektronik başvuru ve takibin yapılması
- Kamu bilgisayara kullanım durumunun izlenmesi
- Kamu yazılım merkezinin kurulması
- Kamu kurumlarında (vatandaş sayfası) oluşturulması
- Kamu kurumlarının yeniden yapılanma faaliyetlerinin izlenmesi
- Evrak akış ve takibinin İnternet üzerinden yapılması

Tablo10: 2002-2009 Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yatırımları Özet Tablosu Bin(TL)

Yıllar	Proje Sayısı	Proje Tutarı	Kümülatif Harcama	Ödenek	2009 Yılı Fiyatları İle
2002	203	800.019	170.956	158.808	313.620
2003	204	850.700	393.359	208.656	337.409
2004	211	942.953	374.080	281.285	400.357
2005	200	1.295.725	321.380	388.494	566.747
2006	203	1.400.585	351.403	557.716	728.312
2007	237	1.942.513	533.124	555.463	695.968
2008	271	2.485.886	1.094.702	591.529	637.668
2009	244	3.055.367	1.486.352	590.418	

Kaynak : DPT Müsteşarlığı, 2009: 2-3

Tablo 10'da görüldüğü gibi ülkemizde e-devlete geçiş çerçevesinde her yıl devlet tarafından yapılan yatırımlar artmaktadır. Bu yatırımlar yeterlidir bunu sistemin gereksinimleri ve sorunları ortaya çıktıkça netleştirebileceğiz. Ama Türkiye'nin bu yapılanmaya ne kadar önem verdiğini bu tablo da görmekteyiz.

Elektronik devlet açısından öncelikli yapılması gerekenler;

- 1) Lider inisiyatifi ile hareket edilerek, uygulama ve stratejilerin standartlara uygun olmasına dikkat edilmelidir.
- 2) MERNİS gibi kamu uygulamaları için önemli olan projeler süratle uygulanmalıdır.
- 3) Vatandaş merkezli uygulama yapılmalıdır.
- 4) Belirli bir kaynak projeler için ayrılmalı ve gelişmeler bir merkezden koordine edilmelidir.
- 5) Her kurum kendi yetki ve bünyesinde elektronik devlete konu olacak işlemleri belirlemelidir
- 6) Mutlaka özel kesimden destek alınmalıdır.

58. Hükümetin döneminde 27 Şubat 2003 tarihinde E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmiştir. "E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin koordinasyonunu yürütmek, kamu kurumlarının bilgi ve iletişim teknoloji yatırımları arasında eşgüdüm sağlamak ve bilgi toplumu olma yolunda atılması gereken adımlara ilişkin stratejileri belirlemek üzere 2003 yılı Mart ayında DPT bünyesinde BTD (Bilişim Teknolojileri ve Danışmalık) kurulmuştur" (DPT, 2009: 2).

"2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde belirtildiği üzere, e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin başlıca hedefi; vatandaşlarımıza daha kaliteli ve hızlı kamu hizmeti sunabilmek amacıyla; katılımcı, şeffaf ve basit iş süreçlerine sahip olmayı ilke edinmiş bir devlet yapısı oluşturacak koşulların hazırlanmasıdır" (DPT, 2009: 2).

Bu proje ile;

- Bilgi ve iletişim teknolojileri politikaları ve mevzuatının, öncelikle Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi, bu konuda e-Europe kapsamında aday için görülen eylem planının ülkemize uyarlanması,
- Vatandaşın, bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla, kamusal alandaki karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,
- Kamu idaresinin, şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesine katkıda bulunulması,
- Kamu hizmetlerinin sunumunda, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılarak iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesine katkıda bulunulması,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması,
- Bilgi ve iletişim teknolojiler alanında kaynak israfını azaltmak amacıyla, kamunun mükerrerlik arz veya örtüşen ilgili yatırım projelerinin bütünleştirilmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve yatırımcı kamu kuruluşları arasında gerekli koordinasyonun sağlanması,
- Sektördeki özel sektör faaliyetlerine yukarıdaki ilkeler ışığında yol gösterilmesi amaçlanmaktadır. (DPT, 2009: 2-3)

3.3.1-Başbakanlık Tarafından Kamu Bilgi Alt Yapısının Kurulmasına Yönelik Çalışmalar

Başbakanlık tarafından e-devlete geçiş kapsamında 2003-2004 eylem planları ve 2005 için hedeflenen projeler aşamasında Türkiye'deki e-devlet yapılanması Ulusal Bilgi Sistemindeki faaliyetler ile büyük aşama kaydetmiştir. Bu faaliyetlere ve planlara süreçlere bakacak olursak;

3.3.1.1-Ulusal Bilgi Sistemi Kapsamında Bitirilen ve Güncellenen İşler

- Devlet teşkilat yapısının izlenmesi
- Kamu kurumlarınca üretilen verilerin tespiti, veri sorumluluklarının tayini ve bilgisayar, İnternet kullanım tespiti
- Kamu kurum ve kuruluşlarında bilgisayar ağı kuruluş denetimlerinin yapılarak, teknik alt yapının izlenmesi
- Kamu kurum ve kuruluşlarına internet servisi sağlayarak hazırlanan ortak noktadan internet bağlanmaları
- Kamu kurum ve kuruluşlarında yazışma kodlarının, sayısal dosyalama sisteminin hazırlanması
- Tüm kamu kurum ve kuruluşların internet vasıtası ile ulaşabilecekleri merkezi ortak yazılımların hazırlanması
- Kamu bilgisayar ağı güvenliğinin sağlanması yöntemlerin araştırılması ve koordinasyonu
- Elektronik imza, onay kurumu, elektronik noterlik, kamusal denetim mekanizmalarını kurmak, elektronik ticaret uygulamalarını yaygınlaştırmak (İGB, 2007: 9)

3.3.1.2- Ulusal Bilgi Sistemi Kapsamında Devam Eden İşlemler

- Ulusal vatandaş adresi veri tabanı ve yerleşim birimi tabanlarının oluşumu, koordinasyonu
- Kamu kurum ve kuruluşları ortak evrak formları standartları oluşturulması
- ulusal bilgi sistemi geliştirerek tüm kamu kurum ve kuruluşları bu kamu- net altyapısına bağlamak, masrafları koordine etmek
- Bilgi güvenliği içinde kamu kurum ve kuruluşları yetki ve sorumluluk dahilinde üretilen bilgilerin ulaşılabilirliğini sağlamak, bilgilerin tekrar üretimini engellemek için veri alt yapısı kurmak
- Tüm kamu kurum ve kuruluşların İnternet'e bağlanmasını sağlamak
- Tüm kamu kurum ve kuruluşları personelini bilgisayar kültürü alması için bilişim sertifikası sistemini oluşturmak
- Kamu kurum ve kuruluşlarını vatandaşa hizmet noktasında bilişim ve teknolojilerinin sağladığı yöntem ve iletişim ile hızlı, güvenilir ve kolay hizmet sunacak alt yapının geliştirilmesi
- Kamu-Net üzerindeki bilgi ve iletişimin ulusal tekniklerle güvenliğini sağlamak (Banger , 2007: 9-10)

Ekim 2005 yılında Türk Telekom ve DPT ile birlikte hazırlanan ihale sonucunda e-Devlet yapılanmasını ihaleyi kazana firma olarak Türksat A.Ş yürütmektedir. Yapılan çalışmalarda birlikte çalışabilirliği sağlamak ve bilgi paylaşımında etkinliği arttırmak, yapılan yatırımların geri dönüşümlerini sağlamak, aynı zamanda müşteri memnuniyetini en üst seviyede tutan bir hizmet sunmak adına oluşacak projelerin hazırlanması görevi Türksat A.Ş' ye verilmiştir.

Bu yapılanmada bilginin ayrışması ve geleceğe yönelik kullanılıp paylaşılması ön plana çıkmaktadır.

Bilgi yönetiminde dikkat çeken bir husus, iki tür bilgiye vurgu yapılmasıdır. Bu bilgilerden birisi, kodlanabilen, depolanabilen ve yayınlanabilen açık bilgidir. Diğeri ise, insanların yaşamları süresinde edindikleri çeşitli deneyim, çalışma ve etkileşim ile sezış, içe doğuş vb. gibi yollarla edinilen ve insandan insana değişen, insanların kafalarında bulunan, üstü kapalı bilgidir. Bilgi yönetiminde bu ikinci tür bilginin yakalanması, bir şekilde açık hale getirilmesi ve paylaşılmasının üzerinde önemle durulmaktadır. İnsanlar örgütten ayrıldıkları zaman, gözlem, inceleme, deneme ve yaratmaya dayanan bu değerli bilginin de insanlarla birlikte yok olması kaygısı, bu bilginin çeşitli yöntemlerle açığa çıkarılmasının ve örgüte mal edilmesini gündeme getirmektedir (U.İ.K, 2008: 12-13).

Veri paylaşımın alt yapısını oluşturmak için şu noktalara ağırlık verilmelidir:

- Kamu kurumlarının veri sahipliği kuralları belirlenerek, verilerin ilgili kurumlarca toplanıp güncellenmesi ve diğer kurumlarla belirli yetkiler çerçevesinde paylaşılması,
- TÜK'e iletilecek istatistik ve envanter bilgilerine ilişkin bildirim standartları oluşturulacak, işletmelerden düzenli anketler yoluyla toplanacak bilgilerin elektronik ortamda alınmasına yönelik platformlar geliştirilmesi,
- Kamu kurumları ile TÜK arasında elektronik ortamda veri paylaşımı sağlanması,
- Kamu kaynağı kullanılarak üretilen kamu bilgisinin devlet, işletmeler ve bireyler tarafından ticari ve ticari amaç dışında katma değer yaratılacak şekilde tekrar kullanılmasına yönelik politika belirlenmesi ve AB mevzuatı da dikkate alınarak düzenleme yapılması,
- e-İmza kullanımının kamu kurumlarında otomasyonu destekleyecek şekilde yaygınlaştırılması amacıyla sadece kişilere değil yazılımlar tarafından da imza atılmasına yönelik çalışmalar yapılması,

-Ülke güvenliğini ilgilendiren bilgilerin elektronik ortamda korunması ve devletin bilgi güvenliği sistemlerinin geliştirilmesi amacıyla uygun yasal altyapı ile ilgili düzenleme yapılarak uygulamaya konması,

-Hem kişiler hem de kurumlar için bilgi edinme hakkının en etkin şekilde kullanımının sağlanması ve bu hakkın kullanımı internet üzerinden yapılmasının teşvik edilmesi,

-Sistemlerin(kamu kurum ve kuruluşlarının) ürettiği bilgilerin ortaya konulması ve bu bilgilerin diğer herhangi bir sistemlerce ve ne şekilde kullanıldığının belirleneceği bir yapının ortaya konarak verilerin bu sistemlere girdi olabilecek şekilde standartlaştırılarak sunulması, (U.İ.K, 2008: 17)

Ülkemizde kullanılan bilişim ve teknolojik yapılanmalardan da kısaca bahsetmek istiyorum. Bu yöntemler;

SW-CMM,CMMI: e-Devlet kapsamında Teknik şartnamede idare olarak yürütmek ve yönetmekle yükümlü olduğumuz yazılım ve süreç iyileştirme metodudur. Bu metod süreç iyileştirme, proje geliştirme, risk yönetimi, kurumun hiç olmaması durumundan optimum düzeye çıkarabilen bir kriter dokümanıdır.

COBIT: Bilgi teknolojileri için sunulmuş bir metottur. Cobit bilgisayar ve internet teknolojilerini etkin bir şekilde kullanarak hedeflere ulaşmayı amaçlar. Süreçlerimizde girdi referans olarak uygulanılmayı düşünülmektedir. Bu yüzden tüm bankaların kullanım zorunluluğu vardır.

ITI(ISO 20000): ITIL (Information Technology Infrastructure Library) 80'lerin sonunda İngiltere Ticaret Bakanlığı tarafından geliştirilmiştir. ITIL süreç yaklaşımı sayesinde tedarikçi, müşteri, kullanıcı başarılı bir şekilde iletişim kurulmasını mümkün kılmaktadır. ITIL yaklaşımın hangi süreçlere göre hazırlanacağı her organizasyon tarafında kendi kültürü, yapısına ve teknolojisine göre yapılanmanın oluşturulması gerekmektedir.

ISO 15504: Amaç farklı yazılım ve yöntemler için ortak bir ana prensip sağlanmalıdır. Böylece değerlendirmelerin sonuçları da ortak bir yapıda rapor edilmiş olur.

ISO 17799: Kurumların ve firmaların bilgi güvenliği sistemi ile ilgili rehberlik eder. Bu çalışma şu an aktif olarak deva etmektedir.

ISO 27001:2005: “e-Devlet kapısı projesi bünyesinde ISO (International Organization for Standardization) 27001:2005 Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi sertifikasyonuna en kısa sürede ulaşılması hedeflenmektedir. Bu çalışma hala sistemimiz için de aktiftir” (U.İ.K., 2008: 15).

3.3.2: Türkiye e-Dönüşümün Neresinde?

Tablo 11 :Ülkelerin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumu (Networked Readiness)					
2007 – 2008			2008 - 2009		
SIRA	ÜLKE	PUAN	SIRA	ÜLKE	PUAN
1	Danimarka	78	1	Danimarka	85
2	İsveç	72	2	İsveç	84
3	İsviçre	53	3	ABD	68
4	ABD	49	4	Singapur	67
5	Singapur	49	5	İsviçre	58
6	Finlandiya	47	6	Finlandiya	53
7	Hollanda	44	7	İzlanda	50
8	İzlanda	44	8	Norveç	49
9	Güney Kore	43	9	Hollanda	48
10	Norveç	38	10	Kanada	41
...			...		
55	TÜRKİYE	3,96	61	TÜRKİYE	3,91
Toplam 127 ülke			Toplam 134 ülke		
Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu (DPT,2009:7)					

Tablo 12: Türkiye'nin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumu (Networked Readiness)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Değerlendirilen Ülke Sayısı	80	102	104	115	122	127	134
e-Hazırlık Sırası - Türkiye	50	56	52	48	52	55	61

Kaynak: Dünya Ekonomi Forumu (DPT,2009:7)

Yukarıdaki tablo 11'de anlaşılacağı üzere Türkiye e-devlet yapılanmasında istenilen seviye gelememiştir. Yukarıdaki tablo 2001 yılından beri tutulan ülkelerin bilgi toplumuna geçişteki hazırlıklarını kapsayan bu konuda çeşitli göstergelere göre sıralama yapılmıştır. Bu göstergeler teknik alt yapı göstergeleri, ülkelerin hizmetleri sunuş hizmetleri, teknik alt yapıdaki gelişim düzeyi, teknoloji üretme yetenekleri, inan sermayesi, hukuki düzenlemeler gibi birçok kriteri kapsamaktadır. Örneğin bilişim ve internet teknolojisinin yüzde 79'luk bir payını kapsayan telekomünikasyon sektöründe

ülkemizdeki sabit telefon oranına yüzde 24,9 ile cevap vermekteyiz. Avrupa daki 25 ülkenin ortalaması 63,6 'dır. İnternet kullanımında ise oluşan fark yıllar itibari ile azalmaktadır. ADSL altyapısının yanında internet erişimindeki talep geniş bant kullanıcılarının sayısını hızla arttırmıştır. Ama yinede bu oran Türkiye'de yüzde 7,8 iken Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 21,7' dir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİSAYAR, İNTERNET TEKNOLOJİSİ İLE BERABER TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER

Bilgisayar ve internet teknolojisi ile birlikte Türkiye’deki vergi daireleri ve vergi denetim birimleri bu değişim sürecinden etkilenmek zorunda kalmışlardır. Türkiye ‘de ve dünyada meydana gelen bu değişim vergi sisteminin, vergi denetim yapısının yeni bir yapılanma sürecine girmelerine neden olmuştur. Bu bölümde bu değişimden ve gelişmelerden bahsedilerek değişiminin Türkiye’de ve dünyada nasıl bir süreç izlediği anlatılmıştır.

4.1. TÜRKİYE’DEKİ VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER

Dış finansmanın Dünya Bankası tarafından sağlanan “Kamu Milli Yönetim Projesi” nin Gelir İdaresi bölümünde vergi idaresinin yeniden yapılandırılması ve modernizasyonu amaçlanmıştır. Bu nedenle “merkez ve taşra teşkilatının reorganizasyonu, istihbarat sisteminin geliştirilmesi, otomasyonun modernizasyonu, tahsilât işlemlerinde, bankacılık sisteminin rolünün artırılması, vergi politikası analiz fonksiyonunun güçlendirilmesi çalışmalarına 1997 yılında başlanmıştır”(Gerçek, 2007:8).

Kamu Mali Yönetim Projesi çerçevesinde vergi dairesinin modernizasyonu, istihbarat ve teşkilat konularında ABD Gelir İdaresi (IRS)’den danışmanlık hizmeti alınmıştır. Bu danışmanlık hizmeti yanında, ABD deneyimlerini içeren Rapor doğrultusunda veri tabanı oluşturmak için DİE (Devlet İstatistik Kurumu), Gümrük Müsteşarlığı Muhasebet Genel Müdürlüğü ve Vergi İstihbarat Merkezi’nden son yıllara ait veriler temin edilip analizi yapılmış ve bu doğrultuda personele bilgisayara yazılımı konusunda eğitim verilmiştir (maliye, 2009).

1994 yılında yayınlanan Resmi Gazete’de Gelirler Genel Müdürlükleri’nin görevleri şunlardır:

-Gelirler Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatında bilgi işlem hizmetleri sunmak,

-Mükelleflerin vergi ile ilgili hesap ve işlemleri, harcama ve tasarrufları, servet ve sermayeleri hakkında istihbarat toplamak,

-Vergi denetmenleri vasıtasıyla vergi incelemesi ve denetimlerini yürütmek.

Vergi dairesi ve mükellefler arasındaki ilişkilerde zaman kaybının önlenmesi hataların azaltılması, evrak maliyetinin azaltılması ve servisler arası akışının hızlanması için uzmanlaşmaya gidilmiştir. Bununla birlikte vergi dairelerinde "masa sistemi" ne geçilmiş ve beyannameler için kabul, tarhi değerlendirme, hesap takip masaları kurulmuştur. (DPT, 2005)

Maliye Bakanlığınca bilişim sistemlerinin etkili bir şekilde kullanılması için yapılan çalışmalar;

-Saymanlık Otomasyonu Sistemi (say 200 i)

-Bütçe Yönetim Enformasyonu Sistemi(e-bütçe)

-Vergi Daireleri Otomasyon Sistemi(VEDOP)

-Milli Emlak Otomasyon Sistemi(MEDOP)

-Muhakemet Hizmetleri Otomasyon Sistemi(METOP)

-2003 yılında Kamu Mali Kontrol Sistemini yeniden yapılandırmak için Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır.

-2005 yılında teşkilat yapılarında gerekli düzenlemeleri yapmak için kanun çıkarılmıştır.

-2006 yılından itibaren Kamu İdarelerinde yeni Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü sistemi uygulanmaya başlamıştır.

-Mali Yönetim ve Kontrol Sistemlerini uyumlaştırmak için İç Denetim Koordinasyonu ve Devlet Muhasebesi Standartları Kurulu kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

-2003 yılından itibaren milli emlak defterlerini elektronik ortamda tutmaya başlamıştır.

-Nakit ekonomisinin daraltılması ve ödemelerin kolaylaştırılması amacıyla 8000YTL'nin üzerindeki ödemelerin bankacılık sistemi aracılığı ile ödenmesi zorunlu hale getirilmiştir.

-Gelir İdaresi Başkanlığı'nın veri toplama kapasitesi geliştirilmiş, parasal işlemlere taraf olan kurumlara veri aktarımı sağlanmıştır. Böylece daha etkin bir vergi denetimi imkânları doğacaktır.

-Mükelleflere internet ortamında elektronik beyanname imkânı getirilmiştir.

-Mükelleflere adına gelen tahakkukları bankalar tarafından öğrenip yatırma imkanı getirilmiştir.

-Gelir İdaresi, mükellef odaklı şekilde hızlı ve kaliteli hizmet anlayışına uygun bir şekilde yapılanmıştır.

- Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede 2006 yılından itibaren ‘TC Kimlik Numarası’ aynı zamanda vergi numarası olarak kullanılmaya başlanmıştır.
- Mükelleflere daha iyi hizmet vermek, vergi denetiminde etkinliği arttırmak için büyük çaplı mükellefleri kapsayan ‘Büyük Mükellefler Vergi Dairesi’ İstanbul’da kurulmuştur.
- Gelir İdaresi <http://www.gib.gov.tr> internet sayfası mükelleflerle idare arasında iletişim aracı haline dönüştürülmüştür. Bu sistemde gecikme faizi vergi hesaplanması taşıt, borç sorgulanması gibi pek çok işlem analiz olarak yapılabilmektedir.
- E-posta bilgilendirme sistemi vergisel değişiklikler, sisteme abone olan mükelleflere otomatik olarak bilgilendirilerek vergi uyumunu sağlarken vergi uyum maliyetleri de azaltmaktadır.
- Türkiye’nin her yerine tek merkezden hizmet verebilecek çağdaş, modern ve etkin bir vergi iletişim merkezi için Avrupa Birliği ile çalışmalarda son aşamaya gelinmiştir.
- MASAK(Mali Suçlar Araştırma Kurulu), denetim elemanları vasıtasıyla 2005-2006 yıllarında 30 adedi banka, 257 adedi yetkili müessese, 104 adedi aracı kurum ve 11 adedi sigorta şirketi olmak üzere toplam 402 adet finansal kurum ve nezrinde genel yükümlülük ve denetim gerçekleşmiş, denetlenen mükellef sayısı %72’lere ulaşmıştır. (bumko, 2006)

4.1.1-Türkiye’de Uygulanan Projeler ve Vergi Denetimine Etkisi

Türkiye’de uygulanan VEDOP, VEDOS, MERNİS gibi projeler vergi denetimi açısından denetmelere hem zaman hem de etkin bir denetim açısından büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu projeler kapsamında oluşan veri tabanları denetlenen kurum ve kişilerin bilgilerine erişim açısından büyük kolaylık sağlamaktadırlar. Ayrıca internet gibi bilişim araçları ile denetim bilgi paylaşımındaki hız ve etkinlik açısından çok büyük katkılar sağlamaktadır. 2009 yılında hedefler arasında bulunan e-fatura sistemi ile de mükelleflerin bilgileri internet ortamında paylaşılıp depolanabilecektir. Bu sayede mükelleflerin evraklarına ulaşmak çok kolaylaşacak ve mükelleflerde vergiden kaçınmayı caydırıcı bir etki yaratacaktır. Bunun dışında gümrük beyannamelerine erişim, TÜRMOB’ (Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) la bilgi paylaşımı, bilgisayardan en etkin bir şekilde faydalanmayı sağlayacak eğitim vergi denetiminin etkinliği ve verimliliği açısından diğer etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.1-Vedop Projesi: “Vergi dairesi işlemlerinin tümünü bilgisayarlarla yaparak iş yükünün azaltılması, vergi dairesi çalışmalarında etkinlik verimliliğin artması, mükellef işlemlerinin kolaylaştırılması, denetim ve takip fonksiyonlarının güçlendirilmesi, vergi idaresi yöneticileri için sağlıklı bir karar destek ve yönetim bilgi sisteminin

oluşturulması amacıyla Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP) uygulamaya başlanmıştır” (Gerçek, 2009: 9).

VEDOP I: Vergi dairelerinin bilgisayar ortamında izlenmesi amacıyla 2000 yılında 22 ilde 153 vergi dairesinin tam otomasyona geçişi tamamlanmıştır.

“Bu çerçevede projenin merkez ve bölge alt yapısı hazırlanarak merkez vergi tabanı oluşturulmuştur. Vergi dairelerinden transfer edilen bilgisayardan yararlanarak, Yönetim bilgi, Karar destek ve Denetim destek sistemleri oluşturulmuş ve kullanıma açılmıştır. Bu kapsamda, günlük ve dönemsel tahakkuk–tahsilât raporları, banka tahsilat raporları, tahakkuk ve tahsilat özetleri, gecikme zammı hesaplanması, mükellef sicil ve hesap bilgilerinin izlenmesi gibi çeşitli sorgulamalar yapılabilmektedir”(Gerçek, 2009 : 9-10). VEDOP I de 7000 vergi dairesi personeli 15 gün süreyle eğitim almıştır.(Hamzeçebi, 2007: 10)

VEDOP II: Vergi dairelerinde otomasyonun yaygınlaşması, internet üzerinden beyannameye geçilmesi, çağrı merkezi kurulması, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için veri ambarı oluşturulmasını amaçlayan VEDOP projesinin ikinci aşamasına 2004 yılında başlanmış ve 2006 yılında tamamlanmıştır. Bu çerçevede otomasyona geçmemiş olan 125 vergi idaresi bölge müdürlükleri, vergi istihbarat merkezi, takdir komisyonu başkanlığı ve denetmenleri büroları otomasyon kapsamına alınmıştır. VEDOP II ‘de yaklaşık 6000 vergi dairesi personeline VEDOP yazılımları konusunda eğitim verilmiştir. VEDOP II’ kapsamındaki çalışmalar;

E-Beyanname- E-Bildirge: Vergi beyanı tahakkuk ve ödemelerin elektronik ortamda yapılmasına yönelik hukuki engellerin kalkmasıyla 2004 yılı Ekim ayı itibarı ile Katma Değer Vergisi Beyannameleri, Özel Tüketim Vergisi Beyannamesi, Muhtasar Beyanname, Damga Vergisi Beyannamesi ve Şans Oyunları Beyannamesi için, 2005 yılından itibaren beyannamelerin elektronik ortamda iletilmesine başlanmıştır.

E-bildirge projesi ile 6 milyonu aşkın sigortalıya ve 800 bini aşkın işverene elektronik ortamda beyanname, tahakkuk ve tahsilat imkanı sağlanmıştır.

E-beyanname ile beklenen faydalar;

-İnternet aracılığı ile 75 milyon vergi beyannamesinin elektronik ortamda alınmasına imkan sağlanması amaçlanmıştır.

-E-beyanname ile her yıl 6000 kağıt tasarrufu: 117.000 ağaç (3 milyon \$ /yıllık)

-Vergi dairesi işlemlerinde iş yükünün hafifletilmesi ile 14.000 çalışan/aylık (4,2 milyon\$) iş gücü tasarrufu

-Vergi mükelleflerinin beyanı ile 3. kişilerin beyanlarının karşılaştırılarak vergi kayıp ve kaçağın önlenmesi

-Vergi tabanının yaygınlaştırılması

-Vergi politikaları ve denetim stratejilerinin oluşturulması ile diğer kurum ve kuruluşlar arasında; online doğru ve hızlı veri iletişimi ve paylaşımının sağlanması. (DPT, 2005: 10-11)

Bu sistemle beyanname vermek için vergi dairelerine gidilmesi zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Hem vatandaşın hem de vergi çalışanlarının zamanlarını etkin kullanmaları sağlanmıştır. 8.078.475 adet beyanname gönderilmiştir. Bu rakamlar o günkü mevcut beyannamenin %60 'ıdır.(DPT, 2005: 11)

E-beyannameyi; 2004 yılını kapsayan, aktif toplamı 200 bin TL ve ciroları toplamının 400 bin TL yi aşan ticari, mesleki ve zirai faaliyetlerde bulunan kişi ve firmalar elektronik ortamda beyanname vermek zorundadır. 31.12.2005 yılında bu kapsam genişletilerek aktif toplamı 100 bin TL ye ciroları toplamı 200 bin TL yi aşan kişi ve kurumlar olarak kapsam genişletilmiştir. (İVDB, 2007: 2)

Tablo 13: İllerin Otomasyon Durumu					
İLLERİN OTOMASYON DURUMU					
(31 TEMMUZ 2009)					
İl Kodu	İl Adı	EVDO'lu Vergi Dairesi Sayısı	EVDO MOTOP'lu Vergi Dairesi Sayısı	EVDO'lu Malmüdürlüğü Sayısı	TOPLAM
81	İLDE	431	18	585	1034

Kaynak:<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=271>

Tabloda 13' de görüldüğü gibi seksen bir ilde 1034 vergi dairesi otomasyon sistemine geçmiştir.

4.1.1.2-İnternet

İnternet Hizmetleri : Otomasyon çalışmaları içinde mükelleflerle daha iyi iletişim kurmak ve Gelirler Genel Müdürlüğü'nce yapılan çalışmaların mükelleflere ve ilgili kuruluşlara duyurulması için 1999 yılı Mart ayında Gelirler Genel Müdürlüğü resmi sitesi olan <http://www.gelirler.gov.tr> hizmete açılmıştır.

Bu sitede bulunan bölümler;

-Gelirler Genel Müdürlüğünün tarihçesi, görev dağılımı ve vergi dairelerinin adres telefonları,

-Cumhuriyetten günümüze kadar vergi istatistikleri

- Vergi kanunları, Bakanlar Kurulu Kurumları, Tebliğler, İç Genelgeler ve Özelgelerin günlük olarak izlendiği vergi mevzuatı,
 - Türkiye Geneli Beyanname özetleri
 - En çok vergi ödeyen mükellefler listesi
 - Mükellefler tarafından sıkça sorulan soruların cevapları
- yer almaktadır. (Hamzaçebi, 2007: 3-4)

İnternet Vergi Dairesi: İlk olarak 1999 yılında başlatılan İnternet Vergi Dairesi uygulamaları Türkiye'deki kamu idarelerinin saydamlığı için atılmış önemli bir adımdır.

Motorlu Taşıtlar İnternet Vergi Dairesi:

- 17 ilde yürütülen motor projesi çerçevesinde 1999 yılından bu yana Gelirler Genel Müdürlüğü'ne hizmet vermeye başlamıştır.
 - Araç ve mükellef bilgileri
 - Motorlu taşıtlar vergi borç bilgileri
 - Trafik para cezası borç bilgileri
 - Tüm tahsilat bilgileri
 - Mükellefe ait tüm araçlar
 - Mükellefler vergi dairelerinde ödedikleri vergileri ve borçları görebilirler
 - Motorlu taşıtlar vergi ve trafik cezalarının ödendiği bankaların linklerinde bulabilirler.
- (Hamzaçebi, 2007: 3)

Gelirler ve Kurumlar Vergisi Mükellefleri için İnternet Vergi Dairesi :Bu hizmetlerden yararlanılması için ilk önce tüzel kişilerin vergi dairesindeki başvuru formunu doldurup, formun alt kısmındaki metni imzalayarak başvuruyu yapması gerekmektedir. 31.07.2005 yılı itibarı ile 75.195 kişi ve 58.569 tüzel kişilik şifre almıştır. İnternet Vergi Dairesinde verilen hizmetler;

a)Tahakkuk, Tahsilat ve Borç Sorgulama

VEDOP projesi kapsamında Eylül yılında kurumlar, Eylül 2001 yılında Gelir Vergisi Mükellefleri için hizmet vermeye başlamıştır.

- Vergi dairelerinde mevcut mükellef bilgileri
- 2000 yılı Ocak ayı itibarı ile Gelir, Kurumlar, Katma Değer Vergisi, Muhtasar Beyannamele ilgili borç, tahakkuk, tahsilat, gecikme faizlerini öğrenebilirler.
- Bu dönemlerde verilen ek ve vergi inceleme borç, ceza ve gecikme faizlerini öğrenebilirler

b)Yurt Dışı Çıkış Yasağı

2008 yılı sınırı olarak 100.000 TL'nin üstünde borcu olan mükelleflere yurtdışına çıkma yasağı ile ilgili mükelleflerin bilgileri bulunmaktadır.

c)Gecikme Zammı Hesaplama,

VEDOP uygulamaları kapsamında Gelirler Genel Müdürlüğü internet sayfasında tutar ve vade bilgilerinin girilmesiyle gecikme faizi hesaplama hizmeti verilmektedir.(Hamzaçebi, 2007: 5)

4.1.1.3-Bilgisayarlı Eğitim

Vergi istihbarat merkezi kurulu kapsamında bilgi bankası çalışmaları içinde;

- Bilanço esasına göre defter tutan mükellefler için yıllık faaliyet bildirimini,
- Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin mal ve hizmet alımlarına ilişkin bildirimini,
- Serbest meslek kazanç defteri veya işletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin defter kayıtlarına esas teşkil eden belgelerine ilişkin bildirimini,
- Vergi inceleme raporu ile sahte veya muhteviyatı itibarı ile yanıltıcı belge kullanıldığı veya düzenlendiği tespit edilen mükelleflere ilişkin formları,
- Mükellefiyet kayıtları vergi dairelerince terkin edilen mükelleflere ilişkin formların,
- Vergi ile ilgili belgeleri herhangi bir şekilde kaybolan veya yok olanlarla ilgili formların,
- Tapu Sicil Müdürlüklerinden alınan;
 - Gayrimenkul alım satımı yapan kişilere ilişkin formların,
 - İpotek işlemlerine ilişkin formların,

bilgi girişleri yapılmaktadır. Bilgi girişleri yapılan formların manyetik ortam manyetik ortam içinde;

- Merkez bankasından 50.000 \$ veya eşitinin yurt dışına transfer bilgilerini
- Kredi kartı ile satış yapan iş yerlerinin bankalardan alınan bilgileri

vergi istihbarat merkezi denetim bilgi sistemine yüklenmektedir.(Hamzaçebi, 2007:6-7)

Denetim bilgi sisteminde, beyan dışına çıkmış olaylar denetim birimlerine bildirilmektedir.

4.1.1.4-TÜRMOB'la Bilgi Paylaşımı: Vergi inceleme raporu ile sahte ve içerik itibarı ile yanıltıcı evrak kullanan mükelleflerin bilgileri, vergi kimlik numaraları TÜRMOB çalışanlarının da bilgilendirilmesi ve bu bilgilere erişmesi sağlanmıştır.

Bankalara Yapılan Vergi Ödemelerinin Mükellef Hesaplarına Manyetik Ortamda İşlenmesi EBTİS: Vergi dairelerinin yükünü azaltmak ve mükelleflere vergi ödemelerde kolaylık sağlanması amacıyla 2002 yılında 20 bankaya vergi tahsil etme belgesi verilmiş olup, bankaların toplam tahsilat içindeki payı %55'lere ulaşmıştır. VEDOP kapsamında, elektronik Banka Tahsilatlar İşletme Projesi (EBTİS) geliştirilerek banka tahsilatlarının manyetik ortamda otomasyona geçmiş 153 vergi dairesine her yıl yaklaşık 24 milyon makbuzun ulaştırılması sağlanmıştır. (Hamzaçebi, 2007: 2)

Vergi Dairesi İzleme Sistemi VEDİS

Vergi dairelerinde günlük tahsilat ve ödemelerinin izlenmesi yanında ;

- En fazla borçlu ilk bin mükellef
- En fazla KDV iadesi alan ilk bin mükellef
- Borçlu KİT(Kamu İktisadi Teşekkülleri), belediye ve BİT (Belediye İktisadi Teşekkülleri)'ler de otomasyona geçmiş beş defterdarlıkta izlenmektedir. (Hamzaçebi, 2007: 2)

4.1.1.5-Gümrük Beyanname Bilgilerine Vergi Dairelerinin Manyetik Ortamda Erişimi: Gelirler Genel Müdürlüğü ve Gümrük Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokol uyarınca gümrük çıkış beyannamelerinin manyetik ortamda Gelirler Genel Müdürlüğü'ne aktararak vergi dairelerinin bu bilgilere ulaşması sağlanmıştır. Bu çalışma vergi dairelerinin her yıl 1 milyon adet yazışma yapmasından kurtararak, KDV iadelerinin denetiminin ve işleyişin daha etkin yapılması sağlanmaktadır.(Hamzaçebi, 2007: 3)

4.1.1.6-Vergi Kimlik Numarası Uygulaması ve MERNİS Projesi :Türk vergi sisteminin modernizasyonu kapsamında diğer bir gelişme ise 3.07.1995 yılında başlatılmış vergi kimlik numarası uygulamasıdır. İlk aşamada vergi mükelleflerine verilen vergi kimlik numarası daha sonra "Sermaye şirketlerinin ortaklıkları ile yönetim kurulu başkan ve üyeleri, motorlu taşıt alanlar ve satanlar, lehine ipotek tesis edilenler ile bina inşa ettiren gerçek ve tüzel kişileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir" (Gerçek,2007:9). 02.04.1998 tarihinde ise noterlik, tapu, icra daireleri ve bankacılık işlemleri de dahil edilmiştir.

Vergi kimlik numarası ile hedeflenen amaçlar;

- Mükelleflerin faaliyetlerinin kolayca izlenmesi
- Mükelleflerin ve vergi dairelerinin iş yükünün azaltılması
- Mükelleflerin ve potansiyel mükelleflerin gerçek gelirlerini kavramaya yönelik bilgi toplama, değerlendirme ve kullanımının kolaylaşması

-Mükelleflerin vergi kanunlarının yeni işe başlayanlar için kötüye kullanılmasını önlemek

-Aynı veya farklı gelir guruplarına sahip olup değişik vergi dairelerinde işlem yapan mükelleflerin artan oranlı vergiden kaçınmasını önlemek (Gerçek, 2007: 9-10)

Vergi kimlik numarasının asıl amacı vergiyi doğurtan olayı ve mükellefleri bularak vergi ziyanın önlenmesi olduğu için bu kimlik numarasının kapsamı da genişletilmelidir.

MERNİS projesi ise nüfus kayıtlarının bilgisayar ortamında tutulması projesidir. Toplanan bilgiler, kamu kuruluşları ve vatandaşlarla paylaşılacaktır. Veri tabanında 120 milyonun üzerinde kayıt bulunan MERNİS projesi Ocak 2003 yılında tamamlanmıştır.

Projenin amaçları;

- Nüfus mevzuatına uygun olarak merkez ve ilçe birimlerinin nüfus işlemlerinin yapılıp, bilgisayar ortamında veri tabanının oluşturulması
- Oluşturulacak veri tabanındaki bilgilerin kamu kurum ve kuruluşlarca paylaşımın saptanması
- Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının verilmesi
- Veri tabanının kurulması ile nüfus ve kayıt istatistiklerinin güncellenmesiyle nüfus işlemleri sırasında yapılan hatanın, bilgi tutarsızlığının izlenerek düzeltilmesi

-Kamu kuruluşlarının vatandaşların işlerini en kısa zamanda ve etkili bir şekilde yapmasıdır. Ekonomik mali yönden ise “Vergi tahsilat ve denetim kolaylaşacak, kayıt dışı ekonomi kontrol altına alınacaktır; diğer taraftan noter, tapu ve banka işlemlerindeki kişi bilgilerine ilişkin sahtecilik kalkacaktır.” (DPT, 2005: 5)

Vatandaşlık numarası hizmeti 23.02.05 tarihinde hizmete girmiştir. Kurumlar ve kuruluşlar veri tabanında yaptıkları sorgulamaları kendi alanlarına aktarabileceklerdir. Böylece her kurumun bu bilgiyi tekrar oluşturması zahmeti ortadan kalkacak zamandan ve maliyetten tasarruf sağlanmış olacak ve işlemler daha hızlı bir şekilde sonuçlanabilecektir.

Tablo 14: Vergi Kimlik Numarasının Seyri

VERGİ KİMLİK NUMARASININ SEYRİ 31.TEMMUZ.2009 İTİBARIYLA VERİLEN TOPLAM VERGİ KİMLİK NUMARASI	
3 Temmuz 1995'de Verilen Vergi Kimlik Numarası	4.839.558
3 Temmuz 1995 / 31 Aralık 1998 Arası Verilen Vergi Kimlik Numarası	5.394.110
1999 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	2.731.635
2000 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	2.254.525
2001 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	7.550.323
2002 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	6.623.627
2003 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	3.901.459
2004 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	3.527.106
2005 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	3.385.019
2006 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	2.843.401
2007 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	242.176
2008 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	227.112
2009 Yılında Verilen Vergi Kimlik Numarası	134.969
31.TEMMUZ.2009 İTİBARIYLA VERİLEN TOPLAM VERGİ KİMLİK NUMARASI	43.655.020
Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/VKNS/vergi_no.xls.htm	

2007 yılı içinde ise vergi kimlik numarası ile TC kimlik numarasının birleştirilmesine başlanmıştır. Bunun amacı ise numaraların çoğalarak karışıklık olmasının önlenmesidir. Vergi kimlik numarasının geçtiği işlemlerde de artık tek numara olarak TC kimlik numarası kullanılacaktır.

4.1.1.7-VEDOS Projesi: VEDOS projesi ise vergi denetmenlerinin kullanmış olduğu bir programdır. VEDOS programında diğer tüm devlete ait bilgi alma arşivinde mükellefe ait bilgiler rahatlıkla vergi denetmenin bilgisine zamanında ve hızlı bir şekilde aktarılmaktadır. Bu da vergi denetmenine zamandan tasarruf ve daha çok şirket inceleme imkânı vermektedir. Ayrıca bu programda eskisi gibi tüm defterleri tek tek incelemek yerine mükellefin vergi dairesine göndermiş oldukları bilgileri(bilanço, gelir tablosu, beyannameler gibi.) süzerek mükellefi çok daha hızlı bir şekilde inceleme imkânı doğmaktadır. Bu sistemle vergi denetmeni çok büyük bir zaman tasarrufu elde ederek, bilgilerin eksiksiz ve zamanında kendine ulaşmasını sağlamaktadır.

4.1.1.8-E Fatura Kayıt Sistemi: Bu sistem “Mükellefler tarafından bilgi işlem sistemi aracılığıyla elektronik belge olarak düzenlenen faturalarda bulunan bilgilerin belirlenen standartlarda ve elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığı’na aktarılması suretiyle faturalara ait ikinci nüshaların kağıt ortamında saklanması zorunluluğu ortadan kaldırır;

belli şartlar dahilinde faturalara ait birinci nüshaların elektronik ortamda oluşturulması ve alıcılara iletilmesine imkan sağlayan bir sistemdir” (Keskin, 2008: 29)

E-Fatura kayıt sistemine geçmek için, bilanço usulüne tabi defter tutulması gerekir. İlk aşamada büyük mükellefleri kapsayacak bu sistemin, daha sonra tüm mükelleflere yayılması amaçlanmıştır. Bu sisteme geçmek için ayrıca mükelleflerin elektronik sistemleri kayıt sistemine uyumlu olmalıdır. Belli bir süreye tabi olacak mükellef, bu denemede başarılı olursa kayıt sistemine dahil edilecektir. Bu sistem, mükellefler açısından faturalarını elektronik ortamda muhafaza etme güvencesinin yanında şirketler için şeffaflık anlamı da taşıyacaktır. Çünkü mükellefler, denetlenme riskini üzerlerinde daha çok hissedecek ve vergi kayıplarına daha az neden olacaklardır.

Vergi denetmenleri ve denetim memurları açısından ise mükelleflerin faturalarına çok daha hızlı bir şekilde ulaşıp denetime gelen çuval dolusu evraklardan kurtulmuş olacaklardır. Ayrıca bu sistemle incelenecek mükellefin ilgili doneleri tek bir tuşla ekran karşısında olacak vergi denetmenine çok daha büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Bir inceleme esnasında mükelleflerden ilgili dönemle ilgili defter ve evraklar istenir. Bu evrakların tablolaşması ve incelenecek duruma getirilmesi vergi memuru açısından hem hata riskini artırır hem de mükellefe çok aşırı bir zaman kaybı yaratır. Ama bu sistemin oturması ile incelenecek mükellefin ve bu incelemeyle ilgili diğer şahıs ve şirketlerin evrakları tek bir tuşla ekrana gelecek bu sayede çok daha fazla mükellef ve vergi matrahı incelenecek duruma gelecektir.

4.2.DÜNYADA VERGİ DAİRELERİNİN MODERNİZASYONU VE VERGİ DENETİMİNİ ETKİLEYEN PROJELER

20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan bilgisayar internet teknolojisindeki gelişmeler tüm dünyada yepyeni bir değişime neden oldu. Bu değişim ile birlikte ülkeler 1990’lı yıllarda e-devlet modeline yönelik çalışmalara hız verdiler. BM ve Amerikan Kamu Yönetim Topluluğu(ASPA) tarafından yapılan araştırma da BM üyesi 190 ülkenin % 11’i e devlet uygulamalarını hiç kullanmamış, % 17’si başlangıç düzeyinde, % 34’ü ileri düzeyde, % 29’u interaktif, % 9’u online parasal işlem yapabilme olanağı sağlayan ileri düzeyde yer almaktadır. Yönetimsel sınırları aşan en üst düzeye henüz hiçbir devlet ulaşamamıştır. Uluslar arası danışmanlık şirketi Accenture’nin raporuna göre e-devlet yapılanmasında en ileri seviyede olan Singapur, Kanada, ABD gibi devletlerdir.

“Dünya genelinde Brown Üniversitesi’nce 198 ülkedeki ulusal-altı birimler, yerel hükümet, bölgesel birimler, kentlere ait kamu web siteleri dışındaki 1935 web

sitesinde belirlenen 28 online hizmete göre 2004 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada e-devlet performansı açısından Kuzey Amerika başta olmak üzere bu bölgeyi Asya, Batı Avrupa, Pasifik Okyanusu Adaları, Orta Doğu, Doğu Avrupa, Rusya ve Merkezi Asya, Güney Amerika, Merkezi Amerika ve son olarak Afrika izlemektedir” (Demirel, 2006: 20). Afrika ülkelerinde e-devlete geçiş nedeni olarak yolsuzlukları önlemek amaçlı geçiş olmasına karşın batılı devletlere e-devlete geçiş amacı devletin halkına ileri teknoloji imkanlarını sağlayarak devlete bir imaj yaratma isteğidir.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte küreselleşen dünyadaki ülkelerin devlet anlayışlarında birçok değişiklik, gelişme söz konusu olmuştur. Bu gelişmeleri bazı ülkelerin vergi modernizasyonundaki değişimlere bakarak göreceğiz.

4.2.1-ABD:Amerika internet kullanıcıları bakımından dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında yer almaktadır. Nüfusun % 60'ı internet vasıtasıyla e-devlet imkânlarından faydalanmaktadır. Amerika'nın ilk kurulan ve en önemli devlet organizasyonu Ulusal Gelir İdaresi(IRS)' tir. 1985 yılında beri vergi beyannamelerinin internet ortamında gönderilmesi sağlanmaktadır. 2001 yılına girildiğinde 40 milyondan fazla mükellef beyannamelerini internet ortamında göndermektedir.

1998 yılında ABD Kongresi tarafından kabul edilen Amerika Gelir İdaresi(IRS)'nin yeniden yapılandırılması ve modernizasyonu talimatı verilmiştir. Bu talimatlardaki amaçlar;

- Her mükellefe en iyi hizmeti sunmak
- Tüm mükelleflere en iyi hizmeti sunmak
- Verimli ve nitelikli hizmet sunmak (Gerçek, 2007: 1)

4.2.1.1-IRS'nin Yeniden Yapılandırılması

IRS'nin yeniden yapılandırılması için şu 5 alanda değişiklikler yapılması kararlaştırılmıştır;

a)"Gelir idaresi uygulamalarını yenilemek: Gelir idaresinin uygulamaları mükelleflerin sorunlarını anlama, çözüme ve önlemeye yönelmiştir. Gelir idaresinin işlerinde en fazla önem, mükelleflerin eğitilmesine ve onlara hizmet sunulmasına verilmeye başlanmıştır"(Gerçek, 2007: 1).

b)Dört ana operasyon grubu oluşturulmuştur. Bunlar;

- Ücret geliri elde edenler ve basit beyanname dolduran mükellef grubu,
- Küçük işletmeler(aktif 5milyon \$ kadar olanlar) ile vergi verilmesi daha karışık olanlar
- Orta ve üst gelire sahip (aktif 5 milyon \$'ı aşan) işletmeler ve kuruluşlar

-Muaf kuruluşlar

c)Performans ölçütlerini değiştirmek,

d)Gelir idaresinin sorumluluğunu açıkça belirlemek,

e)Yeni teknolojilerden yararlanmak: IRS yeniden yapılandırma kapsamında teknolojik altyapısını geliştirmeye büyük önem vermiş ve bunun için deneyimli şirketlerle işbirliği içine girmiştir.

Yeni teknolojiden beklenen amaçlar ise;

-Mükelleflerle elektronik ortamda iletişim kurarak, vergileme ile ilgili işlem ve sorunlarını daha çabuk çözmek,

-İlgili kuruluşlarla elektronik veri alış-verişinde bulunarak mükellefler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, IRS uygulamaları bilgisayar projelerini kapsadığı için "işletim sistemi" modernizasyonu içinde 5 yıllık bir dönem doğrultusunda tamamlanması öngörülmüştür. IRS'nin amacı 2007 yılında beyannamelerin en az %80'nin elektronik ortamda doldurulup gönderilmesidir.

IRS bilgisayar teknolojisinden yoğun bir şekilde yararlanmaktadır. Böylece bilgiye ulaşma maliyeti oldukça azalmaktadır. Ayrıca, bilgisayar teknolojisi vergi dairelerinin uygulamalarını güçlendirmiş ve kaçakçılığın önlenmesinde büyük rol oynamıştır. "Beyannamelerin seçilmesi ve kayıtların gerçek ölçek ve hadlere uyup uymadığı kontrolünün bilgisayar amacıyla yapılması, vergi inceleme ve denetimlerinin objektif bir şekilde yapıldığı ve denetçilerin sübjektif değerlendirmelerine dayanmadığı konusunda mükelleflere bir güvence sağlanmış ve vergi kanunlarına uyumunu arttırmıştır" (Gerçek, 2007: 2).

Merkezi idarenin görevleri içinde veri sistemlerinin dizaynı ve satın alımını planlamak, iş yükü ve analiz programlarına göre personeli bölgelere dağıtmak, yabancı ülkelerdeki görevlilerle temas kurmak, mükellef hesapları ve yönetim bilgi sistemlerinin bulunduğu iki Bilgi İşlem Merkezi ile IRS hizmet merkezi yönlendirilmektedir.

Hizmet merkezleri;

-Beyanname ve dokümanlarla veri işlemini gerçekleştirmek,

-Vergi beyannamelerin doğruluğu ve ek ilaveleri için mükelleflerle yazışmaktadır.

İnceleme fonksiyonu personel sayısı şöyledir:

-Gelir ajanları 14.000

-Vergi denetim elemanı 2.200

-Hizmet merkezi 2.800

-Diğer 5600 (Doğan ve Kapusuzoğlu, 2005: 22)

Gelir ajanları gerçek kişilerin karmaşık nitelikteki beyannamelerini ve tüketim vergisi beyannamelerini incelemektedirler. Büyük şirketler ise; ekonomist, mühendis ve uluslar arası uzmanlarında içinde olduğu gelir ajanları içindeki 3500 kişilik grupla incelenmektedir.

4.2.1.2-Amerikan Vergi İdaresince Kullanılan Beyanname Seçim Yöntemleri: Amerikan Vergi İdaresinin beyanname incelemelerine bu kadar önem vermesindeki amaç mükellefleri kanunlara gönüllü riayet etmelerini ve vergi kaçak ve kayıpların önlenmesidir. Bu nedenle vergi incelemesi için seçilecek beyannamelerin incelenmesinde bilgisayar teknolojisinden büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Ofiste her yıl ne kadar beyanname incelenmesi gerektiği eleman durumuna göre belirlendikten sonra inceleme planı hazırlanmaktadır. Mükellefi ve beyannameleri en çok kullanılan yöntem olan DIF(The Discriminated Functions) yöntemiyle seçilmektedir. Bu yöntem bilgisayar programı olup incelenecek beyannamelerin potansiyeline göre sınıflandırmaktadır. DIF sisteminde matematiksel ve istatistiksel veriler kullanılmaktadır. Her yıl 50 bin ila 100 bin mükellef bu yöntemle incelenmektedir. Bu sistemde mükelleflerin vermiş olduğu tüm beyannameler ve bilgiler birbirleri ile karşılaştırılmaktadır. “Bilgi Dökümantasyon Eşleştirme Programı olarak adlandırılan bu program alıcıların beyan ettikleri beyannamelerle gider olarak indirim kapsamına aldıkları kalemleri ve üçüncü kişilerin vermiş oldukları diğer bilgilerin arasından milyonlarca uyumsuzlukları açığa çıkarılmaktadır.”(IRS Tax Administration,1996)Eğer mükelleflerin bilgileri arasında bir uyumsuzluk olursa bu mükellefler incelenecek mükellefler kısmına aktarılır.

IRS hakkındaki önemli noktalar;

- IRS yaklaşık 100.000 personele sahip,
- IRS yaklaşık 225 milyon adet beyannameyi işleme tabi tutuyor,
- IRS beyannamelerin 53.000 adedini bilgisayar ile dosyalıyor,
- IRS yılda yaklaşık 2 trilyon \$ vergi topluyor,
- IRS denetim planlaması ve uygulaması bilgisayar ve program ve bilimsel fonksiyonlar vasıtasıyla gerçekleştiriyor,
- IRS denetimde vergi yükümlülüğünü arttıracak incelenmesini hedefliyor,
- IRS toplam vergi mükelleflerinin % 1’ini denetliyor,
- IRS vergide uzlaşmaya ayrı bir önem veriyor,
- IRS aynı zamanda mükellefe vergi yükümlülüklerini gerçekleştirilmesinde bilgi bazında, teknik baz da yardımcı ve destek oluyor,

- IRS' in en önemli ilkesi: Hizmet+Uygulama=Uyum sağlanması olarak belirliyor. (Yazar ve Tezcan, 2007: 41)

4.2.2-Singapur:

Singapur e-devlet yolculuğuna 1980'lerin başında başlamıştır. E-devlet uygulamasında başta gelen ülkelerdendir. Bunun ülke nüfusunun az olmasının da katkısı büyüktür. 2000 yılında ise ilk e-devlet eylem planını uygulamaya koydu. Singapur'da e-devlete yönelik çalışmalar aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir. (Demirel, 2006: 106-107)

-Ulusal Bilgisayarlaştırma Planı(1980-1985): Bu plan, geleneksel iş fonksiyonlarını otomatikleştirmeye, kâğıda dayalı çalışmayı azaltmayı, kamu hizmetlerinde bilgi teknolojilerinin kullanımını arttırmaya odaklandı.

-Ulusal Bilgi Teknolojileri Planı(1986-1991): Bilgi teknolojilerine ilişkin stratejilerin gelişmesiyle tek duraklı kesintisiz hizmet verilmesine doğru bir yönelim oluşmuş bu plan doğrultusunda Okul Linkleri, Ticaret Ağı, Hukuk Ağı, Tıp Ağı, Bütünsel Arazi Kullanım Sistemi, Tek Duraklı Adres Değişim Bildirim Sistemi projeleri hayata geçirilmiştir.

-Bilgi Teknolojileri(1999-1992): Singapur'da yaşam kalitesini geliştirici geliştirici hizmetlere (ekonomiyi geliştirme, Singapuruların potansiyelini artırma, toplulukları yerel ve global olarak internete bağlama) odaklanılmıştır.

Özellikle hızlı ve güvenli geniş bant teknolojisini kullanan bilgi, alışveriş, kültür ve sanat vb. işlemleri entegre eden "Singapur One" geniş bant girişimi interaktif multimedya uygulamaları ve hizmetlerini Singapur'daki tüm ev, işletme ve okullara yayılmıştır.

Infocomm 21 (2000-2003): Bilgi teknolojileri ve Telekomünikasyon kavramlarının birbirleriyle bütünleşmesi Singapur' da başarılı bir e- devlet ve e-toplum geliştirmeyi amaçlayan Infocomm 21 master planının 2000 yılında başlatılması sağlanmıştır.

Bağlı Singapur (2003): Şu an yürürlükte bulunan bu plan Infocomm'u yeni değerler üretmekte ve yaşamı zenginleştirmek konusunda yeni fikirleri gündeme getiren bir araç olarak görmektedir. E-devlet ikinci planını (2003-2006) da Infocomm'u müşterilerin ve internet'e bağlı vatandaşların memnuniyetini sağlayan bir plan olarak geliştirmek istemektedir. (Demirel, 2006: 106-108)

E-kamusal hizmetlerde en dikkat çekici proje e-citizen'dir. Diğer bir proje idari e-iş olan GeBIZ'dir. 2000 yılında faaliyete geçmiştir. GeBIZ sayesinde ticari işletmeler devletle olan ilişkilerini daha şeffaf ve güvenilebilir bir ortamda sürdürmektedir. Bütün

işlemlerin elektronik ortama aktarılması ile Singapur dışından bile iş kurabilme imkanı sağlanmaktadır.

4.2.3-Finlandiya:

Finlandiya e-devlet modeli ile rekabetçi bir toplum yaratma amacıyla başarılı olmuş bir ülkedir. “İyi gelişmiş bilgi altyapısı, yüksek nitelikli iş gücü, etkin politika uygulamaları, uzmanlaşmış BIT uygulamalarının kullanılmasına imkan vermektedir. (Demirel,2006:105) E-devlete yönelik altyapı çalışmaları arzu edildi düzeyde gelişmektedir.

Maliye Bakanlığı'nın internet üzerindeki hizmetleri ile e-devlet kapsamında ileri düzede bir devlettir. Finlandiya 19 Şubat 2003 tarihli Dünya Ekonomik Formu'nun 82 ülkeyi kapsayan raporunda Finlandiya bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ve gelişmesi açısından politik ve düzenleyici etki olarak zirvede yer almaktadır. Bilgi ve Telekomünikasyonun vatandaşlar tarafından kullanımında ileri bir ülke olarak nitelendirilmektedir. (Demirel, 2006: 106)

4.2.4-Kanada:

Kanada bilgisayar ve internet kullanımı açısından öne çıkan bir ülkedir. Ülke nüfusunun % 67'si, küçük işletmelerin % 70'i, internete bağlanmaktadır. “Accenture”ın raporuna göre, Kanada'nın e-devlet hizmetleri müşteri vizyonu, verilen hizmetlerin performansını ölçme yöntemleri, değişik ve birbirine entegre kanallarla, bütünsel bir sistemle hizmetin götürülmesiyle diğer ülkelerden farklılaşmıştır” (Çiçek, 2005: 8).

Kanada Devleti'nin sunmuş olduğu e-devlet erişim hizmetlerinden en yaygın olarak kullanılan internet siteleri “Canada Benefits”, “GST/HST Netfile”, “Filing Centre” hizmetleridir. Canada Benefist, bireylere özel hal ve kazanımlar hakkında bilgi ve hizmet vermektedir. Devlet öğrenci kredileri, emeklilik planları, sigortalar, sosyal yardımlar gibi konuları kapsamaktadır. Netfile ise vatandaşların beyanname ve yardım konularında doldurulan dosyalar direk Kanada Gümrük ve Gelir idaresine gönderme imkanı sağlamaktadır. Filin Center, şirketlerin kuruluş, tasfiye, şirketleşme, yeni pazarlara girme, iş genişletme gibi konularda bilgi verildiği sitedir. Bu hizmetin verilmesinde 4000 personel çalışmaktadır. 2 milyondan fazla veri tabanının saklandığı site her hafta kullanıcılarına düzenli olarak bilgi vermektedir.

4.2.5-İngiltere:

İngiltere Gelir İdaresi'nin mükellef odaklı bir yönetim anlayışına geçilebileceği vurgulanmıştır. İngiltere Gelir İdaresi'nin stratejileri arasında "Mükellefleri anlama,

onların sorunlarını çözmeye, gelir idaresi-mükellef ilişkilerini hızlı ve etkin bir şekilde kurma ve mükelleflerin vergiye uyumunu arttırmaya yöneliktir"(Gerçek, 2007: 3)

İngiltere Gelir İdaresi teknolojidenden etkin bir şekilde yararlanmak için internet üzerinden beyanname düzenleme ve idareye iletme sistemi başlatmıştır. Ayrıca internet, telefon ve iletişim aracılığı ile de mükelleflerin eğitilmesi sağlanılmıştır. Teknolojiden yararlanılması, Gelir İdaresi ile mükellefler arasındaki iletişimi arttırmış ve işlemlerin kolay, hızlı sağlanarak zaman ve kaynak tasarrufu sağlanmıştır. Diğer taraftan teknolojiden yararlanarak uluslararası ticaret, ihracat, gümrük işlemleri, katma değer, vergi idaresi ve benzeri işlemler hakkında etkin bilgi edinilerek denetim ve etkinlik ölçüsü arttırılmıştır.

4.2.6-Fransa:

Fransa vergi dairesinin misyonu "Ekonomiyi Fransa halkına sürekli gelişmeyi garanti edecek şekilde yönetmek, Fransız şirketlerinin gelişme potansiyellerinin desteklemek ve ekonomik güvenliği sağlamaktır" (Gerçek ,2001: 6).

Bu misyon; basitleştirme, şeffaflık, yeni teknolojilerin kullanımı, diyalog ve deneyim unsurlarına dayandırılmıştır. Yapılan çalışmalarda mükellefin işini kolaylaştırmak için "mükellef temsilcisi" birimi ve "mükellefin tek vergi hesabı" kurulmuştur. İnternetin çalışma aracı olarak kullanarak çalışma ve düzenin teknolojik gelişmelere adaptasyonu vergi dairesinin modernizasyonu için önemli olmuştur. Böylece vergi daireleri daha dinamik ve etkin çalışacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI

Bu bölümde bir ilimizin vergi dairesi başkanlığında görev yapan vergi dairesi denetmenleri grup müdürü ve yine aynı vergi dairesi başkanlığında görev yapmakta olan on adet vergi denetmeni ile mülakat şeklinde örnek olay çalışması yapılmıştır. Vergi denetmenlerine vergi denetim sistemi, çalışma koşulları, bilgisayar internet teknolojisinin etkileri hakkında soru cevap şeklinde bir çalışma yapılmıştır. Planlanan çalışma öncesinde mülakat yapılacak vergi denetmenleri sayısının dört olması yeterliydi. Fakat yapılan çalışmanın daha verimli ve gerçekçi olması amacıyla mülakat yapılacak vergi denetmenleri sayısını on olarak belirledik. Mülakat yapılacak vergi denetmenleri hakkında gerekse örnek olay çalışmasının yapıldığı vergi dairesi başkanlığının adının geçmemesi konusunda yetkililere güvence verdik. Çünkü örnek olay çalışmasına katılan yetkililerin sorulara ve diğer paylaştıkları bilgilere samimi ve ilerisi için bize ışık tutabilecek cevaplar vermeleri adına hata payını en aza indirmek için bu güvenceyi vermek gereğini duyduk. Yapılan örnek olay çalışmasını vergi dairesi grup müdürü ve vergi denetmenleri olarak iki bölüme ayırdık. Çünkü iki bölümde bize farklı açılardan yardımcı olacaktır.

5.1.VERGİ DAİRESİ DENETMENLERİ GRUP MÜDÜRÜ İLE YAPILAN ÇALIŞMA

Vergi dairesi denetmenleri grup müdürü beş yıldır bulunduğu mevkide görev yapmaktadır. Vergi denetmenlerinin çalışmalarından ve denetmenlerin koordinasyonundan sorumludur. Vergi denetim sistemindeki sorunları hem mükellef hem de devlet tarafından bakmak konusunda çok deneyimlidir. Yapılan çalışmada yetkilinin değindiği konulara girecek olursak kayıt dışı ekonominin ülkemiz açısından diğer gelişmiş ülkeler baz alındığında iyi durumda olmadığı bilinmektedir. *Kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmekte sadece internet ve bilgisayar teknolojisinin yeterli olamayacağı bunun yanında siyasal irade ve kanunların düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.* Çünkü bu üçlü çarkın birbiri ile bağlantılı olduğu birinin eksik ya da yanlış yapılması diğer etkenlerinde verimliliğini ve amaçlara ulaşmasını azaltacağı belirtilmiştir. Ülkemizde vergi denetim oranının % 2 olduğu diğer gelişmiş ülkelere ile kayıt dışı ekonomisin boyutları arasında oransal olarak % 20 ile % 30 arasında bir fark

olduğu açıklanmıştır. Kayıt dışına çıkan rakamlar akla geldiğinde bu oranın parasal değerinin çok büyük meblağlara ulaşacağı görülmektedir.

Mükelleflere vergi ödeme alışkanlığı kazandırmak için her zaman karşımıza çıkan vergi indirimleri konusunun mükelleflere bu alışkanlığı kazandıramayacağı özellikle vurgulanmıştır. Çünkü şu haliyle bozulan bütçe dengesi daha düşük vergi oranları ile daha çok bozulacağı ve bu durumun ülkenin geleceği için tehlike yaratabileceği belirtilmiştir. Mükelleflere vergi denetimi alışkanlığı kazandırmanın ilk yolunun “mükelleflere bir gün denetlenebileceği endişesini yansıtmak” olacağı açıklanmıştır. Şu an yetersiz olan vergi denetmeni sayısı bu aşamadaki en büyük engel olduğu belirtilmiştir. Vergi denetmeni yapılacak firmaların büyüklüğünden çok vergi denetmeni yapılacak firmaların sayısının daha önemli olduğu vurgulanmıştır. Çünkü ne kadar çok mükellef ve iş yeri denetlenirse o kadar vergi denetiminin etkisi arttığı ve vergiden kaçınmaya yönelen ya da yönelecek olan mükellefin caydırılmasına neden olduğu anlatılmıştır. Günümüzde ortaya çıkan yolsuzluklar mükelleflerin devletine olan güvenlerinin sarsılmasına ve bunun sonucunda da vergiden kaçınmaların arttığına dikkat çekilmiştir. Diğer bir etken de vergiden kaçınmaya yönelik, vergi denetimin bürokrasi tarafından yönlendirildiği ve bunun sonucunda da her kesime eşit denetim yapılmadığı endişesi olduğu ortaya çıktığı belirtilmektedir. Vergi denetimlerinin şirketlerin geçmiş vergisel tablolarına yapılmasının yanlışlığı da vurgulanmıştır. Çünkü vergisel açıdan sorunlu olan firmalar ya tasfiye ediliyor ya da bu firmalar ekonomik yönden çok zor durumda kalıp iflasa sürükleniyorlar. Bu nedenle şirketlerin geçmişine yönelik yapılan denetimden kesilen cezaların büyük çoğunluğu tahsil edilemediği belirtilmiştir. Amerika da gayrimenkul kiralama işlemlerini vergi dairesinin yapmış olduğu, kiracı ile ev sahibinin görüşmediği, tüm sözleşmelerin ve gerekli yazışmaların vergi dairesi birimleri tarafından yapıldığı ve ev sahiplerinin banka hesaplarına yasal kesintiler yapıldıktan sonra vergi dairesi tarafından yatırıldığı anlatılmıştır. Bu durumda gayrimenkul sermaye iradında kayıt dışının büyük ölçüde ortadan kalktığı anlatılmıştır. Bu gibi uygulamaların Türkiye için de olması gerektiği belirtilmiştir.

Vergi denetim yapısının üzerindeki bürokrasi baskısından bahsedilmiş, bunun vergi denetimin verimliliğini ve kalitesini engellediği vurgulanmıştır. Özerk bir vergi dairesi yapısının vergi denetiminin etkinliği açısından kesinlikle yarar sağlayacağı bir oluşum olduğu belirtilmiştir.

Bilgisayar ve internet teknolojisi hakkında birçok fayda ve eksiklikten bahsedilmiştir. Örnek vermek gerekirse gittiğim vergi dairesinde internet ve birçok

denetmende bilgisayar yoktu. Bilgisayar, internet teknolojisinin faydalı fakat yetersiz olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Vergi denetminde VEDOS, VEDOP, MERNİS gibi projelerin çok faydası olduğu anlatılmıştır. Mükellefin kimlik tespiti veya yer tespitinde MERNİS projesinin etkili olduğu belirtilmiştir. *Mükelleflerin banka hesapları ve hareketleri, gayrimenkul bilgileri görülememesi internet ortamında en büyük sorun olarak göze çarpmaktadır. Veri ambarının kişisel olarak mükellefe göre tam oturtulamaması da denetimin etkili ve hızlı yapılmasındaki engeller olarak görülmektedir. Mükelleflerin tüm vergisel işlemlerini bilgisayar ve internet ortamında sağlanması gerektiği, bu sayede mükellefleri bilgisayar ve internet ağında daha rahat kontrol edilip denetimin yapılabileceği, bilgisayar ve internet teknolojisinin tam anlamıyla geliştirilmesi ile çok büyük fayda sağlayacağı kabul görmüştür.*

Vergi denetmenlerinin yetersiz, bilgisayar ve internet teknolojisine yabancı oldukları belirtilmiştir. Vergi denetmenlerine eğitimler ve imkânlar sağlanarak bilgisayar ve internet alışkanlığı kazandırılabilceği anlatılmıştır. *Vergi denetmenleri arasındaki terfi ve yükselme anlamında çok büyük adaletsizliklerin olduğu, daha çok çalışıp denetime daha büyük katkılar sağlayan yetkili yerine daha az çalışıp sadece koltuğunda yükselme sınavlarına çalışan yetkililerin terfi ettiği anlatılmıştır.* Bu gibi durumların varlığından dolayı zeki ve yetenekli personel özel sektöre yönlendiği belirtilmiştir. Terfi ve atamaların yetkilinin yapmış olduğu görevlere ve hizmetlere göre puanlama sistemi ile adaletli ve hak edene terfi imkanı sağlamaya yönelik programlara ihtiyaç duyulduğu anlatılmıştır. Görüşmemizin son kısmında *devlete olan güvenin verginin adaletli bir şekilde toplanarak sosyal projeler ile tekrar halkın ihtiyaçlarını kullanmaya yönelik çalışmalar ile artacağı vurgulanmıştır.*

5.2.VERGİ DENETMENLERİ İLE YAPILAN ÇALIŞMA

Vergi dairesi başkanlığında görev yapan ve vergi inceleme yetkisi olan on vergi denetmeni ile yapılan çalışma mümkün oldukça şahıs ve kurum kimliğine saygı duyularak çalışmanın en verimli ve gerçekçi beyanlar ile yapılmasına özen gösterilmiştir. Örnek olay çalışması için hazırlanmış sorular, vergi denetmenlerinin her birine sırası dahil aynı olacak şekilde yöneltilmiştir. Denetmenlere yönlendirilen sorular özenle hazırlanmış, vergi denetmenlerinin *vergi denetim yapısının kalbi olduğu düşüncesinden yola çıkarak tez çalışmasına somut katkılar ve farklı bakış açıları kazandırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.*

Şu anki göreviniz, yetkileriniz nelerdir ve bağlı bulunduğunuz birimler açısından nasıl bir yapıya sahipsiniz sorusuna;

Yapılan çalışmada görüş bildiren on kişi arasından dokuz kişinin vergi denetmeni ve bir vergi denetmen yardımcısı olduğu belirtilmiştir. Yetkililer Maliye Bakanlığı'na bağlı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın il ve taşra düzeyinde Vergi Dairesi Başkanlığı'na bağlı olarak görev yapmaktadırlar. Yetkililerin inceleme, teftiş, soruşturma, memur soruşturması, eğitim ve tarhiyat görevleri bulunmaktadır.

Bir denetim sürecine nasıl hazırlanıyorsunuz, ne gibi araştırmalar yapıyorsunuz sorusunun;

Bir vergi inceleme sürecine öncelikle inceleme metninde denetmenlerden neler istendiği tespit edilmektedirler. Daha sonra incelenecek birim sektörel açıdan farklılıklar gösteriyor ise (imalat sektörü, hizmet sektörü vb..) sektörün yapısını ve işlevini araştırırlar. Bunu dışında incelenecek birimin iş kapasitesi, ticaret yaptığı mükelleflerin durumu ve finansal durumunu saptarlar. Ayrıca yasalara uygun bir şekilde incelenecek hususlar ile ilgili mevzuat araştırması yaparlar. Bu aşamalar sonunda denetlenen birimlerden istenilen evrak, belge ve dokümanlar istenerek vergi incelemesi yapılıp ve rapor hazırlanarak denetim sürecini tamamlamaktadırlar.

Bilgisayar ve internet teknolojilerinden ne şekilde faydalanıyorsunuz sorusuna;

Bilgisayar ve internet teknolojilerinden mükelleflerin bilgilerine ulaşmada, denetim öncesi sektörel ve mevzuat araştırmasının yapılmasında, denetim sonunda raporun hazırlanılmasında yararlanılmakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu raporların VEDOS sisteminde yer alması sağlanarak veri transferi şeklinde yararlanıldığını belirtmişlerdir. Çoğunluk vergi idaresi içinde kısıtlı (sadece devlet kurumları sitesine girişin izin verilmesi) internet yüzünden bilgisayar ve internet teknolojilerinden yeterince faydalanamamakta olduklarını da belirtmişlerdir.

E-devlet kapsamında kullanmış olduğunuz programlar nelerdir ve bu programlar vergi denetimine nasıl bir etki sağlamaktadır sorusuna;

E-devlet kapsamında denetmenlerin büyük kısmı VEDOS, VEDOP, MERNİS gibi projelerin vergi denetimi aşamasında denetimin etkin ve hızlı yapılmasına büyük katkı sağladıklarını, VEDOS projesinden mükellefe ait bilgilerin sağlanmasında ve düzenlenen raporların veri ambarına aktararak paylaşılmasında, MERNİS projesinden de mükellefle ilgili kimlik ve adres kayıtlarının sağlanması konusunda yararlanılmakta olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Danıştay ve yargı kararları ile mevzuatın araştırılması başbakanlığa bağlı sitelerden yararlanılarak sağlanmakta olduğunu da belirtmişlerdir.

Bu soruya birkaç denetmen “E-devlet’ten ve inceleme için faydalanamıyorum” ve bir denetmen ise e-devletten faydalanmak sorusuna “Excel ve Word kullanmaktayım” diyerek konuya ne kadar yabancı olduğunu göstermiştir.

Size göre vergi denetimi açısından bilgisayar ve internet teknolojisinin eksik yönleri nelerdir? Bunun için neler yapılabilir sorusuna;

Bilgisayar ve internet alanındaki eksiklikler olarak ilk önce altyapı eksikliği olarak göze çarpmaktadır. Örneğin çalışmanın yapıldığı vergi dairesinde yeteri kadar bilgisayar eksikliği ve internetin olmayışı denetmeler tarafından söylenmiştir. Vergi dairesinde erişimin internet yerine ortak kullanılan ağ üzerinden yapıldığı, internetin her siteye girmeyerek sınırlandırılarak mükellefler ve sektör hakkında detaylı ve derinlemesine bir araştırmanın sağlanamadığı vurgulanmıştır. Ayrıca tüm vergi denetmenlerinin üzerinde durmuş olduğu konu denetimi yapılacak mükelleflerin banka, tapu ve İMKB (İstanbul Menkul Kıymet Borsası) kayıtlarının doğrudan ulaşılamaması bilgisayar ve internet teknolojisinin en önemli gereksinimi olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra elektronik imzaya geçilmesi ve veri girişinin sağlıklı yapılması bilgisayar internet teknolojisinin daha etkin bir şekilde kullanılmasına büyük katkılar sağlayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca veri girişinin daha sağlıklı ve pratik yapılması gerekliliğini de belirtmişlerdir.

Size göre vergi denetiminin şu an etkinliği yeterlidir? Yeterli değilse neler yapılabilir sorusuna ;

Vergi denetiminin şu anki etkinliğini on denetmen de yetersiz olduğunu özellikle belirtmişlerdir. Vergi denetim yapısını bozan etkenler olarak öncelikle Maliye Bakanlığı’na bağlı denetim birimlerinin *çok başlı* bir denetim yapısı yaratarak etkinliğin önündeki en büyük engel olduğunu belirtmişlerdir. Bu soruna, “Bakanlıkta’ ki bazı birimler aşırı kayırlıyorken vergi denetmenleri çoğu imkandan mahrum bırakılmaktadır. Eşitlik sağlanırsa daha şevkli çalışabiliriz.” gibi farklı bakış açıları ile de sorunu ortaya koymaktadırlar.

Ayrıca cari yıl bazında yeterli oranda mükellef denetimin yapılamaması *kötü niyetli mükellefleri vergi kaçakçılığı anlamında cesaretlendirdiği* görüşü üzerinde durmuşlardır. Vergi denetimi personel sayısının teknolojik imkanlar sağlanarak artırılması ve verginin tabana yayılmasının denetim oranını arttıracaklarını söylemişlerdir. Yasaların eksikliği, dolaysız vergilerin büyük bir paya sahip olması üzerinde önemle durulmuştur. Bununla birlikte altyapı eksikliği, vergi mevzuatının karmaşıklığı, bağımsızlaşmamış vergi yapısı, Maliye Bakanlığı’na bağlı dört vergi birimine eşit

imkanlar verilmemesi vergi denetimi üzerindeki diğer sorunlar olarak belirtmişlerdir.. Bu sorunların ortadan kalkması için öncelikle Maliye Bakanlığı'na bağlı tüm vergi birimlerinin tek çatı altında toplanması öncelikli yapılması gereken çözüm önerisi olarak belirtmişlerdir. Ayrıca yasal değişiklikler ile servet artışlarının vergilendirilmesi, SMM (serbest muhasebeci mali müşavir) ve YMM'lerin (yeminli mali müşavir) sorumlulukları arttırılarak denetime katılmalarının sağlanması, mükelleflere kazançları ve beyan dışı gösterilen kazançlarının ispat yükümlülüğü getirilmesi, vergi gelirleri açısından dolaysız vergilerin düşürülmesi ve denetimin daha geniş alanlara yayılması ile denetimde etkinliğin sağlanacağını anlatılmışlardır.

Türkiye'deki vergi denetiminin artı ve eksi yönleri sizce nelerdir sorusuna;

Artı yönünün caydırıcılık olduğu bazen de vergi cezalarının çok ağır olmasından dolayı bu durumu tam tersi kıldığını belirtmişlerdir. Eksi yönler olarak ise özellikle vergi denetim yapısının çok başlı olması, denetlenen mükellef sayısının çok düşük olması, denetim eleman sayısının yetersizliği, dolaylı ve dolaysız vergilerin dağılım farkları vergi denetimi karşısındaki en büyük eksiklikler olarak karşılına çıktığını söylediler. KDV' nin mükelleflerin üzerinde ağır bir yük oluşturduğu, mevzuatın karışık olduğu ve denetim oranının az olması ile denetlenen mükellefler açısından *haksızlık olarak algılamalarına* sebep olduğunu anlatmışlardır.

Sizce vergi denetim yapısının şu anki durumu etkin bir vergi denetimi için uygun mudur? Uygun değilse size göre eksiklikleri nelerdir ve çözüm önerileri nelerdir sorusuna,

Uygun olmamakla birlikte teknik ve yapısal reformların olması gerektiği, denetim oranı ve eleman sayısının arttırılması, vergi denetim birimlerinin tek çatı altında toplanması, ispat yükünün mükellefin sorumluluğuna verilmesi, bağımsızlaşmanın mecburiyeti, daha objektif kriterlere göre daha çok mükellefe ulaşılması, inceleme elemanların özlük haklarının iyileştirilmesi, vergi kanunlarının düzeltilmesi, gereksiz incelemelere son verilmesi gerektiği çözüm önerilerini sundular.

Bir denetmen ve mükelleflerin sıkıntılarını ve yanlışlarını herkesten iyi gözlemleyen biri olarak vergi yapısındaki hatalar ve eksiklikler size göre nelerdir? Mükelleflerin vergiden kaçınmalarını/kaçırmalarını ve yanlışlarını azaltmak için neler yapılmalı, ne gibi vergi düzenlemeleri ya da tedbirleri alınmalı sorusuna;

Dolaylı vergilerin gelir payındaki büyüklüğü ve vergi oranlarının yüksekliği ve vergi mevzuatındaki karmaşıklık en önemli sorunlar olduğunu belirtmişleridir. Mükellefler açısından vergiden kaçınmayı önlemek için daha anlaşılabilir vergi

mevzuatı, vergi bilincinin toplumda yer etmesi, etkin bir altyapı, ispat yükünün mükellefe yüklenmesi, gelir üzerinden ve KDV’ de oranın düşürülmesi, nakit ödemelerinin sınırlandırılması, tüm giderlerin matrahtan düşürülmesi, verginin tabana yayılması sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır.

Sizce vergi denetiminin sağlıklı işleyişini bozan engeller nelerdir? Siyasi, bürokratik ya da yasal açıdan size göre vergi denetimini engelleyici etkenler bulunmakta mıdır? Bulunuyorsa bu etkenler nelerdir sorusuna;

Vergi denetmenlerinin hepsi vergi dairesi yapısı üzerinde siyasi bir baskı olmadığı, bu durumla çalışma hayatları boyunca karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı denetmenler, “ *siyasi ve bürokratik engel bulunmamakla birlikte bağımsızlık konusunda yetersizlik vardır*” gibi bir biri ile çelişkili cevaplar vermişlerdir. Engel olarak siyasi sistemdeki milletvekillerinin üst gelir gruplarından seçilmesi, gelir idaresinin özer olmaması, YMM devlet eliyle rant oluşturması, yasal açıdan her denetim biriminin her mükellefi inceleyememesi, vergi bilincinin yerleşmemesi, dolaylı ve dolaysız vergi gelirlerinin dengesiz dağılımı, vergi oranlarının yüksekliği, vergi gelirlerinin bir ülkenin kalkınması açısından öneminin anlaşılabilmesi gibi etkenler denetmeler tarafından ortaya konulmuştur.

Sizce vergi denetimi elemanlarına sağlanan koşullar ve imkanlar, yapılan mesleğin önemi göz önüne alındığında yeterli midir, yeterli değilse neler yapılmalıdır sorusuna;

Örnek olay çalışması yaptığım on vergi denetmeni de denetim elemanlarına sağlanan koşulların yetersizliğini özellikle vurgulamışlardır. Denetmenler özlük haklarının yeterli olmayışından, atama sorunlarından, emeklilik haklarının eksikliğinden ve terfi imkanının adaletli olarak verilememesinin vergi denetim çalışmalarını denetim elemanları açısından etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca denetim kadrosuna sık sık personel alındığını fakat ayrılmaların çok yaşandığını söylemişlerdir. Bunun yanı sıra rotasyonun kalkması gerektiği ve denetim birimlerinin birleştirilmesi gerektiği anlatılmıştır.

Özerk bir gelir idaresinin vergi denetimini etkinleştirmede etkisi olabilir mi sorusuna;

Vergi dairesi yapısının özerk bir gelir idaresine dönüştürülmesinin vergi denetimini etkinleştirme etkisinin olacağını tüm vergi denetmenleri savunmuştur. Özerk bir vergi dairesinin mükelleflerin devlete olan güvenini artırarak vergi bilincinin artmasına ve vergi yapısının bürokratik ve siyasi yapıdan arınmasına fayda sağlayacağını belirtilmişlerdir. Ayrıca özerk bir yapının çalışanlara vereceği pozitif motivasyonla kamusal maliyenin güçleneceği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra *daha*

bağımsız bir vergi idaresi mükelleflerin devlete olan güvenini arttırarak vergi bilincinin artmasına yol açacağı anlatılmıştır.

Yaptığımız denetimler sonucu en çok hangi vergi türünde ve hangi kazanç/irad/gelir türünde kaçakçılıkla karşılaşmaktadır sorusuna;

Vergi inceleme esnasında en çok KDV ve bunu takip eden gelirler, kurumlar vergisinden mükelleflerin kaçınma yoluna gittikleri gözlemlendiği belirtilmiştir. Ayrıca sektörel olarak bakıldığında serbest meslek kazancı sahipleri olan mensupların (avukat, doktor vb.) vergi ödemekten kaçındıkları anlatılmıştır.

Denetimler sırasında mükelleflerin tutum ve davranışları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Varsa mükelleflerin şikayetleri hangi konuda yoğunlaşmaktadır sorusuna;

Vergi mükellefleri denetime esnasında vergi memurunun işini kolaylaştırmaya yönelik uyumlu bir çalışma sergilediği belirtilmektedir. Mükelleflerin vergi oranlarının yüksekliği, giderlerin tam olarak gösterilememesi, vergi gelirlerinin etkin kullanılmadığına ilişkin kanaat, vergi denetimin her kesime eşit şartlarda yapılması gerektiği, mevzuatın karmaşıklığı konularından şikayet ettikleri vurgulanmıştır. Ayrıca denetim sırasında mükellefler denetmenlerden daha pozitif bir yaklaşım beklemekte oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra mükelleflerin denetimden hiç hoşnut olmadıkları “benimi buldun bunca mükellef arasında” diyerek ülkemizdeki vergi kayıp ve kaçakçılığın ne denli büyük olduğunun ispatı olarak karşılına çıktıklarını ortaya koymuşlardır.

Son olarak herhangi eklemek istediğiniz bir düşünceniz var mı sorusuna bir denetmen “siyasi iradenin bağımsız, özerk bir vergi denetim sistemi ve bu sistemin çalışanlarına verilecek motivasyon güçlü bir kamu maliyesi için vazgeçilmez unsurlardır” söylemiyle vergi denetim yapısının sorunlarına daha objektif bakmamıza yardımcı olduğu gözden kaçmamaktadır.

Aşağıdaki tablo 15’te örnek olay çalışmasının özet bir görünümü sunulmuştur. Sütunlar içindeki sayılar tamamı ile vergi denetmenlerine sorulan sorulara verilmiş olan cevapların yoğunluğuna yani önem derecesine göre sıralanmıştır. Sütun içindeki maddeler denetmenlerin bire bir cevaplarıdır.

Tablo 15: Örnek Olay Çalışmasının Özet Görünümü

UNSUR	ŞUAN Kİ KATKILARI	EKSİK YÖNLER	YAPILMASI GEREKENLER
BİLGİSAYAR, İNTERNET TEKNOLOJİSİ	1-Vedos, Vedop, Mernis projeleri ile bilgi paylaşımı ve veri transferi 2-Denetim öncesi mükellef araştırmaları 3-Excel ve Word kullanımı	1-Mükelleflerin tapu, İMKB, banka gibi hesaplarına internette ulaşamaması, 2-İnternet ağının kısıtlandırılması 3-Altyapı yetersizliği	1-Veri girişinin ve paylaşımının daha geniş ve pratik yapılması, mükellef varlıklarına hızlı erişim sağlanmalı 2-Elektronik imza
VERGİ DENETİMİNİN ETKİNLİĞİ	1-Göstermelik bir etkisi var.	1-Maliye Bakanlığı'na bağlı dört denetim biriminin olması (<i>çok başlılık</i>) 2-Düşük vergi denetim oranı 3-Vergi ödeme bilincinin kavranılamaması 4-Bağımsızlık 5-Eksik denetim elemanı sayısı 6-Vergi oranlarının yüksekliği 7-Dolaylı ve dolaysız vergi arasındaki fark 8-Yetersiz teknik donanım 9-Yasal açıdan her mükellefin denetlenmemesi 10-Vergi birimleri arasındaki adaletsizlik	1- <i>Teknik, yapısal ve hukuksal reformlar yapılmalı</i> 2- <i>Cari yıl denetim oranları artırılmalı</i> 3-Dolaylı vergilerin payı düşürülmeli denetim tabana yayılmalı 4-Vergi oranları indirilmeli 5-SMM ve YMM'lerin sorumlulukları artırılıp denetime katılmaları sağlanmalı 6-Denetim yapısı tamamen bağımsız olmalı 7-İspat yükü mükellefe yüklenmeli 8-Nakit ödemeler sınırlandırılmalı 9-Gelir idaresi özerk olmalı 10-Millet vekilleri üst gelir gruplarından seçilmemeli
MÜKELLEFLER AÇISINDAN VERGİ DENETİMİ		1-Vergi oranlarının yüksekliği 2-Herkesin eşit şekilde incelenmemesi 3-Dolaylı vergilerin ağırlığı 4-Giderlerin tam olarak yansıtılmaması 5-Toplanan vergilerin etkin kullanılmadığına ilişkin kanaat	1-Basit ve anlaşılabilir vergi mevzuatı 2-Vergi oranları düşürülmeli 3-Tüm giderler matrahtan düşürülmeli 4-Vergi tabana yayılmalı 5-Vergi bilinci eğitimle desteklenmeli 6-Pozitif düşünce ile mükelleflerle ilişki
DENETİM ELEMANLARININ ÇALIŞMA ŞARTLARI		1-Özlük haklarındaki yetersizlik 2-Atama sorunları 3-Maliye Bakanlığı'na bağlı her denetim birimine maaş ve emeklilik konusunda eşit şartlar sunulmaması	1-Özlük hakları iyileştirilmeli 2-Denetim birimleri birleştirilmeli 3-Rotasyon kalkmalı
ÖZERK BİR GELİR İDARESİ	1-Tam bağımsızlık, etkin ve güçlü bir kamu yapısı 2-Çalışanlara verilen motivasyon 3-Siyasi ve bürokratik yapıdan arınma		1-Daha özgür ve daha etkin vergi denetimi yapılması için özerk bir yapıya geçilmeli 2-“Daha bağımsız bir vergi idaresi mükelleflerin Devlete olan güvenini arttırarak vergi bilincinin artmasına yol açacaktır”

SONUÇ

Küreselleşen dünyada bilgi-işlem ve teknolojilerin artık ülke faaliyetlerine yön verdiği bir ortamda Türkiye'nin de her alanda bilgi-işlem ve teknolojilerden yararlanması gerekmektedir. Günümüzde vergi denetimi adına yapılmakta olan VEDOS, VEDOP, MERNİS, VERİA, TC kimlik gibi projelerin uygulamaya geçmesi vergi denetimin etkinleştirilerek işlemlerin daha çabuk ve daha az masrafla yapılmasını sağlayacaktır. Bu durum ise maliyetlerin düşmesine neden olarak, atıl çalışan personelin başka alanlara kaydırılmasına yol açacaktır. Diğer yandan vergi denetimi adına mükellefler ve firmalar daha çok denetlenebilir bir yapı içine gireceklerdir. Artık vergisel işlemlerin vergi ağı içinde yapılması zorunlu kılınacaktır. Böylece internet ağı içinde kurumlar arası bilgi paylaşımı sonucunda mükellefler ve firmalar çok daha iyi bir şekilde denetlenebileceklerdir. Ayrıca kişiler adına kurulan veri ambarları sayesinde o kişiler hakkında çok daha çabuk bilgi edinilebilecek ve birçok yazışmanın da önüne geçilerek hızlı ve etkin bir denetim sağlanacaktır.

Bilgisayar ve internet teknolojisinin tek başına ekili olamayacağı tez çalışmamızın içinde de vurgulanmıştır. Yapılan çalışmada sonuç olarak bilgisayar ve internet teknolojisinin Türkiye açısından büyük bir fırsat olduğunun farkına varılmalıdır. Çünkü geleneksel yöntemler ile mükelleflerin denetimin sağlanamadığı görülmüştür. BİT teknolojisinden maksimum faydalanarak bu fırsatı ülke olarak lehimize çevirmek zorundayız. Bunun için mükelleflerin vergisel açıdan ve diğer gereksinimleri, hizmetleri bakımından bilgisayar ve internete bağımlı hale getirip mükellef denetimlerini bu doğrultuda yürütmemiz esas faaliyetlerimiz olmalıdır. Mükellefler internet ve bilgisayar ağına sıkıştırılarak kontrol altında tutulmaları sağlanmalıdır. Tabiki de BİT teknolojisinin asıl amacı topluma daha iyi ve kaliteli hizmet sunmak olmalıdır fakat vergi denetimi konusunda da kullanılabilir fırsatlar kaçırılmamalıdır.

Tez çalışmasına katkı sağlamak ve denetimin gerçek sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşmak adına; bir ilimize bağlı vergi daire başkanlığı içinde vergi denetmeleri grup müdürü ve on denetmen ile yapmış olduğum çalışma vergi denetimin boyutları, eksiklikleri ve karşılaşılan sorunları görmek ve kavramak adına çok büyük katkılar sağlamış bulunmaktadır. Örnek olay çalışmasında çalışmaya katkı sağlayan kurum ve şahısların isimleri yapılan çalışmanın sağlıklı, gerçekçi düşünce ve sonuçlara

neden olması açısından gizli tutulmuştur. Bu çalışma *Türkiye’deki vergi denetim yapısı, BİT kullanımı, denetim kadrosu, Türkiye’deki mükelleflerin denetime bakış ve beklentilerini görmek açısından son* derece faydalı olmuştur. Örnek olay çalışmasından çıkarılmış sonuçları ele alacak olursak tez çalışmasında ortaya konulan konuları destekler bir görüntü ortaya çıkmıştır. Fakat karşılaşılan sorunların önceliği ve önemi açısından bakılırsa yeni bakış açıları ve fikirler ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma BİT kullanımının Türkiye’deki vergi denetimine şu anki faydaları ve daha etkin bir vergi denetimi açısından eksikliklerini ortaya koymuştur. E-devlet kapsamında VEDOS, VEDOP ve MERNİS projeleri vergi denetmenlerini denetime hazırlamak, mükellefler hakkında yapılan araştırmalar ve denetim raporlarının veri ambarına kaydedilmesi, mevzuat araştırması açısından zaman ve etkinlik olarak çok faydalı görülmektedir. Fakat sağlıklı veri girişleri, denetlenecek mükelleflerin İMKB, tapu, banka bilgilerinin hızlı ve pratik bir şekilde elde edilememesi, e-imza sistemin daha hazır olmayışı BİT’ in vergi denetimine etkisini azaltan başlıca sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunları giderici altyapı, yasal ve mevzuat bakımından düzenlemeler bir an önce faaliyete geçirilmesi vergi denetimin etkinliği açısından çok önemlidir. Bunun dışında vergi denetiminin etkinliğini azaltan nedenler arasında en çok önem verilmesi gereken sorun *Maliye Bakanlığı’na bağlı denetim birimlerin tek çatı altında olmaması (çok başlılık), Türkiye’deki vergi denetim oranın % 2’lerde olup mükelleflere vergiden kaçınma bakımında cesaret vermesi, yetersiz sayıdaki denetim kadrosu, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri arasındaki dengesizlik* etkin bir vergi denetimin karşısındaki en büyük sorunlardır. Bu sorunların çözümü için teknoloji yönünden desteklenmiş ve eğitilmiş daha geniş bir denetim kadrosu ile cari yıl bazında denetim oranının arttırılarak vergi gelirlerinin tabana yayılması sağlanmalı, vergi gelirleri arasındaki dengesizlik giderilerek özellikle KDV’ sinin mükellefler üzerindeki yükü hafifletilmeli, vergi denetim birimleri tek çatı altında toplanarak denetim birimleri arasındaki eşitsizlik giderilmelidir. Mükellefler açısından da bakacak olursak vergi oranları makul seviyelere çekilmeli, kolay ve anlaşılabilir bir vergi mevzuatı oluşturulmalı, vergi bilincinin kavratılarak vergi gelirlerinin bir ülkenin kalkınması açısından ne kadar önemli olduğu anlatılmalıdır. Mükellefler genellikle herkesin incelenmesini beklemekte ve bunun dışındaki uygulamaları çifte standart olarak göyerek “beni mi buldun bunca mükellefin arasında” gibi tepkiler göstermektedirler. Bunun için denetim oranı daha geniş kitlelere yayılmalıdır. Ayrıca vergi ispat sorumluluğunun mükelleflere yükletilmesi, nakit ödemelerin kısıtlanarak kayıtlara alınması, tüm

giderlerin matrahtan düşürülmesi, SMM ve YMM'lerin denetimde etkin bir rol almaları sağlanarak vergi denetimin etkinliği artırılabilir.

Denetmenlerin sağlıklı ve etkin bir vergi denetimi karşında siyasi etkilerin olmadığını savunmaları fakat bunun yanı sıra vergi denetiminin bağımsız ve özerk bir yapıya kavuşturulma beklentisi denetim yapısındaki sorunu gözler önüne sermektedir. Milletvekillerinin genellikle üst gelir gruplarından seçilmeleri, vergi denetimi üzerindeki siyasi ve bürokratik yapıdan arınma beklentisi, yasaların her denetim biriminin her mükellefi inceleyememesi gibi diğer nedenlerde denetmenlerin bağımsız bir vergi denetim yapısının olmayışını ortaya koymalarına neden olmuştur. Bu sorunların etkisinin azaltılması adına denetmenlerin ortak düşüncesi olarak“özerk bir yapı bürokratik ve siyasi yapıdan arınma olacağı için mutlaka fayda sağlayacaktır” söylemi çözümün nerde aranması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Vergi denetim kadrosunun özlük haklarının bir an önce diğer denetim birimleri ile eşit düzeye getirilerek denetim birimleri arasındaki çifte standartlık ortadan kalkarak vergi denetmenlerinin motivasyonu sağlanmalıdır. Terfi gibi durumların personelin yaptığı işe ve verimine göre belirlenmesi, maaş ve sosyal hakların iyileştirilmesi vergi denetim elemanlarının da işinde daha verimli çalışmalarına neden olacaktır.

Bu örnek olay çalışması vergi denetiminin boyutlarını tüm gerçekçiliği ile göz önüne sermektedir. Çünkü denetmenler vergi denetim boyutlarını her iki kesim tarafından da yaşamaktadırlar. Denetmenler her iki kesimin mükellef-devlet arasındaki sorunları ve haklı taraflarını iç içe yaşamaktadırlar. Görüldüğü gibi vergi denetimin etkinliğine zarar veren birçok neden bulunmaktadır. Mükellef, denetim yapısı ve denetim personeli arasındaki beklentiler ve eksikliklerin giderilmesi etkin bir vergi denetiminin en önemli önceliğidir. Çünkü artık mükellefler bir müşteri olarak görülmekte onların sorunlarına ve beklentilerine de cevap verilmesi gerekmektedir. Vergi denetimin etkinliği sadece bir tarafın beklentilerine cevap vererek giderilmeyeceği aşikârdır. Mükellef üzerindeki vergi yükü ve vergi denetimindeki eşitsizlik mevcutken ne kadar yasa, teknoloji veya personel sorunları giderilse de mükelleflerin vergiden kaçınmaların da beklenen etkiyi gösteremeyeceği ortaya çıkmaktadır. Kesinlikle vergi denetimi ile adalet, eşitlik gibi kavramlar özdeşleştirilmelidir. Mükelleflere ve tüm siyasi kesime vergi denetiminin bağımsız ve özgür bir iradeye sahip olduğu ispatlanmalı, bununla beraber vergi gelirlerinin önemini Türkiye’de örnek projeler ve yatırımlar ile topluma benimsetilmesi gerekmektedir. Vergi denetim yapısı tek çatı altında birleştirilerek vergi denetim birimlerinin dış

etkenlerden en az şekilde etkilenmesi sağlanmalı ve ortak hareket edebilen güçlü, planlı bir yapıya dönüştürülmelidir. Küreselleşen dünya ile birlikte de her an gelişim gösteren teknolojinin sağlamış olduğu fayda ve imkanlar denetim sistemine entegre edilerek vergi denetimi; denetim yapısı, teknolojisi, denetim kadrosu gibi katkıların bütünleşmesi en etkin ve verimli şekilde uygulanabilir.

Son olarak vergi denetim yapısının etkinliği sağlanarak kayıt dışı ekonomin boyutları azaltılmalıdır. Bu boyutların azaltılması Türkiye için daha etkin ve sağlıklı bir kalkınma için bir finansman aracı olabilir. En başta bütçe açıkları, işsizlik, gelir dağılımındaki sorunlar gibi başlıca problemler azaltılabilir. Ayrıca vergi denetimindeki eşitlik ve vergi gelirlerinin sosyal projeler ve toplum yararı gözetilerek kullanılması, günümüz Türkiye'sinde vatandaş ile devlet arasında oluşan güven sorununun aşılmasında büyük katkı sağlayabilir. Bu sayede de toplum vergisel kazanımların nerelerde harcandığını bilerek ve kendi toplumuna nasıl fayda sağladıklarını görebilerek vergiden kaçınma duygularını azaltabilir, vergi kaçırma suçu toplum gözünde büyük bir yer edinebilir. Bu etki kayıt dışı oranını azaltıcı bir unsur olarak da fayda sağlayabilir. Bu yüzden vergi denetimine siyasi, yasal ve teknolojik bakımdan büyük önem verilmeli Türkiye'nin daha sağlıklı kalkınması ve toplumuna refah sunabilmesi için ve daha güçlü olabilmesi için vergi gelirlerinden en az kaybın sağlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak yukarıda sayılmış olan vergi denetiminin sorunları, çözüm önerileri vergi gelirlerinin önemi gibi yer teşkil eden konular Türkiye için vergisel kayıpların ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Sadece Türkiye devleti değil toplumu içinde öncelikli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü vergisel kayıplar ya da kazançlar faydası ve zararı ile her kesimi, her birimi ve her bireyi etkilemektedir. Herkes açısından bu kadar önem derecesine sahip bu konuyu yapılmış olan bu çalışma ile dikkat çekilmesi sağlanmıştır. Bu çalışma ile sunulan; Türkiye'deki vergi denetimin boyutlarını, vergi denetime bakış açısını, vergi denetimin önündeki engelleri, daha etkin bir denetim için çözüm önerilerini örnek olay çalışması ile destekleyerek vergi denetiminin Türkiye için ne anlam ifade etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Daha güçlü bir Türkiye ve her kesimi ile refah seviyesine ulaşmış bir toplum için vergi gelirleri ve adaleti en önemli ve öncelikli çözüm yoludur.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. A. ve Merter, M. E.(2005) “Türkiye’de 1990 Sonrası Dönemde Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinlik Sorunu” Maliye Dergisi ss. 5-27
<http://portall.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md147/vergi%20>
- Ağca, A.(2007) “Üniversitelerimizde Verilen Denetim Eğitiminin Teknolojiye Bağlı Olarak Değişen Denetim Olgusu ve Denetçi Profili Karşısındaki Durumu” Muhasebe ve Denetime Bakış Yıl7 Sayı 22 Mayıs 2007 ss. 41-66
- Akbay, M. (1990) “ Veri İncelemeleri ve Vergi Denetimi” 1990 Yılına Girerken Türkiye’ de Denetimin Etkinlik ve Verimliliği Sempozyumu, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Yayın No:1990/308 ss. 209-232
- Akdoğan, A. (1979) “Vergi İncelemesi” , Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:127 ss. 3-10
- Akdoğan, A. (2003) “ Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması” 4.baskı 2003 Gazi Kitap Evi ss. 41-45
- Aksoy, Ş. ve Gürbüz V. (2008) “Kayıt Dışı ekonomi, Vergi Kaçırma ve Vergi Denetimi” Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü 23. Türkiye Maliye Sempozyumu Mayıs 2008 ss. 251-269
- Arslan, M.(2006) “Vergi Hukuku” Yaklaşım Yayıncılık-2006, ss. 237-246
- Aslan A. (2002) “Vergi Denetimi Sistemi ve Hesap Uzmanları Kurulu” Vergi Dünyası Dergisi Haziran 2002 Yıl 21, Sayı 250 ss. 4-7
- Aykın, H. (2004) “ Yeni Ekonomide Devletin Yönü:E-Devlet” ,ss1-24
- Banger, G.(2007) “E-Türkiye” T. C. İdareyi Geliştirme Başkanlığı ss. 1-11
www.bilisimsurasi.org.tr/cg/egitim/kutuphane
- Baştan, S. (2008) “E-Devlet Yapılanması Ekseninde Kamusal Enformasyon ve İletişim Teknoloji Projelerinin Önündeki İtici ve Kısıtlayıcı Etkenler” KARAMAN Oğlu Mehmet Bey Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Haziran 2008 Yıl-10 sayı 14 ss. 241-266
- Beylik, A. (2004) “Vergi Yönetimindeki Gelişmeler: E- Beyanname” , Vergi Dünyası Dergisi Kasım 2004 Yıl:23 Sayı 279 Hesap Uzmanları Derneği Yayını ss. 47-54
- Bilici, N. (2002) “Vergi Hukuku Genel Kısım Türk Vergi Sistemi” , Yaklaşım Yayınları, 5. Baskı Ankara 2002 ss. 73-82

- BİT, (2005) “Bilgi ve İletişim Teknolojileri” 2005 yılı 31 Ekim 2004 Tarihli 25629 Sayılı Mükerrer Gazete ss. 1-6 www.bilgitoplumu.gov.tr
- BUMKO, (2006) “2006 Yılı Faaliyetlerimiz ve 2007 Yılı Hedeflerimiz” T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü ss. 1-6 <http://www.bumko.gov.tr/proje>
- Çakıcı, L. Ve Bayatlı E.(1986) “Yeminli Mali Müşavirlik Mesleği” , VIII. Türkiye Muhasebe Eğitim Sempozyumu, 30 Nisan-3 Mayıs 1986 Bodrum Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:556 ss. 161-171
- Çiçek S. ve H. ve U. (2005) “Kamu Hizmetlerinin Etkinliğinde E-Devlet Kullanımı ve Beklentileri”, ss. 1-37 www.deu.edu.tr/userweb/bilmi (17.08.2009)
- Çiftçi, B. T. (2007) “ Türkiye’de Vergi Denetimi ve Vergi Denetmenleri” , ss. 1 <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/32malicozum/08>
- Demirel D. (2006) “E-Devlet ve Dünya Örnekleri” ss. 1-37 DPT, (2009) “Türkiye E-Devlet Dönüşümünün Neresinde”, ss1-7 (17.08.2009) <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik> 06.10.2009
- DPT (Raporu Temmuz 1996” , T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No:DPT:2454-ÖİK:510, ss. 79-88 <http://ekutup.dpt.gov.tr/vergi/oik510>
- DPT (2001) “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” Vergi Özel İhtisas Komisyon Raporu Ankara-2001 ss. 27-38 <http://ekutup.dpt.gov.tr/vergi/oik608>
- DPT (2004) “2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı” Devlet Planlama Teşkilat Müdürlüğü ss. 2-6 www.bilgitoplumu.gov.tr
- DPT, (1996) “Vergi” Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu Ankara 1996 Yayın No:DPT:2454-ÖİK:510 ss. 77-86
- DPT (2006) “2002-2006 Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yatırımları” Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi Toplum Daire Başkanlığı 30 Mart 2006 ss.1-10 http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/2002_2006_KamuBITYatirimlari.pdf
- DPT (2005) “E-Devlet Proje ve Uygulamaları” Devlet Planlama Teşkilatı Eylül 2005 ss. 1-10 www.bilgitoplumu.gov.tr
- DPT/2009) “2009 Kamu İletişim Teknolojileri Yatırımları” , Mayıs 2009, ss 2-3 <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yatirim/2009KamuBITYatirimlari.pdf>, 17.08.2009

- DPT, (2009) “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışılabilirlik Esasları Rehberi” ,28 Şubat 2009 ss 5-40
- Doğan, C. Ve Kapusuzoğlu T.(2005) “Çeşitli Ülkelerde Vergi Denetiminin Organizasyonu Ve Çıkarılabilecek Bazı Dersler” Vergi Dünyası Dergisi Mart2005 Sayı:283 ss. 1-6 www.ersanoz.pamukkale.edu.tr
- Eckstein, O.“Foundations Economic Servis” Harward üniversty ss. 35-91
- Erdem T. (2007) “Beyannamelerin Elektronik Ortamda Gönderilmesinde Son Durum” , Vergi Sorunları Dergisi Mart 2007 Yıl:30 Sayı 222 Gelirler Kontroller Aylık Yayını ss. 78-89
- Eren, V. ve Durna, U. (2005) “Kamu Hizmetlerinin Daha İyi Görülebilme Alternatif Bir Yöntem Yaklaşımı: Elektronik Devlet” T.C. İstanbul Üniversitesi Mart 2005 Sayı 32, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Fakülte Yayını No:37 ss. 139-166
- Gerçek, A. (2007) “Çağdaş Eğilimler Çerçevesinde Türkiye’de Vergi İdaresinin Modernizasyonuna Yönelik Çalışmaların Değerlendirilmesi” Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F, Maliye Bölümü Haziran 2007 ss. 8-10 www.muhasabetr.com.makaleler
- GİB, (2003) “ Bütçe Gelirleri Performansı” ss. 199-208 <http://www.gib.gov.tr/fileadmin/faaliyetiraporlari/2003>
- GİB, (2007) Gelir Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi Başkanlığı Harcamalarının Karşılaştırılması (2002-2008) www.gib.gov.tr/index
- GİB,(2009) İllerin Otomasyon Durumu <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=271> (06.10.2009)
- GİB,(2009) Vergi KimlikNumarasıSeyri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/VKNS/vergi_no.xls.htm(06.10.2009)
- Gürbüz, V.(2008) “Kayıt Dışı Ekonomi, Vergi Kaçırma ve Vergi Denetimi” ss 252-267
- Hazmaçebi, M. A. (2007) “Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Projeleri” ss. 1-9 <http://archive.ismmmo.org.tr/docs>
- HUK, (1995) “Türk Vergi Sistemi ve 50. Yılında Hesap Uzmanları Kurulu” ss. 93-98
- HUK, (2009) “Hesap Uzmanları Kurulu 2008 Yılı Faaliyet Raporu”, Mart 2009 Ankara ss. 34-53
- HUK, (2007) İnceleme Raporlarının Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçları (1996-2003) <http://www.huk.gov.tr/index-t.htm> (04.06.2007)

- İrmak, N. ve Bilen Y. (2007) “Türkiye’de Vergi Denetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Öneri” Vergi Denetmenleri Derneği Yayını Yıl-15 Sayı 88 Ocak 2007 s.s 11-19
- IRS (1996) “ Alternative Strategies to Obtain Compliance Data 1996” Tax Administration <http://www.gao.gov/archive/1996/gg96089.pdf>
- İnce, N. M. (2001) “Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkânlar” Mayıs 2001 ss. 1-107 <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet>
- İnce, N. İ. (2008) “E-Dönüşüm Türkiye Projesinde Yer Alan “Elektronik Faturanın Kullanımı Usul ve Esasları” ile “Ticari Defterlerin Elektronik Ortamda Tutulması” Eylemlerinin Hangi Aşamada Olduğu” Vergi Denetmenleri Derneği Yıl:16, Sayı 105 ss. 26-35
- İ. T.O (2003) “E-Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri” İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2003-38 ss. 22-40
- İVDB(2007) İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı Mükellef Hakları İletişim Müdürlüğü “Neden E-Beyanname?”, 2007, ss 1-9
- Kandur H.(2006) “Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli” 2. Baskı, İstanbul 2006, ss 4-30
- Keskin, K. S. (2008) “ E-Beyanname” s.s 107-134
- Kırbaş, S. (1984) “Vergi Hukuku Temel Kavramları ve İlkeler ve Kurumlar” Gazi Üniversitesi Ankara 1984 ss. 140-145
- Kırbaş, S. (2003) “Vergi Hukuku Temel Kavramları, İlkeleri Ve Kurumlar” , Siyasal Kitap evi, 15. Baskı 2003 ss. 157-171
- LITC, (2009) “2010 Low Income Taxpayer Clinics Applietion Package and Gudelines” , May 2009, ss 11, <http://www.irs.gov/publirs-pdf>
- Maliye, (2007) “Elektronik Donanım” ss.1-7 <http://maliye.gov.tr/kalite/bolum2>
- Oksay, S. ve Uyanık A. , Acar O. “ Avrupa Birliğinin Vergilendirme Yapısı ve Sigorta Sektörü” , Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-1 ss. 66-70
- ÖzdemirM.“E-Dönüşü”ss.1-12(16.10.2009)
http://w3.gazi.edu.tr/~mahmutozdemir/Dersler/TEKNOLOJİ_YONETİMİ/e_DONUSUM.pdf
- Öner, E (2005) “Amerika Birleşik Devletleri Federal Vergi Dairesi: IRS; Kuruluşu,

- Görevleri ve Yeniden Yapılanması” T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No:2005/366 ss. 134,193.
- Özker, A. N. (2002) “Vergi Denetiminde Fonksiyonel Yapı ve Denetime Özgü Beklentiler” , Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi (4) 2002, ss. 172-185
<http://akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/Sayi04/12Ozker.pdf:1-12>
- Özgen F. ve Turan A. “Türkiye’de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli ile Ampirik Bir Çalışma” ,2009 ,ss. 1-18,
<http://journal.dogus.edu.tr> ,06.10.2009
- Özgen F.(2007), “İnternet-Bilgisayar Teknolojilerinin Önemi ve Türkiye’de E-Vergilendirme Sistemi” ss 195-208 <http://sbe.dpu.edu.tr/21/11-ferhat.pdf>
06.10.2009
- Saruç T. ve Sağbaş İ.(2003) “Vergi Etiğinin Ölçümü:Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma ,Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi 2003 ss. 79-90
- Sayıştay, (1987) “Çağdaş Sayıştay Denetimi Sempozyumu” 4-5 Haziran 1987 ss.206,212
- Söyler, İ. (1987) “ Türk Vergi Hukuku da Yoklama” Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1987/295 ss. 14-27
- TOBB, (1992) “Türkiye Özel İhtisas Komisyon Raporu” Ankara 1992, ss 233-240
- Şin, S. (2005) “ Avrupa Birliği ve Türkiye’de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları” İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2005 ss. 77-168
- TUENA,(1999) “Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı Sonuç Raporu” Ekim 1999, ss. 1-50
- TÜİK,(2009) “Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması,2008 ,ss.2-4
www.tuik.gov.tr , 06.10.2009
- TSRBS (2007) “Vergi Teorisi, Hukuku ve Tekniği” , ss. 66-69
<http://www.tsrbs.org.tr/NR/rdonlyres>
- U.İ.K (2008) “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecindeki Anahtar Bir Mekan Zaman Olarak e_Devlet , e-Dönüşüm ve Entegrasyon Standartları” , 2. Ulusal İktisat Kongresi ,Şubat 2008, ss. 1-23
- Ünal, A. (2007) “Türkiye’de Vergi Denetimi ve Vergi Denetimlerinin Denetim İçindeki Rolü” Vergi Denetmeleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi:13 Ankara 2007 ss. 1-104
- Turan, H. ve Çoban G., (2006) “Bilgi Teknolojisi Yatırımlarının Yönetimi ve Üst

- Yönetimin Süreçteki Rolü: Bir Örnek Olay Çalışması” , Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XXV , Sayı 1,2006s 171-188
- VDD (2006) “Kamu Giderlerinin Finansmanı Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Denetimi” , VergiDenetmenleriDerneğiAnkara-2006ss.2-10
<http://www.vdd.org.tr/dernek/dosyayukle.asp?>
- VDD,(2008) “Kamu Giderlerinin Finansman, Kayıt dışı Ekonomi ve Vergi Denetimi” Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi:14 ss. 5-16
- Yaraşlı, G. O. (2005) “Türkiye’de Vergi Reformu” , T. C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No:2005-17 ss. 77-168
- Yaraşlı, G. O. (2005) “Türkiye’de Vergi Raporu” T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No:2005/367 ss. 246-255
- Yazar, F. ve Tezcan, K.(2007) “ABD ‘de Vergi Denetimi ve Gönüllü Uyumu” ,Vergi Dünyası Dergisi Ocak 2007 yıl:26 Sayı 305 Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını ss. 41-56
- Yetkiner, E. (2002) “ABD Vergi İdaresince Kullanılan Beyanname Seçim ve Vergi İnceleme Yöntemleri” Vergi Dünyası Sayı 250, Haziran 2002 ss.84-87

EKLER

ÖRNEK OLAY SORULARI

1-Şu anki göreviniz, yetkileriniz nelerdir ve bağlı bulunduğunuz birimler açısından nasıl bir yapıya sahipsiniz?

2-Bir denetim sürecine nasıl hazırlanıyorsunuz, ne gibi araştırmalar yapıyorsunuz?

3-Bilgisayar ve internet teknolojilerinden ne şekilde faydalanıyorsunuz?

4-E-devlet kapsamında kullanmış olduğunuz programlar nelerdir ve bu programlar vergi denetimine nasıl bir etki sağlamaktadır?

5- Size göre vergi denetimi açısından bilgisayar ve internet teknolojilerinin eksik yönleri nelerdir? Bunun için neler yapılabilir?

6- Size göre vergi denetiminin şu anki etkinliği yeterli midir? Yeterli değilse neler yapılabilir?

7- Türkiye 'deki vergi denetiminin artı ve eksik yönleri sizce nelerdir?

8- Sizce vergi denetim yapısının şu anki durumu etkin bir vergi denetimi için uygun mudur? Uygun değilse size göre eksiklikleri nelerdir ve çözüm önerileri nelerdir?

9-Bir denetmen ve mükelleflerin sıkıntılarını ve yanlışlarını herkesten iyi gözlemleyen biri olarak vergi yapısındaki hatalar ve eksiklikler size göre nelerdir? Mükelleflerin vergiden kaçınmalarını/kaçırmalarını ve yanlışlarını azaltmak için neler yapılmalı, ne gibi vergi düzenlemeleri ya da tedbirler alınmalıdır?

10- Sizce vergi denetiminin sağlıklı işleyişini bozan engeller nelerdir? Siyasi, bürokratik ya da yasal açıdan size göre vergi denetiminin engelleyici etkenleri bulunmakta mıdır? Bulunuyorsa bu etkenler nelerdir?

11- Sizce vergi denetim elemanlarına sağlanan koşullar ve imkânlar, yapılan mesleğin önemi göz önüne alındığında yeterli midir, yeterli değilse neler yapılmalıdır?

12. Özerk bir gelir idaresinin vergi denetimini etkinleştirmede etkisi olabilir mi?

13. Yaptığınız denetimler sonucu en çok vergi türünde ve hangi kazanç/irad/gelir türünde kaçakçılıkla karşılaşmaktasınız?

14. Denetimler sırasında mükelleflerin tutum ve davranışları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Varsa mükelleflerin şikayetleri hangi konuda yoğunlaşmaktadır?

Yukarıdaki sorular dışında bu konuya ışık tutacak eklemek istediğiniz düşünceleriniz bulunmaktaysa bunları da tezimde paylaşmaktan kıvanç duyarım. Saygılarımla...

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cihan MERT
Doğum Yeri ve Tarihi : İZMİR-15.12.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

e-posta Adresi : mertcihan_35@hotmail.com

Tarih : 2009